

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Vilma Petrikenė

**POZITYVIOS TĖVYSTĖS KURSŲ DALYVIŲ SUBJEKTYVIAI SUVOKTO
KURSŲ EFEKTYVUMO SAŠAJOS SU
KURSŲ DALYVIŲ CHARAKTERISTIKOMIS IR
KURSŲ VEDANČIŲJŲ KVALIFIKACIJOS RODIKLIAIS**

Magistro baigiamasis darbas

Mokyklinės psichologijos studijų programa, valstybinis kodas 6211JX052

Psichologijos studijų kryptis

Vadovas: Doc. Dr. Visvaldas Legkauskas _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta: Prof. Dr. Algis Krupavičius _____
(Fakulteto dekanas) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2020

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
IVADAS.....	5
1. POZITYVIOS TĖVYSTĖS KURSŲ KONTEKSTAS	8
1.1. Pozityvios tėvystės kursų atsiradimo istorinė apžvalga	8
1.1.1. Požiūrio į vaikų auklėjimą pokyčiai istoriniame-kultūriniame kontekste	8
1.1.2. Vaikų nepageidaujamas elgesys kaip nuoroda, formuojanti poreikį mokytis tėvus pozityvios tėvystės įgūdžių.....	11
1.1.3. Pozityvios tėvystės kursai – socialinis reiškinys	12
1.1.4. Pozityvūs tėvystės įgūdžiai kaip prielaida vaiko prisitaikymui mokykloje.....	14
1.2. Su pozityvios tėvystės kursų efektyvumu susiję veiksniai	15
1.2.1. Pozityvios tėvystės kursų programos ypatumai	15
1.2.2. Vedančiojo savybės ir profesinės kvalifikacijos.....	17
1.2.3. Dalyvio, jo šeimos charakteristikos	18
2. POZITYVIOS TĖVYSTĖS KURSŲ EFEKTYVUMO TYRIMO METODOLOGIJA	21
2.1. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės.....	21
2.2. Tyrimo metodologija.....	23
2.2.1. Tiriamieji.....	23
2.2.2. Tyrimo metodas	26
2.2.3. Tyrimo metodikos.....	26
2.2.4. Tyrimo eiga ir procedūra	29
2.2.5. Duomenų analizės metodai	31
3. TYRIMO REZULTATAI	32
3.1. Pozityvios tėvystės kursų subjektyviai suvoktas efektyvumas	32
3.1.1. Subjektyviai suvokiamos tėvystės kompetencijos pokyčiai	32
3.1.2. Vaikų elgesio subjektyvaus vertinimo pokyčiai	32
3.1.3. Subjektyvaus tėvų pykčio vertinimo pokyčiai	33
3.1.4. Subjektyvus kursų naudingumo vertinimas	33
3.2. Pozityvios tėvystės kursų efektyvumo sąsajos su skirtingais kursų, jų vedančiųjų ir dalyvių kintamaisiais.....	34
3.2.1. Kursų ypatybių ir subjektyviai suvokiamo kursų efektyvumo sąsajos	34
3.2.2. Vedančiųjų kvalifikacijos rodiklių sąsajos su subjektyviai suvokiamu kursų efektyvumu	36
3.2.3. Kursų dalyvių charakteristikų sąsajos su subjektyviai suvokiamu kursų efektyvumu	39

3.3. Veiksniai, turėję stipriausią prognostinę kursų efektyvumo galią	50
4. REZULTATŲ APTARIMAS	55
5. IŠVADOS	61
6. REKOMENDACIJOS.....	63
SAVOKŲ ŽODYNAS.....	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
PRIEDAI.....	73

SANTRAUKA

Vilma Petrikienė. Pozityvios tėvystės kursų dalyvių subjektyviai suvokto kursų efektyvumo sąsajos su kursų dalyvių charakteristikomis ir kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodikliais: psichologijos magistro darbas / Mokslinis vadovas doc. dr. Visvaldas Legkauskas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Psichologijos katedra, 2020. – 81 p. [Rankraštis]. Saugomas VDU institucinėje talpykloje CRIS ir Psichologijos katedroje.

Raktiniai žodžiai: pozityvi tėvystė, pozityvios tėvystės kursai, tėvystės įgūdžiai, tėvystės kompetencija.

Tyrimais nustatyta, kad pozityvios tėvystės kursai yra efektyvus būdas bendruomenės lygiu ugdyti tėvų tėvystės įgūdžius. Rūpestingi, atliepiantys, nuoseklūs tėvai kuria šiltus, meile ir pagarba grįstus santykius su savo vaikais. Tokiose šeimose užaugę vaikai tampa maloniais, empatiškais žmonėmis, gebančiais socialiai priimtinais būdais bendrauti su bendraamžiais ir suaugusiais. Pozityvi socializacija pirmoje institucijoje – šeimoje – nurodoma kaip tvirtas pagrindas tolesnei socializacijai ugdymo įstaigose bei svarbi prielaida akademiniai sėkmei. Identifikavus su tėvyste susijusias problemas, su vaikų neadaptivaus elgesio ir/ar akademinio nepažangumu susijusius iššūkius, pozityvios tėvystės kursai yra tinkama korekcinė priemonė.

Tyrimo tikslas - ištirti Lietuvos savivaldybėse, bendruomeniniuose šeimų namuose ir kitose viešose ar biudžetinėse įstaigose, 2019 metų rudenį – 2020 metų pavasarį organizuotų pozityvios tėvystės kursų subjektyviai suvoktą efektyvumą.

Tyrimo analizuoti 22 grupių dalyvių duomenys iš aštuonių Lietuvos savivaldybių. Dalyvavo 20 pozityvios tėvystės kursų vedančiųjų (visos moterys) ir 187 kursų dalyviai (137 moterys ir 50 vyrų).

Tėvystės kompetencijos vertinimui naudota *Tėvystės kompetencijos skalė (Parenting Sense of Competence Scale, PSOC)* (Johnston, Mash, 1989). Dalyvių subjektyvi pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, kontrolė, vaikų elgesio subjektyvus vertinimas, subjektyviai suvoktas kursų naudingumas matuoti užduodant po vieną klausimą. Taip pat buvo sudaryti sociodemografinių duomenų klausimynai dalyviams ir lektoriams.

Tyrimu nustatyta, kad pozityvios tėvystės kursai dalyvių subjektyviu vertinimu buvo efektyvūs. Po kursų dalyviai sustiprino tėvystės kompetenciją; geriau kontroliavo savo pyktį; palankiau vertino vaikų elgesį ir kursus vertino kaip labai naudingus. Kursų dalyvių ir jų šeimų charakteristikos buvo stipriau susiję su subjektyviai patiriamu pozityvios tėvystės kursų efektyvumu nei kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodikliai ar pačių kursų ypatybės.

SUMMARY

Vilma Petrikienė. Examination of the Subjectively Perceived Effectiveness of Positive Parenting Training Programs Links between the Characteristics of the Participants and the Qualifications of the Lecturers: Master Thesis in Psychology / Scientific advisor doc. dr. Visvaldas Legkauskas. Kaunas: Vytautas Magnus University, Faculty of Social Science, Department of Psychology, 2020. – 81 p. [Manuscript]. Printed version available at VMU institutional repository CRIS and Department of Psychology.

Keywords: positive parenting, positive parenting training, parenting skills, parenting sense of competence.

This research highlights that at the community level positive parenting trainings are an effective way to develop parenting skills. Caring, responsive, consistent parents build warm, loving and respectful relationships with their children. Children raised in such families become pleasant, empathetic people who are able to communicate with peers and adults in socially acceptable ways. Positive socialization in the first institution – the family – is indicated as a solid basis for further socialization in educational institutions, and it becomes an important precondition for academic success. If parenting issues such as child maltreatment or neglect are identified, or challenges related to children's non-adaptive behavior and/or academic underachievement are noticed, positive parenting trainings are recommended as an appropriate corrective measure.

The aim of the study was to investigate the subjectively perceived effectiveness of positive parenting trainings organized during the period of autumn of 2019 and spring of 2020 at community family homes and other public or budgetary institutions in different Lithuanian municipalities.

The study involved respondents from 22 groups from 8 municipalities of Lithuania. 20 lecturers (all women) and 187 participants (137 women and 50 men) took part in this research.

In order to evaluate the parenting sense of competence, the *Parenting Sense of Competence Scale* (PSOC) (Johnston, Mash, 1989) was used. Other parameters such as participant's subjectively perceived anger management, subjectively perceived evaluation of child's behavior and subjectively perceived usefulness of the training were measured by asking one question per parameter. Questionnaires of sociodemographic data for participants and lecturers were also developed.

The study found that participants subjectively perceived positive parenting trainings as effective. After the training parents experienced higher parenting sense of competence; were more able to manage their anger provoked by child's behavior; noticed more proper behavior of the children; and assessed the training as very useful. The characteristics of the participants and their families were more strongly related to the subjective effectiveness of positive parenting trainings than the qualifications of the lecturers or the characteristics of the training itself.

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje jau 1995-aisiais priimtas įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo (L.R.S., 1995). 2017 metų vasario 14 dieną priimtas įstatymas, kuriuo buvo uždraustas bet koks smurtas prieš vaikus. Tačiau smurtas prieš vaikus yra šių dienų problema panašiai kaip ir prieš dešimt, dvidešimt ar trisdešimt metų. Ir šis reiškinys dažnas tiek Lietuvoje (Tamutienė, 2018; Labanauskienė, Siaurusaitis, 2008; Didžiokienė, Žemaitienė, 2005), tiek pasaulyje (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink, van Ijzendoorn, 2015; Lemmens, 2011; Barlow, Johnston, Kendrick, Polnay, Stewart-Brown, 2006; Butchart, Harvey, Mian, Furniss, 2006; Peterson, Tremblay, Ewigman, Saldana, 2003).

Siekiant įgalinti šeimas įveikti iškilusius sunkumus ir krizes 2014-2020 metais visose Lietuvos savivaldybėse įgyvendinami projektai pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“ (2016-2020 metų veiksmų planui įgyvendinti skirta 21,16 mln. eurų Europos Sąjungos fondų ir valstybės biudžeto lėšų). Savivaldybėse įsteigti bendruomeniniai šeimų namai, sukurta visa infrastruktūra, kur vieno langelio principu teikiama nemokama pagalba šeimai. Tyrimais įrodyta (Brennan, Shelleby, Shaw, Gardner, Dishion, Wilson, 2013; Almeida, Abreu-Lima, Cruz, Gaspar, Brandão, ..., Machado, 2012; Sandler, Schoenfelder, Wolchik, MacKinnon, 2011; McTaggart, Sanders, 2007), kad paslaugų teikimas bendruomenės lygiu yra efektyvus būdas siekiant identifikuoti su tėvyste susijusias problemas ir/ar kitus šeimos rizikos faktorius, galinčius turėti įtakos smurtui prieš vaikus ir/ar vaikų agresyvaus, asocialaus elgesio formavimosi problemoms, ar vaikų sunkumams ugdomosi įstaigose.

Smurtinio tėvų elgesio korekcijos tikslais 2012 metais Lietuvoje buvo išleistas įpareigojimas tėvams išklaudyti bendravimo su vaiku tobulinimo kursus (*Valstybės žinios*, 2012, 146-7530, cit. pgl. Burvytė, 2016). Projekto „kompleksinės paslaugos šeimai“ kontekste, daugumoje savivaldybių, tokia paslauga teikiama pavadinimu „pozityvios tėvystės mokymai“ – tai yra paslaugos, teikiamos šeimoms, norinčioms tobulinti ar įgyti tėvystės įgūdžių, ugdyti geriausias tėvų ir vaikų savybes, bei skirtos padėti tėvams atskleisti savo gebėjimus ir galimybes. Būtent tokie mokymai buvo šio darbo tyrinėjimo objektas.

Pastebėta, kad atsakymai į klausimus, kaip bendrauti su vaiku, aktualūs ne tik korekciniiais, bet ir prevenciniais tikslais (Knerr, Gardner, Cluver, 2013). Gimstama žmogumi, tėvais tampama. Vadinas, tėvystei, kaip ir bet kokiai kitai veiklai, reikia turėti arba įgyti žinių, ugdyti gebėjimus (Burvytė, 2013; Liobikienė, 2009, 2013). Formalaus, privalomo paruošimo, kaip būti tėvais, nėra (Sajienė, Norkutė, 2007), nors jau praeitame šimtmeetyje buvo manančių (Anastasiow, 1988), kad tai būtų galimybė pasiekti daugumą potencialių tėvų, o tai reiškia ir tuos, kuriems tokio švietimo reikia labiausiai (Whittaker, Cowley, 2012). Sigitos Burvytės (2015) atliktas jaunų žmonių pasirengimo

tėvystei tyrimas atskleidė, jog šiuo metu bendrojo lavinimo mokyklose į atskirus mokomuosius dalykus integruota rengimosi šeimai bei lytiškumo programa mažai efektyvi, o specialus paskaitų kursas apie pozityvią tėvystę buvo veiksmingas formuojant jaunų žmonių požiūrį į tėvystę ir motinystę. Panašių rezultatų pasiekė ir 2015-ais metais vykęs projektas „Jauno žmogaus požiūris į pozityvią tėvystę“, kurį rėmė LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Projekto metu buvo sukurta metodinė priemonė specialistams, dirbantiems su paaugliais – *Mokykime pozityvios tėvystės* (Norkūnienė, Drąsutė, Koršunovė, Gudaitienė, Jakonienė, ..., Cordaro, 2017).

Kasmet Lietuvoje gimsta vidutiniškai apie 30 tūkstančių kūdikių. Maždaug tiek pat šeimų kiekvienais metais tampa tėvais pirmą kartą arba susiduria su pirmagimio „nukarūnavimo“, vidurinėlio „išstipimo“ ir panašiais iššūkiais. Neformalaus ugdymo srityje visuomenės švietimo bei sveikatinimo tikslais apie tai, kas yra tinkama vaiko globa, priežiūra, kokie iššūkiai laukia tapus tėvais, siūlomi rekomenduojamo pobūdžio mokymai. Pavyzdžiui, Lietuvoje veikiančiuose Visuomenės sveikatos biuruose (Vilniaus, Druskininkų, Akmenės ir kt.) valstybės lėšomis jau beveik dešimtmetį organizuojamos paskaitos – „Šeimų mokyklėlė“. Į ją kviečiamos besilaukiančios ar ką tik kūdikio susilaukusios šeimos. Literatūroje nurodoma, kad ankstyva tėvų edukacija yra puiki prevencinė priemonė, didinanti tėvystės saviveiksmingumą (De Montigny, Lacharité, 2005; Coleman, Karraker, 2003; Reece, 1992), teikianti reikalingų žinių (Svolkeniūtė, 2013; Kanotra, D'Angelo, Phares, Morrow, Barfield, Lansky, 2007), nukreipianti ieškoti palaikymo tarp šeimos narių ir/ar už šeimos ribų (Bloomfield, Kendall, 2012; Mulsow, Caldera, Pursley, Reifman, Huston, 2002). Vyksta motinų savitarpio pagalbos grupės (pavyzdžiui, devynių susitikimų ciklas „Ko reikia kiekvienai mamai“ pagal tokio paties pavadinimo knygą (Morgan, Kuykendall, 2002)); šeima-šeimai iniciatyvos skirtingose parapijose; ir pan. Tėvystės tema organizuojamos įvairios konferencijos.

Siekama, kad vaiko poreikis augti saugioje aplinkoje (be fizinio, psichologinio ar seksualinio smurto) būtų užtikrintas, nes tai yra žmogaus prigimtinė teisė (Durrant, 2012; Alifanovienė, Tautkutė, 2006; L.R.S., 1995). Sukurti tokią aplinką turėtų vaiko biologiniai motina ir tėvas, nesant tokios galimybės, kiti žmonės (seneliai, globėjai ir pan.). Kai vaikas tinkamai globojamas, taikoma išmintinga kontrolė, teikiama efektyvi pagalba, atliepiami fiziniai, psichologiniai, intelektiniai, socialiniai bei dvasiniai vaiko vystymosi poreikiai, susikuria ypatingos veiklos procesas, vedantis į visapusišką vaiko ir šeimos gerovę (Liobikienė, 2009).

Pozityvioje aplinkoje užaugęs vaikas įgyja reikiamus socialinius, kognityvinius įgūdžius, sėkmingiau įveikia tranzitą iš pirminės socializacijos aplinkos – šeimos – į platesnę socialinę aplinką – darželį ir/ar mokyklą (Sandler, Ingram, Wolchik, Tein, Winslow, 2015; Akçınar, 2013; Brennan et al., 2013). Pozityvaus auklėjimo vertybes įvidinę vaikai lengviau geba adaptuotis naujų taisyklių, struktūruoto režimo aplinkoje, greičiau užmezga konstruktyvius santykius su naujais

suaugusiais (ugdytojais) bei bendraamžiais, moka save nuraminti stresinėse situacijose. Pastarieji veiksniai padeda vaikui patirti akademinę sėkmę bei gauti daugiau palankaus grįžtamojo ryšio. Sėkminga vaiko adaptacija ir geras akademinis pažangumas pradinėse klasėse yra tolesnės akademinės sėkmės prognostinis matas, taip pat palankesnės vėlesnės integracijos į suaugusiųjų gyvenimą rodiklis (Akçinar, 2013).

Praktinė ir mokslinė tyrimo nauda. Šiuo tyrimu siekta apžvelgti Lietuvos savivaldybėse, bendruomeniniuose šeimų namuose ir kitose viešose ar biudžetinėse įstaigose, 2019 metų rudenį - 2020 metų pavasarį organizuotų pozityvios tėvystės kursų įvairovę; matuotas šių kursų efektyvumas subjektyviai dalyvių jaučiama kursų nauda, požiūrio į vaikų elgesį, pykčio kontrolės bei tėvystės kompetencijos pokyčiais; kelti diskusiniai klausimai, kokios dalyvių charakteristikos, lektoriaus kompetencijos, kursų trukmė ir panašūs veiksniai galėtų daryti poveikį subjektyviai suvoktam kursų efektyvumui.

1. POZITYVIOS TĖVYSTĖS KURSŲ KONTEKSTAS

1.1. Pozityvios tėvystės kursų atsiradimo istorinė apžvalga

Tėvystė yra malonus, o kartais sunkus ir iššūkių kupinas, su atsakomybe susijęs užsiėmimas, kai reikia susigaudyti įvairiose teorijose, įsivardinti savas vertybes, žinoti teisinius, su vaikų priežiūra susijusius dalykus. Šio darbo kontekste terminas „tėvystė“ naudojamas kalbant tiek apie tėvo, tiek ir apie motinos biologines-socialines ar tik socialines (globėjai, seneliai) funkcijas, specifinę veiklą ir su tuo susijusius procesus (Liobikienė, 2009). Lygiai taip pat terminas „tėvai“ traktuojamas kaip su vaiku susijusi tėvo ir motinos diada.

Pozityvi tėvystė gali būti apibrėžiama kaip vaikų auginimo filosofija, kai koncentruojamasi į vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymą, kad užaugęs jis galėtų visiškai save realizuoti (Coste, 2009, cit. pgl. Burvytė, 2016; Durrant, 2012). Taip pat svarbu paminėti, kad vaikas dėl jo paties saugumo ir/ar gerovės būtinai drausminamas (stabdomas patį, aplinkinius ar aplinką žalojantis elgesys); empatiškai, atliepiant vaiko poreikius nustatomos ribos bei taisyklės; pastebimas, įvardinamas, skatinamas tinkamas vaiko elgesys (Liobikienė, 2009). Arba, kitais žodžiais tariant, elkis su vaiku taip, kaip norėtum, kad būtų elgtasi su tavimi, kai buvai mažas.

Negatyvi tėvystė pasireiškia kaip vaiko apleidimas, tėvų nenuoseklumas tėvystėje (Alifanovienė, Tautkutė, 2006); kai vaikai auklėjami labai griežtai (autoritariškai) ar viską leidžiant (pernelyg liberalus tėvų požiūris be ribų ir taisyklių) (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016; Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012); neužtikrinant vaiko raidą atitinkančių sąlygų, galimybių ir/ar kenkiant vaiko interesams, pavyzdžiui, šmeižiant vieną iš tėvų (Butkus, 2018). Šių tėvystės praktikų pasekmės skaudžios ir sudėtingos: menka vaikų savigarba, nepasitikėjimas savimi ir pasauliu, negebėjimas mylėti, bendravimo sunkumai; sunkesniais atvejais polinkis į įvairias priklausomybes, asocialus elgesys ir pan.

1.1.1. Požiūrio į vaikų auklėjimą pokyčiai istoriniame-kultūriniame kontekste

Tėvų-vaikų santykiai, jų džiaugsmas ir rūpesčiai yra seni kaip pasaulis (Lemmens, 2011). Visų laikų tėvai buvo atsakingi už vaikų priežiūrą, siekė perduoti vertybes apie tinkamą funkcionavimą visuomenėje, mokė vaikus savireguliacijos ir panašiai. Tačiau tai, kas atrodė tinkama prieš penkiasdešimt, trisdešimt ar net dešimt metų, gali būti visai neveiksminga šių dienų tėvams bei vaikams. Keičiantis žmonijos mąstymui, požiūriui į žmogų ir į vaiką, kaip bręstančią asmenybę, vieni auklėjimo būdai prarado savo prasmę ir įtaką, o jų vietą užėmė nauji (Petrylienė, Smilgienė, 2013).

Prasminga apžvelkti vaikų drausminimo arba, vienu žodžiu tariant, „disciplinos“ kaip fenomeno kismą. Amerikos paveldo žodyne (1991, p. 402, cit. pgl. Forehand, McKinney, 1993)

„disciplina“ apibrėžiama kaip „(1) mokymas, kuriuo siekiama tam tikro specifinio elgesio, ypač skatinančio moralinį bei psichinį augimą; (2) bausmė, kurios paskirtis koreguoti ir/ar pamokyti; (3) veiksmas, skirtas bausti [angl. k. *punish* (Cambridge Dictionary) - sukelti kentėjimą, skausmą, prievolę mokėti pinigus ar net būti pasodintam į kalėjimą] už blogą elgesį, nusikaltimą arba skirti nuobaudą [angl. k. *penalize* (Cambridge Dictionary) - atimti privilegijas, pakeisti susitarimą, sukelti nepatogumų ir pan.] už taisyklių pažeidimą“. Tokia ambivalentiška termino „disciplina“ interpretacija gali būti viena iš prielaidų, kurstančių visuomenės susipriešinimą.

Kaip iliustraciją pateiksime drausminimo perspektyvos Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau JAV) dekonstrukciją (Forehand, McKinney, 1993). XVII ir XVIII amžiuje dominavo griežtas, puritoniškas požiūris, jog vaikas turi gerbti savo tėvą ir motiną. Buvo priimtina, kad už nepagarbų elgesį su tėvais vaiką nuplakdavo tiesiog gatvėje; jis turėdavo atlikti viešas atgailas; „tinkamas vaikų elgesys“ buvo dažna pamokslo tema bažnyčiose. XIX šimtmetyje vis dar buvo populiaru į vaiką žiūrėti, kaip į blogio šaltinį, kurį galima pažaboti tik griežtomis auklėjimo priemonėmis (pagrindinis baudėjas – tėvas; motinų svarba vaikų auklėjime sustiprėjo vyrams išėjus į darbus). Tačiau apie 1820-uosius, 1830-uosius metus ėmė ryškėti radikali laisvėjimo, vaikystės saugojimo, supratimo, jog vaikus galima auklėti ir pamokymais, apraiškos, sietinos su bendru Amerikos, kaip nepriklausomos valstybės, statusu. XX amžiuje ėmė rasti ekspertų, pasisakančių už vaikų apsaugą; švelnesnes, panašias į žaidimą, disciplinavimo priemones; dienos, savaitės, metų režimo, ritmo svarbą vaiko gerai savijautai bei galėjimui bendradarbiauti; ir pan. 1912-aisiais JAV buvo įsteigta vaikų teisių apsaugos agentūra; organizuojamos konferencijos vaikų teisių klausimais. Tačiau tik nuo 1960-ųjų vaikų mušimas buvo uždraustas mokyklose, o vėliau ir artimoje aplinkoje.

Deja, pokyčiai nėra tokie greiti, kaip, galbūt, norėtusi. Mokslininkų Catherine A. Taylor, Jennifer A. Manganello, Shawna J. Lee, Janet C. Rice (2010) atlikto longitudinalinio tyrimo, kuriame septynerius metus bendravo su 2500 šeimų, duomenimis: 50 procentų tiriamųjų patvirtino reguliariai mušantys savo vaikus (28 procentai patvirtino tai darantys kartą du per mėnesį, 26 procentai – daugiau nei du kartus per mėnesį). Kitur nurodoma, kad net 60-80 procentų vaikų moderniose Vakarų šalyse nuo pat kūdikystės vis dar kenčia fizinės bausmės (Sakalauskas, Ūselė, 2007).

Panašūs procesai tėvystės, vaikų auklėjimo kontekste stebimi ir Lietuvoje. Per pastaruosius trisdešimt metų laisvėjame ne tik iš represinių Tarybų Sąjungos gniaužtų (1990 metų kovo 11 dieną, buvo pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės atstatymo aktas), bet ir iš mūsų sąmonę ilgai kausčiusių stereotipų, tiesiamės po patirtų kultūrinių-istorinių traumų (Mažulytė, Skerytė-Kazlauskienė, 2015). 1995-ųjų liepos 3 dieną buvo priimtas įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo (L.R.S., 1995). Šeimos gerovės klausimais valstybės lygiu analizuojama geroji kitų šalių patirtis, implimentuojami jos elementai (Droblienė, 2016;

Sakalauskas, Ūselė, 2007; Palavinskienė, 2001). 2017 metų vasario 14 dieną priimtas įstatymas, kuriuo uždraustas bet koks smurtas prieš vaikus. Jau veikia, nors vis dar aktyviai tobulinama vaiko teisių apsaugos sistema (Tamutienė, 2018). Tačiau 2018 metų rudens vaikų teisių apsaugos sistemos krizė atspindi Lietuvos visuomenės sąmoningumo žmogaus, ypač vaiko, teisių apsaugos klausimais problemišumą.

Smurtas artimoje aplinkoje išlieka dažnas reiškinys. Šių dienų Lietuvos statistika, kai dėl grėsmės vaiko gerovei, sveikatai ar net gyvybei iš šeimų paimami vaikai, kalba pati už save: 2016-2018 metų laikotarpiu kasmet vidutiniškai apie 2273 vaikams suteikiama laikinoji globa (rūpyba) (Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenys). Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2013-2017 metų laikotarpiu Lietuvoje užfiksuota vidutiniškai 858 fizinio smurto prieš vaikus pranešimai (atvejai) (nukentėjo vidutiniškai 516 berniukų, 342 mergaitės) per metus. Pranešimų apie psichologinį smurtą prieš vaikus tuo pačiu laikotarpiu kasmet buvo vidutiniškai 1336 (tai patyrė vidutiniškai 681 berniukas, 655 mergaitės). Vidutiniškai 95 atvejais kasmet buvo naudojamas seksualinis smurtas prieš vaikus (su tuo susidūrė vidutiniškai 18 berniukų, 77 mergaitės). Pasitaiko smurtinių atvejų artimoje aplinkoje pasibaigusių vaiko mirtimi: pavyzdžiui, Lietuvą sukūrė keturmečio Matuko istorija (Tamutienė, 2018). Smurtinio elgesio tradicijos perduodamas iš kartos į kartą. Tyrimu „Ar teisus stipresnis“ (1998, cit. pgl. Gailienė, Kuklinskaitė, 2004) nustatyta, kad iš 83,3 procentų tėvų, vaikystėje patyrusių fizinę prievartą, savo vaikus muša 71 procentas respondentų.

Palankaus požiūrio į prievartą galima aptikti lietuvių tautosakoje, religijoje, ankstesnio laikotarpio švietimo sistemoje. Jaučiama nuostata, kad vaikas – tai žemesnio socialinio statuso individas (Gailienė, Kuklinskaitė, 2004); sunkiai įsisąmoninama, kad vaikas turi savo teises ir jį jas būtina atsižvelgti (Kerulienė, 2009). Kauniečių Eglės ir Gintaro Kručinskių vaikų paėmimo iš šeimos atvejis buvo gyva tokios nuostatos iliustracija (pavyzdžiai iš žiniasklaidoje 2018 metų rudenį, 2019 metų žiemą skaitytų/klaustų interviu): *vaikai turi besąlygiškai paklusti savo gimdytojams; demonstruoti pagarbą; pliaukštelėjimas už nepaklusnumą yra norma; aiškinant savo [tėvų] elgesį remiamasi religinėmis dogmomis*. Ši istorija visuomenę padalijo į dvi skirtingais argumentais savo pozicijas ginančias stovyklas, buvo organizuojami mitingai, rengiamos peticijos dėl priimtų įstatymų pakeitimo, renkami parašai. Viena vertus, tai liūdinantys įrodymai, kad mes, kaip tauta, vis dar priešinamės pokyčiams vaikų apsaugos srityje, išgyvename baimę prarasti vaikus ir kaip saugumo garantu siekiame manipuluoti smurto sąvokos apibrėžimu įstatymų lygyje. Antra vertus, tas pats kontekstas išryškino sistemos prievartos vaiko (taip pat ir šeimos) atžvilgiu aspektą. Ilona Tamutienė (2004), atlikusi literatūros analizę, konstatavo, kad vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbančių specialistų kompetencija, darbo standartai, paslaugų teikimo efektyvumas, tarpinstitucinė

koordinacija – tai tos sritys, kurias būtina atidžiai peržiūrėti, taip pat svarbu sukurti sistemos prievartos demaskavimo mechanizmą.

1.1.2. Vaikų nepageidaujamas elgesys kaip nuoroda, formuojanti poreikį mokytį tėvus pozityvios tėvystės įgūdžių

Poreikis organizuoti pozityvios tėvystės kursus susikūrė atvirkštine tvarka (Shaffer, Kotchick, Dorsey, Forehand, 2001). Pirmiausia, buvo atkreiptas dėmesys į jaunų žmonių nepageidajamą, delinkventinį elgesį, jo etiologiją bei raidą nuo ankstyvos vaikystės iki paauglystės ir toliau; susirūpinta, kaip spręsti tokio elgesio keliamas problemas. Vaikai ilgus metus individualiai buvo gydomi taikant medikamentinę terapiją, psichoterapiją ir panašius metodus. O tik paskui imta klausti apie tėvystės praktikų, tėvų taikomų disciplinos priemonių poveikį mažo vaiko, paauglio ar jaunuolio įvairiapusiam vystymuisi (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2019; Burvytė, 2013; Liobikienė, 2013; Sandler et al., 2011; Roberts, 2008; Kotchick, Shaffer, Dorsey, Forehand, 2004). Naujausi tyrimai (Patterson, DeBaryshe, Ramsey, 2017) patvirtina hipotezę, jog vaiko elgesio sutrikimas, chroniškas polinkis į nusikaltimus ir/ar destruktivią veiką yra susijęs su raidai poveikį darančiais patyrimais:

- 1) neefektyvios tėvystės praktikos (barimas, rėkimas, nekalbėjimas, bausmės, gąsdinimai, grasinimai, psichologinis, fizinis, seksualinis smurtas ir kt.) yra vienas dažniausių veiksnių, lemiančių vaikystės elgesio sutrikimus (vaikai, kuriuos iki trejų metų mušė, sulaukę penkerių dažniau linkę isteriškai verksti, muštis, skriausti gyvūnus (Taylor et al., 2010); paauglystėje stipriai padidėja ne tik delinkventinio elgesio, bet ir psichologinės savijautos, depresiškumo, suicidinio elgesio rizika (Didžiokienė, Žemaitienė, 2005); kita vertus, ir visa leidžianti tėvystė gali turėti neigiamų pasekmių vaiko elgesiui ir vystymuisi (Petrylienė, Smilgienė, 2013));
- 2) elgesio sutrikimai yra susiję su prastesniais akademinais pasiekimais bei gali kelti sunkumų santykiuose su bendraamžiais (Akçınar, 2013; Sandler et al., 2011); o tai savo ruožtu didina emocinių sutrikimų (depresiškumo, vienišumo, agresyvumo, suicidiškumo ir pan.) ir įsitraukimo į deviantinių bendraamžių grupių riziką (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010);
- 3) nesant pokyčio vaiko aplinkoje, padidėja tikimybė, jog vėlyvoje vaikystėje, paauglystėje išsivystys chroniškas delinkventinis elgesys (pamokų praleidinėjimas, bėgimas iš namų, padeginėjimas, vandalizmas, vagystės, melavimas, rizikingas lytinis elgesys, psichoaktyvių medžiagų vartojimas, probleminis interneto naudojimas; daliai paauglių gali pasireikšti net smurtinis asocialus elgesys – fizinio smurto prieš žmones naudojimas, dalyvavimas gaujų muštynėse, užpuolimai ir pan. (Bloomfield, Kendal, 2012; Baleišienė, Barkauskienė, 2007; Jarvis, Graham, Hamilton, Tyler, 2004)).

Didžiojoje Britanijoje atlikto longitudinalinio tyrimo duomenimis (Scott, Knapp, Henderson, Maughan, 2001) nustatyta, jog sulaukus 28-erių asmenims, turintiems elgesio sutrikimų, reikia 10 kartų daugiau socialinių paslaugų (vidutiniškai apie 70 019 Didžiosios Britanijos svarų vienam žmogui) palyginus su asmenimis, neturinčiais tokių problemų (išleidžiama vidutiniškai apie 7 423 Didžiosios Britanijos svarai). Asmenims, su polinkiu į probleminį elgesį, reikia 3,5 karto daugiau socialinių paslaugų (kaina svyruoja apie 24 324 Didžiosios Britanijos svarus) nei sveikiems asmenims. Pateikta išvada, kad nepageidaujamas elgesys vaikystėje gali būti prognostinis matas, kiek mokesčių mokėtojų pinigų pareikalaus žmogaus išlaikymas ateityje.

Ir net jei mokslinėje literatūroje (Maughan, Rutter, 2001) atkreipiamas dėmesys, kad dauguma elgesio sutrikimų turėjusių vaikų užauga į sveikus suaugusiuosius ir puikiai adaptuojasi gyvenime, ilgalaikėje perspektyvoje tokios patirties turinys asmenys yra labiau pažeidžiami. Dar daugiau, su viltimi norisi pasitelkti Alice Miller (cit. pgl. Sakalauskas, Ūselė, 2007) mintį ir kelti klausimą: koks galėtų būti pasaulis, jei vaikai augtų nepatirdami prievartos, smurto, pažeminimo, jeigu suaugusieji juos gerbtų ir elgtųsi su jais kaip su svarbiais žmonėmis.

Tad smurto prevencijos tikslais, visų pirma, valstybės lygiu turi būti vienareikšmiškai draudžiamos fizinės bausmės (Sakalauskas, Ūselė, 2007). Antra, kuo ankstyvesniame tėvystės etape, tėvai turėtų būti pirminis intervencijos taikynys (Sandler et al., 2015; Akçınar, 2013; Brennan et al., 2013; Dretzke, Davenport, Frew, Barlow, Stewart-Brown, ..., Hyde, 2009; Healy, Bronner, 1926, cit. pgl. Shaffer, Kotchick, Dorsey, Forehand, 2001). Vėlesniuose etapuose labai svarbus integruotas, į šeimą ir į vaiką orientuotas, socialinės pagalbos modelis, kur vaikas būtų įgalintas dalyvauti savo paties apsaugos procesuose (kaip tik šiuo tikslu yra išleista Aušros Kurienės knyga „Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam“ (2007); steigiami vaikų paramos centrai, kur su vaiku dirba tinkamai paruošti specialistai), o tėvams teikiama visa reikiama pagalba sprendžiant iškilusias problemas (Tamutienė, 2018). Taip pat prevencinės priemonės turėtų būti nukreiptos ir į didesnius socialinius vienetus – darželio grupę, klasę ar mokyklą; ieškoma pozityvių jaunuolių užimtumo formų (Burvytė, 2013; Snieškienė, Kuksėnaitė, 2008; Nedzinskas, Janušauskas, 2008).

1.1.3. Pozityvios tėvystės kursai – socialinis reiškiny

Įstatymais uždraudus smurtinius vaikų drausminimo veiksmus (mušimas, ausies sukimas, klupdymas/statymas į kampą ir pan.) atsirado poreikis gauti naujų įrankių, įgalinančių koreguoti netinkamą vaikų elgesį. Nobelio premijos laureatas, dr. Thomas Gordon, bendradarbiaudamas su kolega Carl Rogers, vieni pirmųjų, 1962-aisiais, parengė susistemintą, universalią tėvystės įgūdžių lavinimo programą PET (ang. k. *Parent Effectiveness Training*), kuri sėkmingai taikoma daugiau nei penkiasdešimtyje valstybių (Kang, Kim, 2013; Davidson, Wood, 2004). Ši programa yra universali,

tinka įvairaus amžiaus vaikus auginantiems tėvams; padeda tėvams mokytis pažinti savo bei vaikų jausmus; moko konstruktyviai spręsti šeimoje iškylančius konfliktus. Pavyzdžiui, mokoma taikyti tokius metodus kaip „laimėk-laimėk“ – kai sprendžiant konfliktą siekiama abi puses tenkinančio rezultato (Davidson, Wood, 2004). Arba „aktyvaus klausymosi taktika“ – kai kviečiama susilaikyti nuo moralizavimo, bet mokoma, kaip išgirsti, ką kitas žmogus nori pasakyti (Weger Jr., Castle Bell, Minei, Robinson, 2014; Weger Jr, Castle, Emmett, 2010). Atskleidžiama „pranešimų-Aš“ nauda – tai paradoksaliai žinutės, kai kalbėdamas apie savo savijautą, dalindamasis sava patirtimi, savo jausmu, be kaltinimo kitam, be moralizavimo, per pabrėžimą ir pasitikėjimą kitu žmogumi, pasieki elgesio, kurio ir norėjai, tikėjaisi ir pan. (Oryan, Gastil, 2013). Kai tėvai gauna palaikymo, supranta ankstyvo problemų sprendimo naudą, buvimas tėvais gali būti vertinamas ir kaip labiausiai pripildanti, įkvepianti, pakylėjanti veikla (Ponzetti, 2015, p. 3).

Šiai dienai jau egzistuoja platus tėvystės kursų pasirinkimas. Pavyzdžiui, pasaulyje populiaru iš Australijos kilusi, Matthew R. Sanders su kolegomis (1999) kurta Trijų P programa (angl. k. *Tripple P – Positive Parenting Program*): įvairiapusė, suskirstyta į penkis lygius (pirmas - orientuotas į prevencinę veiklą; penktas į esamų sunkumų sprendimą, intensyvus intervencinis darbas su didelę riziką patiriančiomis šeimomis). Taip pat į elgesio keitimą orientuotos programos (tokios kaip angl. k. *Behavioral Parent Training*), kur dėmesys sutelkiamas į tėvų elgesio korekciją mokantis socialaus, pageidaujamo elgesio, neakcentuojant daromų klaidų ar žalojančių reakcijų; mokant tėvus dekoduoti vaikų elgesį; keisti požiūrį, kaip tėvai supranta vaiko elgesį; mokoma pamatyti, paskatinti tinkamą vaiko elgesį ir ignoruoti blogą elgesį; mokoma teigiamą patirtį tėvystės kursuose perkelti į kasdienes situacijas; kviečiama žvelgti plačiau, analizuoti konkrečią individo (pavyzdžiui, depresiškumas), šeimos (pavyzdžiui, skyrybos) ir bendruomenės (pavyzdžiui, didelis nusikalstamumo lygis kaimynystėje) situacijas – elgesys yra susijęs su multidimensiniais faktoriais (Shaffer, Kotchick, Dorsey, Forehand, 2001). Dar viena - JAV sukurta, Lietuvoje savo vietą ir pripažinimą pelniusi, Individualiosios psichologijos idėjomis grįsta programa STEP (angl. k. *Systematic Training for Effective Parenting*) – ugdo demokratinius auklėjimo įgūdžius: drąsinti vaiką, atpažinti jo netinkamo elgesio tikslą, drausminti leidžiant rinktis, numatyti natūralias ir logines elgesio pasekmes, bendradarbiauti sprendžiant problemas, rengti šeimos susirinkimus ir kt. (Dinkmeyer et al., 1997a,b, cit. pgl. Jonynienė, 2012).

Tiek praktiniais, tiek moksliniais tikslais kursai lyginami tarpusavyje (Almeida et al., 2012; Thomas, Zimmer-Gembeck, 2007), išskiriamos stipriosios ir silpnosios atskirų programų pusės (Collins, Fetsch, 2012), matuojamas jų poveikis mokant tėvus tinkamo elgesio auklėjant vaikus (McTaggart, Sanders, 2007), skaičiuojamas efektas sprendžiant vaikų elgesio problemas (Dretzke et al., 2009; Lundahl, Risser, Lovejoy, 2006). Taip pat keliamas diskusinis klausimas, kad, viena vertus, tėvystės kursai efektyvūs tiek turtingose šalyse, tiek implementuojant juos besivystančio

pasaulio valstybėse (Knerr, Gardner, Cluver, 2013). Kita vertus, atkreipiamas dėmesys, jog gali būti svarbu adaptuoti programas vietiniam kultūriniam kontekstui (Stewart, Bond, 2002).

1.1.4. Pozityvūs tėvystės įgūdžiai kaip prielaida vaiko prisitaikymui mokykloje

Pagrindinis pozityvios tėvystės kursų tikslas – sudaryti sąlygas tėvams ugdyti save su tėvyste susijusiais klausimais. Siektina, kad tai vyktų prevenciniais tikslais ir kuo ankstyvesniame vaikų amžiuje (Akçınar, 2013; Burvytė, Ralys 2011). Palaikantys, atliepiantys tėvai, kurie moka draugiškai brėžti vaiko raidos etapus atitinkančias ribas, yra nuoseklūs savo pasirinkimuose, kuria saugią aplinką vaiko vystymuisi, padeda savo vaikams ugdyti pasitikėjimą savimi, socialines kompetencijas, savireguliacijos įgūdžius bei užtikrina ankstyvąjį kalbos vystymąsi, taip svarbų tolesnei akademiniai sėkmei. Tokioje aplinkoje užaugę vaikai dažniau geba elgtis tinkamai, nes internalizuoja savo tėvų vertybes. Vaikai auga labiau empatiški, turi daugiau tolerancijos įvairiems skirtumams, tampa atsakingi, padedantys kitiems (tiek bendraamžiams, tiek suaugusiems) (Nasvytienė, 2005, cit. pgl. Vyšniauskytė-Rimkienė, Matullevičiūtė, 2016).

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad tinkami, pozityvūs tėvystės įrankiai turi netiesioginį poveikį vaiko adaptacijai ugdymo įstaigoje (darželyje ir/ar mokykloje) kaip socialaus elgesio mediatorius (Sandler et.al., 2015; Akçınar, 2013; Brennan et al., 2013; Bogenschneider, Small, Tsay, 1997). Adaptacija – aktyvus procesas, kurio metu žmogus modifikuoja save ir aplinką, kad padėtų sau prisitaikyti prie esamų sąlygų (Cowan, Cowan, Ablow, Johnson, Measelle, 2005, p. 11). Ugdymo įstaigoje vaikas susiduria su nauja tvarka, taisyklėmis, struktūruotu ritmu, turi kurti santykius su naujais suaugusiais bei bendraamžiais. Vaikui šis tranzitas iš šeimos į platesnę socialinę aplinką gali kelti įvairių iššūkių, tad būtinas kuo sklandesnis tėvų ir ugdytojų bendradarbiavimas. Svarbu, kad tiek tėvai, tiek ugdytojai vadovautųsi panašiomis vertybėmis ir siektų panašių tikslų – sukurti vaiko harmoningai asmenybės raidai tinkamą aplinką (Burvytė, 2013).

Jeigu pirmoje socializacijos institucijoje – šeimoje – vaikas yra apleistas ir/ar patyręs per didelių lūkesčių, reikalavimų, griežtų bausmių, jam reikalingas padidintas dėmesys ir pagalba antroje institucijoje – ugdymo įstaigoje (Liobikienė, 2013). Ugdytojai ar ugdymo įstaigos specialistai kaip vieną iš pagalbos formų gali pasiūlyti ar primygtinai rekomenduoti lankyti pozityvios tėvystės kursus. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad pozityvios tėvystės kursai yra tinkama priemonė spręsti vaiko neadaptivaus elgesio problemas, taip pat esant akademiniam vaiko sunkumams be elgesio problemų (Brennan et. al., 2013; Lundhal, Risser, Lovejoy, 2006).

Pagerinus tėvystės įgūdžius, įgijus žinių apie vaiko raidą, keičiasi tėvų supratimas apie vaiką bei tai, kaip tėvai interpretuoja su vaiku susijusias sąvokas, reiškinius ar vaikų elgesį (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2019; Burvytė, 2016, 2013; Liobikienė, 2013). Tėvystės

saviveiksmingumo pokyčiai įgalina tėvus priimti konstruktyvius sprendimus, koreguoti savo reakcijas į kasdienes šeimoje išskylančias situacijas, tėvai ima pastebėti ne tik blogą vaikų elgesį, bet ir tinkamą, malonų, draugišką vaikų elgesį, išmoksta vaikus padrašinti, pagirti. Vaikų reakcijos į pasikeitusį tėvų elgesį yra palankios ir vaikai dažniau renkasi elgtis tinkamai. Pastarasis elementas yra svarbi ilgalaikio pozityvios tėvystės kursų teigiamo efekto prielaida (Sandler et al., 2015). Taigi efektyvesni, pozityvūs tėvystės įgūdžiai, teigiama linkme keičia vaiko elgesį tiek namų, tiek ugdymo įstaigos aplinkoje; taip pat pagerėja vaiko akademinis pažangumas. Vaiko pradinių klasių akademiniai pasiekimai yra tolesnės akademinės sėkmės prognostinis matas. Kuo vaikui geriau sekasi akademiškai, tuo daugiau gauna mokytojų teigiamo grįžtamojo ryšio, tuo labiau didėja pasiekimai ir socialinis priimamumas. Vėlesniame amžiuje mažėja priklausomybių, emocinių problemų rizika, didesnės įsidarbinimo galimybės bei pasisekimas profesiniame kelyje (Akçinar, 2013; Brennan et. al., 2013).

1.2. Su pozityvios tėvystės kursų efektyvumu susiję veiksniai

Jolitos Jonynienės (2010) atlikto metaanalitinio tyrimo duomenimis išskiriami trys esminiai faktoriai:

- 1) tėvystės kursų programos ypatumai;
- 2) programą vedančio asmens savybės ir/ar profesinės kompetencijos;
- 3) dalyvio, jo šeimos charakteristikos.

1.2.1. Pozityvios tėvystės kursų programos ypatumai

Tėvystės kursai dažniausiai yra **grupiniai užsiėmimai** tėvams. Jų metu dalyviai gauna teorinių žinių tam tikra su tėvyste susijusia tema, atlieka praktines, patyrimines užduotis formuojamų įgūdžių įsisavinimui tiek užsiėmimo metu, tiek namuose; diskutuoja, dalijasi įžvalgomis, savo pavyzdžiais iš vaikų auklėjimo, šeimos gyvenimo; reflektuoja savo jausmus, patirtį (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2019; Liobikienė, 2013; Bloomfield, Kendall, 2012). Dažna pozityvios tėvystės kursų mokymo priemonė yra namų darbai,- taip skatinama įgūdžius perkelti iš uždaros mokymosi aplinkos į kasdienes situacijas. Įgūdžių užtvirtinimui dalyviai skatinami naudotis struktūruota mokymų medžiaga, vis pasiskaityti, pasikartoti, tai, kas buvo aptarta mokymų metu (Dinkmeyer, McKay, Dinkmeyer, 2016; Jonyniene, Kern, Gfroerer, 2015; Gordon, 2009). Mokslinės metaanalizės patvirtina, kad toks tėvų mokymo formatas yra efektyvus mokant tėvus pozityviai auklėti savo vaikus (Jonynienė, 2010; Kaminski, Valle, Filene, Boyle, 2008).

Grupės narių skaičius yra veiksnys, galintis nulemti pozityvios tėvystės kursų efektyvumą. Praktinė tokių kursų vedančiųjų Jorūnės Vyšniauskytės-Rimkienės ir Daivos

Matulevičiūtės (2016) patirtis rodo, kad šeši-aštuoni žmonės yra tas grupės dydis, kur visi dalyviai gali ištraukti, dalintis savo patirtimi, praktikuotis, demonstruoti įgytus įgūdžius, gauti grįžtamąjį ryšį iš vadovų ir kitų dalyvių. Įprasta (tai patvirtina ir šio darbo autorės pokalbis su kitais tokių grupių vadovais), kad pirmuose susitikimuose grupėje būna daugiau dalyvių (dešimt-dvylika), tačiau dėl įvairių priežasčių (natūralus atkrytis, ligos, kiti įvykiai) jų sumažėja ir maždaug nuo antro-trečio susitikimo dalyvių skaičius stabilizuojasi. Tai ypač aktualu kalbant apie pozityvios tėvystės įgūdžių grupes socialinę riziką, skurdą patiriančių šeimų tėvams: literatūroje (Alifanovienė, Tautkutė, 2006; Barlow et al., 2006; Lundahl et al., 2005; Peterson, Tremblay, Ewigman, Saldana, 2003) nurodoma, jog palankiausia būtų organizuoti mažas (trys-keturi dalyviai) grupes arba teikti individualias pozityvios tėvystės įgūdžių formavimo konsultacijas, galimybę praktikuotis privačiai. Tokiu būdu tėvai gali klausti daugiau klausimų, giliau analizuoti patiriamus sunkumus.

Žinoma, grupiniai užsiėmimai yra kursų organizavimo **kainos ir žmogiškųjų išteklių panaudojimo** prasme gerokai palankesnė mokymų forma, nes vienu metu vienoje vietoje, vykstant dar ir grupinės dinamikos efektui, įgyjama daug vertingos patirties (Edwards, Cėilleachair, Bywater, Hughes, Hutchings, 2007; Dretzke, Frew, Davenport, Barlow, Stewart-Brown, ..., Taylor, 2005). Daugelyje Lietuvos savivaldybių 2014-2020 metais, įgyvendinant projektus pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“, pozityvios tėvystės kursus dalyviai gali lankyti nemokamai (atskiruose kursuose dalyviai turi nusipirkti tėvų knygą, apie 15 eurų). Apie dalyvio mokesčio už pozityvios tėvystės kursus ar mokesčio nebuvimo sąveiką su kursų efektyvumu bei poveikį motyvacijai, įsipareigojimui atsakingai lankyti pradėtus mokymus, mokslinių tyrimų aptikti nepavyko. Tačiau svarbu prisiminti, kad paslaugų teikimas bendruomenės lygiu yra efektyvus būdas siekiant identifikuoti su tėvyste susijusias problemas ir/ar kitus šeimos rizikos faktorius, galinčius turėti įtakos smurtui prieš vaikus ir/ar vaikų agresyvaus, asocialaus elgesio formavimosi problemoms (Almeida, Abreu-Lima, Cruz, Gaspar, Brandão, ..., Machado, 2012; McTaggart, Sanders, 2007).

Literatūroje nurodoma rekomendacija, kad siekiant teigiamo poveikio optimali pozityvios tėvystės **kursų trukmė** turėtų būti 8-12 užsiėmimų (Bradley et al., 2013, cit. pgl. Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016; Collins, Fetsch, 2012). Suprantama, jog visuose užsiėmimuose sudalyvavę tėvai gautų daugiausiai naudos, žinių, įžvalgų ir pan. (iš tyrėjos pokalbio su pozityvios tėvystės kursų vedančiaja: „*Jeigu žmogus dalyvavo dešimt kartų ir kaskart išsinešė bent po vieną mintį, idėją ar sakinį apie pozityvią tėvystę, tai yra geriau nei tik keturi sakiniai, mintys ar idėjos.*“). Kita vertus, dešimt susitikimų - didelis įsipareigojimas tiek laiko, tiek noro, entuziazmo dalyvauti prasme (citata iš tyrėjos pokalbio su pozityvios tėvystės kursų, skirtų socialinę riziką patiriančioms šeimoms, vedančiaja: „*Mūsų kursus pradeda dešimt dalyvių, baigia trys-keturi.*“). Tad ir „*keturi*

susitikimai, kartais net viena paskaita gali būti žmogaus gyvenimą bei santykį su vaiku keičiantis patyrimas“ (citata iš tyrėjos pokalbio su keturių susitikimų pozityvios tėvystės kursų vedančiaja).

Daugiau nei 30 procentų užsiėmimų (bent 4 iš 12 siūlomų) sudalyvavę tėvai kursų pabaigoje naudoja veiksmingesnius problemų sprendimo metodus ir adekvatesnius elgesio su vaikais modelius (Jonynienė, 2010). Tačiau klausimas, į kiek užsiėmimų tėvai turėtų ateiti, kad būtų matuojamas bent minimalus psichologinio ar socialinio faktoriaus pokytis, lieka atviras. Kita vertus, yra teigiančių (Whittaker, Cowley, 2012; Nix, Bierman, McMahon, 2009), jog svarbu ne tik kiek užsiėmimų dalyviai lankė, bet kaip labai įsitraukę jie buvo į kursuose siūlomas veiklas. Kuo rimtesnių sunkumų ar iššūkių patiria kursų dalyviai (patys tėvai ar jų vaikai, dėl kurių elgesio jie ieško pagalbos), tuo daugiau laiko sąnaudų pareikalauja jų mokymas(is), tuo daugiau kyla klausimų, į kuriuos reikia atsakymų (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016).

Kursų lankymą ir įgytas žinias patvirtinantis dokumentas – **pažymėjimas** – retai moksliniuose tyrimuose analizuojamas veiksnys. Tačiau kai kur nurodomas kaip svarbus elementas, ypač tiems, kurie kursus lanko įstatymo numatyta tvarka (Jarvis, Graham, Hamilton, Tyler, 2004). Pažymėjimas, patvirtinantis kursų lankymą ir įgytas pozityvios tėvystės žinias, galėtų būti motyvuojantis veiksnys lankyti tokius mokymus.

Teorinis programos pagrindas yra dar vienas veiksnys darantis poveikį pozityvios tėvystės kursų efektyvumui. Teorinė orientacija diktuoja programos metodus, susitikimų temas ir įgūdžius, kuriuos nori ugdyti, sustiprinti ar įtvirtinti (Collins, Fetsch, 2012; Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012).

1.2.2. Vedančiojo savybės ir profesinės kvalifikacijos

Asmuo, vedantis pozityvios tėvystės grupes, gali būti kursų efektyvumą moderuojantis veiksnys (Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012; Jonynienė, 2010). Tai reiškia, kad vedantysis savo savybėmis gali paskatinti saugios atmosferos sukūrimą, gali būti elgesio pavyzdys mokant pozityvių tėvystės įgūdžių, padrašinti gyvas dalyvių diskusijas, priimti jų jausmus bei pateikti užduotis, kurios skirtos įgūdžių susiformavimui ir įtvirtinimui (Jarvis, Graham, Hamilton, Tyler, 2004). Taip pat ir vedančiųjų saviveiksmingumas nurodomas kaip veiksnys didinantis sėkmingą programos tikslų perteikimą dalyviams. Sėkminga ankstesnė patirtis vedant kursus didina vedančiųjų saviveiksmingumą ir galimai pozityviai veikia dalyvių patiriamą kursų efektyvumą (Turner, Nicholson, Sanders, 2011).

Literatūroje nurodoma, jog pozityvios tėvystės kursų vedančiojo profesinės kompetencijos (profesija, išsilavinimas) skirtingose vietose skiriasi: grupes veda psichologai (Ralph, Dittman, 2018), socialiniai darbuotojai (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016); mentoriai, vaikų dienos centrų darbuotojai (socialiniai pedagogai ir socialiniai darbuotojai) (Gudžinskienė, Burvytė,

2018); pirminės priežiūros specialistai, edukologai (Turner, Nicholson, Sanders, 2011). Tyrimai rodo pozityvius dalyvių pokyčius. Svarbus faktorius – kursų vedantieji turėtų išmanyti vaikų ir paauglių raidą, darbo grupėse principus.

Lektorių skaičius pozityvios tėvystės mokymuose planuojamas pagal įstaigos, organizuojančios tokius mokymus, turimus resursus, vertybes ir/ar supratimą. Vertinga, jeigu grupę veda du lektoriai, jie gali vienas kitą papildyti; aptarti grupėje vykstančius procesus (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016).

1.2.3. Dalyvio, jo šeimos charakteristikos

Kalbant apie šeimos situaciją, tyrimais nustatyta (McTaggart, Sanders, 2016; Burvytė, 2013; Liobikienė, 2013), kad tėvų disfunkcinės tėvystės praktikos gali keistis išklausių pozityvios tėvystės kursų. Įprasta, kad pozityvios tėvystės kursų dažniau lanko motinos (mokslinių tyrimų statistika: 90,5% moterys (Bloomfield, Kendall, 2012), 88,8% moterys (Jonynienė, 2012), dauguma moterys (Nix, Bierman, McMahan, 2009)). Tačiau jau aptinkama rekomendacijų tėvystės įgūdžių mokytis abiem, t.y. ir motina, ir tėvas toje pačioje grupėje ar atskirai turėtų išklausti pozityvios tėvystės kursų, nes vieno suvokimas apie tėvystę nėra kito suvokimo atspindys (Panter-Brick, Burgess, Eggerman, McAllister, Pruett, Leckman, 2014; Kang, Kim, 2013; Slagt, Deković, de Haan, van den Akker, Prinzie, 2012; De Montigny, Lacharité, 2005). Beje, tėvo visokeriopas įtraukimas į rūpinimąsi vaikais yra svarbus saugos veiksnys visos šeimos gerovei (Gage, Kirk, 2016; Forehand, McKinney, 1993).

Šeiminiis dalyvių statusas yra veiksnys, formuojantis socialinio palaikymo mechanizmą ir tokiu būdu galintis sustiprinti tėvystės kompetenciją. Sutuoktinis arba partneris yra dažniausias informacijos bei palaikymo šaltinis susidūrus su vaikų auginimo iššūkiais (Bogensneider, Small, Tsay, 1997). Tyrimu nustatyta, kad pozityvios tėvystės kursų lankę dalyviai būna linkę geriau suprasti savo partnerį tėvystėje (Katz, 2002, cit. pgl. Jarvis, Graham, Hamilton, Tyler, 2004). Platesnis socialinių ryšių kontekstas taip pat gali būti svarbus vertinant dalyvių subjektyviai suvokiamą tėvystės kompetenciją (Cochran, Niego, 2002; Simons, Johnson, 1996). Tuo tarpu tėvų depresiškumas gali būti rizikos veiksnys, stabdantis pozityvių tėvystės praktikų įsisavinimą (McTaggart, Sanders, 2016).

Dalyvių darbo valandos bei gaunamas finansinis atlygis literatūroje nurodomi kaip svarbūs šeimos santykių, o ir su tėvyste susijusių situacijų sprendimo kokybės prediktoriai. Daugiau nei 50% mamų ir du penktadaliai tėčių nurodė, kad sutiktų dirbti mažiau valandų, net jei tai reikštų, kad uždirbama mažiau pinigų, idant galėtų praleisti daugiau laiko su sutuoktiniu ir vaikais (Bogensneider, Small, Tsay, 1997; Forehand, Kotchick, 1996). Tačiau mažas pajamas gaunančioms šeimoms finansų klausimas jau pats savaime tampa iššūkiu, vedančiu prie

kompleksinių sunkumų (Akçınar, 2013). Brad Lundahl, Heather J. Risser, Christine M. Lovejoy (2006) atlikto tyrimo duomenimis gauta, jog mažas pajamas gaunantiems tėvams grupiniai tėvystės kursai buvo mažai efektyvūs sprendžiant su tėvyste susijusias problemas. Jiems verčiau reikėtų teikti individualią pagalbą. Kita vertus, yra ir priešingų duomenų, kuriais nustatyta, kad socioekonominis statusas tėvystės kursų efektyvumui reikšmės neturi (McTaggart, Sanders, 2016).

Auginamų vaikų skaičius, jų amžius, lytis, subjektyviai vertinamas vaikų elgesys gali būti svarbi informacija siekiant išsiaiškinti pozityvios tėvystės kursų efektyvumą. Sigitos Burvytės atliktu tyrimu (2016) nustatyta, jog tai, kaip tėvai suvokia savo vaiką, tai, kaip jį/ją apibūdina yra susiję su tolerancija vaiko elgesio atžvilgiu. Daugelyje Lietuvos savivaldybių yra organizuojami pozityvios tėvystės kursai įvairaus amžiaus vaikus auginantiems tėvams. Didesnėse savivaldybėse siekiama skirstyti dalyvių registraciją į grupes pagal vaikų amžių (tokia rekomendacija pateikiama ir literatūroje: Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012), kad dalyvių klausimai ir dalijimasis patirtimi būtų panašiomis temomis. Tuo tarpu mažesnėse savivaldybėse toks skirstymas dažnai tampa iššūkiu surinkti reikiamą pozityvios tėvystės kursų dalyvių skaičių.

Iš pokalbių su pozityvios tėvystės kursų dalyviais girdisi nusiskundimų, kad kursuose dalyvauja skirtingos motyvacijos dalyviai. Kompleksinių paslaugų šeimai projekto rėmuose daugelyje Lietuvos savivaldybių organizuojami nemokami pozityvios tėvystės kursai. Juos gali lankyti motyvuoti, t.y. savo noru į tokius kursus atėję tėvai. Taip pat, ypač mažesnėse savivaldybėse, į tuos pačius pozityvios tėvystės kursus yra siunčiami tėvai, kuriems pagalbos šeimai specialistai yra nurodę ugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius. Tėvai turėtų patys norėti gauti pagalbą, be jų įsitraukimo pokytis yra mažai tikėtinas (Alifanovienė, Tautkutė, 2006).

Tėvystės saviveiksmingumas, tėvystės kompetencija yra gana plačiai tyrinėtas su tėvyste susijęs fenomenas (Račkauskienė, 2018; Gevorgianienė, Rašcepkinė, 2014; Almeida et al., 2012; Bloomfield, Kendall, 2012; Slagt, Deković, de Haan, van den Akker, Prinzie, 2012; Coleman, Karraker, 2000; Ohan, Leung, Johnston, 2000; Reece, 1992). Šio darbo kontekste vadovausimės mokslininkų Matthew R. Sanders ir M. L. Wooley (2005) apibrėžimu, pagal kurį *saviveiksmingumas tėvystėje* - tai motinos/tėvo pasitikėjimas savo gebėjimais efektyviai atlikti su tėvyste susijusias užduotis bei spręsti kasdienės tėvystės situacijas. Pozityvios tėvystės kursuose yra stiprinami tėvų savireguliacijos įgūdžiai, o tai yra susiję su didesniu pasitikėjimu, kad pavyks tinkamai sureaguoti ir išspręsti, rodos, visiškai paprastas situacijas, kurios su vaikais išrinka nuolat (pavyzdžiui, mažas vaikas nori rengtis ar valgyti pats, jam reikia laiko, tėvai ryte skuba, kyla konfliktas; ir pan.) ir ilgalaikėje perspektyvoje ima kelti su tėvyste susijusį stresą. Tai ypač aktualu tėvams, auginantiems vaikus, turinčius elgesio problemų.

Tėvystės mokymų patirtis tėvystės pradžioje nurodoma kaip prevencinė priemonė, didinanti tėvystės saviveiksmingumą ir kompetencijos jausmą (Knerr, Gardner, Cluver, 2013; De

Montigny, Lacharité, 2005; Sanders, Wooley, 2005; Coleman, Karraker, 2000; Reece, 1992). Dar daugiau: didesnis tėvystės saviveiksmingumas skatina ir toliau ieškoti žinių ir/ar pagalbos pasikeitus tėvystės iššūkiams (Coleman, Karraker, 2003). Tai gali būti svarbus momentas, kviečiantis diskutuoti apie pozityvios tėvystės mokymų naudą jauname amžiuje (Norkūnienė, Drąsutė, Koršunovė, Gudaitienė, Jakonienė, ..., Cordaro, 2017; Burvytė, 2015; Anastasiow, 1988), mat tėvystės saviveiksmingumas sąlygoja, kaip bus rūpinamasi vaiku, koks santykis bus kuriamas. Kuo aukštesnis tėvystės saviveiksmingumas, tuo, pasak Susan Mc. Reece (1992), artimesnis, emociškai šiltesnis ryšys mezgasi, visų pirma, tarp motinos ir jos vaiko, o tai didina vaiko saugumo jausmą ir kuria aplinką, kur žmogus gali visas savo jėgas skirti pasaulio tyrinėjimui. Motinos, kurios prenataliniame etape turi aukštą saviveiksmingumą, dažnai turi teigiamos ankstesnės rūpinimosi kūdikiais patirties.

Saviveiksmingumą formuoja keturi veiksniai (Reece, 1992): (1) veiklos pasiekimai arba meistriškumas atliekant tam tikras užduotis; (2) netiesioginis patyrimas, kai stebima, kaip kiti atlieka konkrečią užduotį; (3) žodinis įtikinimas arba žmonių iš aplinkos pateikiamas žodinis grįžtamasis ryšys apie tai, kaip asmuo atlieka tam tikras užduotis; (4) psichologinė, emocinė būseną, pavyzdžiui, baimė, kuri gali apriboti lūkesčius patirti sėkmę ir tokiu būdu padaryti žmogų pažeidžiamą.

Literatūroje aptinkama kelių sąvokų, tokių kaip tėvystės saviveiksmingumas, pasitenkinimas tėvyste, tėvystės kompetencija, supainiojimo. Skirtinguose tyrimuose šios sąvokos minimos kaip sinonimai. Francine de Montigny ir Carl Lacharité (2005) savo tyrime ėmėsi konceptualaus šių sąvokų tyrinėjimo ir pateikė išvadą, kad reikėtų atskirti tėvystės saviveiksmingumą bei tėvystės kompetenciją. Pirmasis yra susijęs su išimtinai asmeniniu pasitikėjimu savo sugebėjimais. Kai tuo tarpu antrasis yra labiau apie grįžtamąjį ryšį, kurį motina ar tėvas gauna iš aplinkinių. Ir dar įdomu, kad antrasis sietinas ir su teisiniu savo vaiko atstovavimu.

Būtent tėvystės saviveiksmingumo stiprinimas yra įvairių tėvystės kursų dėmesio centre (Gilmore, Cuskelly, 2009). Taip pat literatūroje nurodoma, jog saviveiksmingumas glaudžiai siejasi su pasitenkinimu atliekama veikla: mėgautis veikla, kurioje trūksta įgūdžių, kur nuolat klystama, sudėtinga; ir atvirkščiai, kai žmogui veikla nemėgiama, nėra motyvacijos pagerinti savo gebėjimus (Coleman, Karraker, 1997, cit. pgl. Rogers, Matthews, 2004). Apibendrinus galime teigti, kad pagerinus tėvystės įgūdžius pozityvios tėvystės kursuose, didelė tikimybė, jog tėvai jaus didesnę pasitenkinimą būdami tėvais. Efektyvesnis tėvystės saviveiksmingumas ir didesnis pasitenkinimas tėvyste yra pamatinė prielaida jaustis kompetetingu tėvystėje (Gilmore, Cuskelly, 2009).

2. POZITYVIOS TĖVYSTĖS KURSŲ EFEKTYVUMO TYRIMO

METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės

Tyrimo tikslas. Ištirti Lietuvos savivaldybėse, bendruomeniniuose šeimų namuose ir kitose viešose ar biudžetinėse įstaigose, 2019 metų rudenį - 2020 metų pavasarį organizuotų pozityvios tėvystės kursų dalyvių subjektyviai suvoktą kursų efektyvumą.

Tyrimo uždaviniai.

1. Susisiekti su įstaigomis, įvairiose Lietuvos savivaldybėse organizuojančiomis pozityvios tėvystės kursais.
2. Išsiaiškinti, kokio pobūdžio pozityvios tėvystės kursai yra organizuojami konkrečioje savivaldybėje bei skirtingose tos pačios savivaldybės įstaigose.
3. Gauti įstaigų, organizuojančių pozityvios tėvystės kursus, atsakingų asmenų patvirtinimą-sutikimą, kad kursų lektoriai bei dalyviai dalyvautų tyrime.
4. Pozityvios tėvystės kursų lektoriams (vienkartinė apklausa) bei dalyviams (prieš kursus ir po paskutinio užsiėmimo) pateikti klausimynus, kuriuos jie užpildytų savarankiškai.
5. Įvertinti pozityvios tėvystės kursų dalyvių subjektyviai suvoktą kursų efektyvumą keturiais pasirinktais efektyvumo vertinimo kriterijais.
6. Įvertinti, kaip pozityvios tėvystės kursų programos ypatumai susiję su pozityvios tėvystės kursų dalyvių subjektyviai suvoktu efektyvumu.
7. Įvertinti, kaip pozityvios tėvystės kursų vedančiųjų profesinės kvalifikacijos rodikliai susiję su dalyvių subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu.
8. Įvertinti, kaip pozityvios tėvystės kursų dalyvių, jų šeimų charakteristikos susiję su subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu.
9. Įvertinti, kurie pozityvios tėvystės kursų kintamieji, lektorių kintamieji bei dalyvių kintamieji labiausiai susiję su pozityvios tėvystės kursų subjektyviai suvokto efektyvumo rodikliais.

Tyrimo hipotezės:

1. Dalyviai pozityvios tėvystės kursus subjektyviai patiria kaip efektyvius.
  - A. Subjektyvi tėvystės kompetencija po pozityvios tėvystės kursų yra didesnė nei buvo prieš kursus.
  - B. Tėvai, išklaušę pozityvios tėvystės kursus, po kursų subjektyviai pastebi daugiau pageidaujamo, tinkamo vaikų elgesio.

- C. Tėvai, išklause pozityvios tėvystės kursus, subjektyviai jaučia didesnę savo pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, kontrolę.
- D. Tėvai subjektyviai kursus vertina kaip naudingus.
2. Subjektyviai suvoktas kursų efektyvumas yra susijęs su kursų ypatybėmis.
- A. Ilgesnės trukmės pozityvios tėvystės kursai subjektyviai yra efektyvesni nei trumpesnės trukmės.
- B. 6-8 dalyvių grupės subjektyviai yra efektyvesnės nei tos, kuriose dalyvių yra mažiau nei šeši ar daugiau nei aštuoni.
- C. Dalyviai, kuriems buvo skiriami namų darbai, subjektyviai juto didesnę pozityvios tėvystės kursų efektyvumą, nei tie, kurie namų darbų negavo.
- D. Dalyviai, kuriems buvo dalijama su kursų teorija susijusi dalijamoji medžiaga, subjektyviai juto didesnę pozityvios tėvystės kursų efektyvumą.
- E. Dalyviai, kuriems po kursų buvo išduodami pažymėjimai, subjektyviai juto didesnę pozityvios tėvystės kursų efektyvumą.
3. Subjektyviai suvoktas kursų efektyvumas nėra susijęs su kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodikliais.
- A. Dalyviai subjektyviai pozityvios tėvystės kursus patiria kaip efektyvius tiek, kai juos veda aukštesnės profesinės kvalifikacijos, tiek žemesnės profesinės kvalifikacijos lektoriai.
- B. Tiek kursų vedančiosios, turinčios asmeninės patirties auginant vaikus, tiek jos neturinčios, veda efektyvius pozityvios tėvystės kursus.
- C. Tiek vienas kursų vedantysis, tiek du veda pozityvios tėvystės kursus, kuriuos dalyviai subjektyviai patiria kaip efektyvius.
- D. Skirtingų demografinių savybių (lytis, amžius) kursų vedantieji veda pozityvios tėvystės kursus, kuriuos dalyviai subjektyviai patiria kaip efektyvius.
4. Subjektyviai suvoktas kursų efektyvumas yra susijęs su dalyvių, jų šeimų kintamaisiais.
- A. Labiau motyvuoti ir įsitraukę dalyviai patiria didesnę kursų efektyvumą nei tie, kurie yra mažiau motyvuoti ir/ar įsitraukę.
- B. Ankstesnės tėvystės mokymų patirties turintys dalyviai subjektyviai patiria didesnę kursų efektyvumą.
- C. Tiek moterys, tiek vyrai subjektyviai kursus patiria kaip efektyvius.
- D. Jaunesniame amžiuje išklause pozityvios tėvystės kursus dalyviai kursus subjektyviai patiria kaip labiau efektyvius nei vyresni dalyviai.
- E. Dalyviai, turintys partnerį tėvystėje, subjektyviai jaučia didesnę kursų efektyvumą nei tie, kurie partnerio neturi.

- F. Dalyviai, turintys aukštesnį socioekonominį statusą, kursus subjektyviai patiria kaip labiau efektyvius nei tie, kurių socioekonominis statusas žemesnis.
  - G. Dalyviai, auginantys pirmus ir mažesnius vaikus, kursus subjektyviai patiria kaip efektyvesnius nei tie, kurie turi vyresnių vaikų ir šeimoje auga daugiau vaikų.
5. Dalyvių, jų šeimų kintamieji yra stipriau susiję su subjektyviai suvokto pozityvios tėvystės kursų efektyvumo rodikliais nei kursų vedančiųjų charakteristikos ir pačių kursų ypatybės.

2.2. Tyrimo metodologija

2.2.1. Tiriamieji

Tiriamųjų patogiosios atrankos būdu ieškota įstaigose, organizuojančiose pozityvios tėvystės kursus. Bendraujant su atstovais ir/ar lektoriais buvo išskirtos kursų grupės pagal teorinį pagrindimą:

- **kursų programa, paremta viena konkrečia teorija arba autoriumi** (pavyzdžiui, STEP pagal adlerietišką individualiosios psichologijos teoriją; DRAŠIOS TĖVYSTĖS GRUPĖ, kurios medžiagą A. Adlerio institute Šveicarijoje, Ciuriche, parengė Nani Wirth);
- **keliais šaltiniais besiremianti kursų programa** (pavyzdžiui, Paramos vaikams centro specialistų parengti EFEKTYVIOS TĖVYSTĖS MOKYMAI apima adlerietiško, biheavioristinio, humanistinio, prierašumo teorija grįsto tėvų mokymo žinias ir įgūdžius);
- **autorinė**, t.y. užsiėmimų turinį iš kitų programų adaptavo, kūrė patys kursų vadovai pagal turimas profesines kompetencijas bei bendruomenės narių poreikius.

STEP programos efektyvumas Lietuvoje išsamiai tyrinėtas (Pilkionienė, Jonynienė, 2016; Jonyniene, Kern, Gfroerer, 2015; Jonynienė, 2013). Kursai pagal šią programą nebuvo įtraukti į tyrimą. Pozityvios tėvystės kursai pagal Nani Wirth programą galėjo būti įtraukti į tyrimą, tačiau įstaiga, kurioje organizuojami šie kursai, atsisakė dalyvauti tyrime. Kitų įstaigų, kur būtų organizuojami tokie kursai aptikti nepavyko. Grynai autorinių programų taip pat neteko aptikti: po pokalbių su kursų vedančiaisiais paaiškėdavo, kad vedamuose kursuose naudojami skirtingų teorinių paradigmu ar kitų programų elementai. Tad šio pozityvios tėvystės kursų efektyvumo tyrimo rėmuose buvo analizuojami daugialypio modelio aprašymą atitinkę, įvairiomis teorinėmis perspektyvomis paremti pozityvios tėvystės kursai. Juose stiprinami šeimos tarpasmeniniai santykiai, tėvų psichologiniai ištekliai, lavinami nepalankių situacijų įveikimo įgūdžiai (Jonynienė, 2010).

Tiriamieji – pozityvios tėvystės kursų vedantieji (lektoriai, skirtingų profesijų specialistai) bei dalyviai (motinos ir tėvai). Siekta apklausti kuo daugiau vedančiųjų ir dalyvių, kad būtų užtikrinta kuo didesnė tiriamųjų *vedančiųjų* įvairovė (pagal profesiją, išsilavinimą, patirtį vedant

pozityvios tėvystės grupes, turi vaikų ar ne ir pan.) ir tiriamųjų *dalyvių* įvairovė (pagal lytį, amžių, motyvaciją, šeiminių statusą, išsilavinimą, užimtumą, pajamas, gyvenamąją vietą, vaikų skaičių ir pan.).

Dalyviams klausimynai buvo pateikiami tik tuo atveju, jei tyrime sutiko dalyvauti vedantysis. Sutikimas pildyti klausimyną buvo laikomas žmogaus sutikimu dalyvauti tyrime. Klausimynus užpildė 24 lektoriai, kurie pravedė 28 pozityvios tėvystės kursų grupes. Galutiniame etape analizuoti 20 lektorių (visos moterys, kurių amžiaus intervalas nuo 26 iki 58 metų, amžiaus vidurkis – 42,68 metai) duomenys. Dviejų lektorių duomenys pašalinti iš tyrimo, nes dėl Korona viruso sukkelto visuotinio karantino dalyvių užpildyti klausimynai liko įstaigose, į kurias patekimas buvo ribojamas. Dar dviejų lektorių duomenys pašalinti iš tyrimo, nes kursų dalyviams buvo pateikti tik pirmo etapo klausimynai. Informacija apie lektorius pateikta pirmoje lentelėje.

1 lentelė

Pozityvios tėvystės kursų vedančiųjų pasiskirstymas pagal profesinės kvalifikacijos rodiklius (n=20)

Profesija	Psichologė	9	45%
	Soc. darbuotoja	7	35%
	Soc. pedagogė	2	10%
	Pedagogė/Edukologė	2	10%
Išsilavinimas	Magistro laipsnis	16	80%
	Bakalauro laipsnis	4	20%
Patirtis vedant kursus	Nuo 2 mėn. iki 16 m.	Vid. – 5,67 m.	SN – 3,87
Patirtis auginant vaikus	Turi vaikų	16	80%
	Vaikų neturi	4	20%

Į tyrimą įtraukti 28 grupių dalyviai iš aštuonių Lietuvos savivaldybių. Galutiniame etape analizuoti 22 grupių dalyvių duomenys. Sutikimas pildyti klausimyną buvo laikomas žmogaus sutikimu dalyvauti tyrime. Pirmo etapo klausimynus užpildė 277 dalyviai. Tyrime atsisakė dalyvauti arba grąžino sugadintus protokolus apie 12 procentų pozityvios tėvystės kursų dalyvių. Priežastys įvairios: dažniausiai dėl žemo raštingumo sudėtinga užpildyti; teisė atsisakyti dalyvauti tyrime; pavėluotas atvykimas į kursus ir pan.

Antro etapo klausimynus užpildė 197 dalyviai (duomenis renkant popieriaus-pieštuko principu užpildė 98 procentai dalyvių; trijų grupių duomenys (dėl visuotinio karantino) surinkti nuotoliniu būdu – atsako procentas lygus 72) iš 23 grupių. Keturios grupės, turėjusios pasibaigti kovo pabaigoje, buvo sustabdytos dėl Korona viruso sukkelto visuotinio karantino. Nebuvo galimybės gauti pirmo etapo klausimynų, tad nebuvo inicijuotas ir duomenų rinkimas nuotoliniu būdu.

Vienos grupės dalyviams nebuvo pateikti pirmo etapo klausimynai, antro etapo klausimynus užpildė 6 dalyviai. Dar vienos grupės dalyviams buvo pateikti pirmo etapo

klausimynai (užpildė 4 dalyviai), tačiau nebuvo pateikti antro etapo klausimynai. Šių grupių duomenys pašalinti iš tyrimo.

2 lentelė

Pozityvios tėvystės kursų dalyvių pasiskirstymas pagal asmenines ir su šeima susijusias charakteristikas (n=187)

Lytis	Moteris	137	73,3%
	Vyras	50	26,7%
Amžius	Nuo 17 m. iki 52 m.	Vid. – 35,66 m.	SN – 6,36
Dalyvių išsilavinimas	Pradinis	12	6,4%
	Vidurinis	43	23,0%
	Profesinis	28	15,0%
	Aukštesnysis	10	5,3%
	Aukštasis	92	49,2%
	Kita (šiuo metu studijuoja)	2	1,1%
Dalyvių užimtumas	Bedarbė (-is)	38	20,3%
	Darbininkė (-as)	45	24,1%
	Specialistė (-as)	68	36,4%
	Laisvai samdoma (-s)	13	7,0%
	Vid. gr. vadovė (-as)	10	5,3%
	Aukšto lygio vadovė (-as)	5	2,7%
	Kita	8	4,2%
Darbo valandos per savaitę	20 (pusė etato)	10	5,3%
	40 (etatas)	112	59,9%
	50-60 (pusantro etato)	17	9,1%
	Kita (nedirba)	48	25,7%
Dalyvių pajamos	Iki 400 eur	42	22,5%
	401-600 eur	33	17,6%
	601-800 eur	35	18,7%
	801-1000 eur	32	17,1%
	1001-1200 eur	22	11,8%
	1201-1400 eur	8	4,3%
	1401 ir daugiau eur	15	8,0%
Gyvenamoji vieta	Miestas	156	83,4%
	Miestelis	6	3,2%
	Kaimas	23	12,3%
	Vienkiemis	2	1,1%
Šeiminė padėtis	Susituokusi (-ęs)	97	51,9%
	Išsiskyrusi (-ęs)	39	20,9%
	Partnerystė (šeima be santuokos)	35	18,7%
	Vieniša mama / vienišas tėtis	13	7,0%
	Našlė (-ys)	2	1,1%
	Kita	1	0,5%
Auginamų vaikų skaičius	Vienas vaikas	93	49,7%
	Du vaikai	67	35,8%
	Trys vaikai	25	13,4%
	Keturi ir daugiau vaikų	2	1,1%
Dalyviai pagal vaikų amžių	Ikimokyklinukai 0-5 m.	79	42,2%
	Nuo 6 iki 18 m. ir suaugę	77	41,2%
	Nuo 0 iki 18 m. ir suaugę	31	16,6%
Vaikų lytis	Berniukas (-ai)	71	38,0%
	Mergaitė (-ės)	65	34,8%
	Šeimoje auga abiejų lyčių vaikai	51	27,3%

Galutiniame etape analizuoti 187 tiriamųjų, užpildžiusių klausimynus pirmo ir antro etapo metu, duomenys iš 22 grupių, organizuotų aštuoniose Lietuvos savivaldybėse. Dauguma dalyvių

(150 tiriamųjų (80,2%); iš jų 108 moterys (78,8%) ir 42 vyrai (84,0%)) nurodė, kad tai buvo pirmieji pozityvios tėvystės kursai, kuriuos jie lankė, ir kad atėjo į šiuos kursus savo noru (149 tiriamųjų (79,7%); iš jų 113 moterys (82,5%) ir 36 vyrai (72,0%)). Dalyvių pasiskirstymas pagal sociodemografines bei su šeima susijusias charakteristikas pateiktas 2 lentelėje.

2.2.2. Tyrimo metodas

Šio tyrimo metu atlikta kiekybinė, koreliacinė duomenų analizė, ieškota skirtumų tarp grupių ir sąsajų tarp veiksmų, galinčių prisidėti prie pozityvios tėvystės kursų efektyvumo. Mokslininkų grupės (Sanders, Kirby, Tellegen, Day, 2014) atliktos sisteminės paieškos ir metaanalizės duomenimis, rasta 116 mokslinių tyrimų, atliktų per trisdešimt trejus metus, kur aprašomi kiekybiniai, koreliaciniai tėvystės kursų efektyvumo tyrimai. Ir kiti autoriai nurodo panašius tyrimo metodus (Nix, Bierman, McMahon, 2009; Bloomfield, Kendall, 2007).

Šiuo metodu siekta patvirtinti ar paneigti išsikeltas hipotezes. Priklausomus kintamuosius buvo galima paskaičiuoti kiekybiniais matais.

2.2.3. Tyrimo metodikos

NEPRIKLAUSOMI KINTAMIEJI

Programos ypatumų vertinimas

Šio pozityvios tėvystės kursų efektyvumo tyrimo rėmuose buvo analizuojami daugialypio modelio aprašymą atitinkę, įvairiomis teorinėmis perspektyvomis paremti pozityvios tėvystės kursai. Nuspręsta lyginti dvi kursų grupes:

- 1) trumpesnės trukmės: *4-6 kas savaitiniai susitikimai* po 2-3 valandas (iš viso 12 valandų);
- 2) ilgesnės trukmės: *8-12 kas savaitinių susitikimų* po 2 valandas (iš viso 16-24 valandos).

Dalyvių skaičius grupėje, dalijamosios medžiagos kursų metu dalijimas, užduotys, skirtos praktikuotis pozityvios tėvystės įgūdžius namie, bei pažymėjimo įteikimas išklausių pozityvios tėvystės kursų buvo pasitelkti, kaip papildomi veiksniai.

Kursų vedančiųjų profesinės kvalifikacijos

Dėl riboto tyrimui pozityvios tėvystės kursų metu skirto laiko (lektoriai sutiko skirti iki 10 min.) nuspręsta vedančiųjų asmeninių savybių neanalizuoti. *Profesija, išsilavinimas ir patirtis* (kiek metų veda pozityvios tėvystės kursų) buvo tos profesinės kvalifikacijos, kurias nutarta analizuoti kaip svarbias prognozuojant kursų efektyvumą. Vedančiųjų skaičius (vienas ar du lektoriai), amžius ir faktas, ar turi vaikų, buvo pasitelkti kaip papildomi veiksniai.

Pozityvios tėvystės kursų vedantiesiems, lektoriams, skirtą klausimyną sudarė dvi klausimų grupės:

- 1) klausiami lektoriaus sociodemografinių duomenų (profesija, išsilavinimas, patirtis vedant pozityvios tėvystės kursus, ar turi vaikų, lytis, amžius);
- 2) pateikiami su kursų programa susiję klausimai (konkrečiuose kursuose su konkrečiu lektoriumi galiojanti tvarka: kursų susitikimų skaičius; vieno susitikimo trukmė valandomis; ar teikiama dalijamoji medžiaga; ar užduodami namų darbai; ar dalyviams išduodami pažymėjimai).

Dalyvių charakteristikos

1. Sociodemografinių charakteristikų klausimynas: klausiami dalyvių lyties, amžiaus, šeiminės padėties; prašoma nurodyti dalyvių išsilavinimą, užimtumą, darbo valandas, pajamas.
2. Su šeima susijusių charakteristikų klausimynas: auginamų vaikų skaičius, lytis, amžius.
3. Dalyvių motyvacija: savo noru dalyvauja ar yra nukreipti specialistų.
4. Įsitraukimas (klausimas „Kaip vertinate savo norą įsitraukti į šiuos pozityvios tėvystės kursus?“; atsakymus dalyviai vertino skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 – visai nenoriu; 10 – labai noriu).

PRIKLAUSOMI KINTAMIEJI

Remiantis aukščiau aptarta literatūra tyrėja, pasitarusi su moksliniu vadovu, sudarė kursų efektyvumo vertinimo metodologiją. Dėl trumpo dalyviams skirtų klausimynų pildymui skirto laiko buvo pasitelkti trys kintamieji po vieną klausimą (apie **pykčio kontrolę ir vaikų elgesio vertinimą** klausta du kartus; apie **kursų naudingumą** klausta tik po kursų); dalyviai savo atsakymus vertino skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 – visiškai nesutinku; 10 – visiškai sutinku).

Tėvystės kompetencijos ar tėvystės saviveiksmingumo ištyrimui pasirinkta *Tėvystės kompetencijos skalė (angl. Parenting Sense of Competence Scale (PSOC))* (Gibaud-Wallston, Wandersman, 1978, cit. pgl. Johnston, Mash, 1989)). Ši metodika yra laisvai prieinama, tad atskiro autorių sutikimo naudojant ją moksliniais tikslais nereikalaujama. Pirminis skalės variantas buvo sukurtas tirti tėvų, auginančių kūdikius, tėvystės kompetenciją. Kiti autoriai (Gilmore, Cuskelly, 2009; Rogers, Matthews, 2004; Ohan, Leung, Johnston, 2000; Johnston, Mash, 1989) adaptavo ją vyresnių vaikų tėvų (tiek motinų, tiek tėvų) tėvystės kompetencijos ištyrimui.

Nuspręsta, kad ši metodika atitiko tyrimo poreikį – trumpa, informatyvi, tėvai galėjo ją užpildyti patys pozityvios tėvystės kursų metu. Dar vienas šios metodikos privalumas, kad jau atlikta tyrimų ir su Lietuvos tėvais (Motiejūnaitė, 2018; Jurėnė, 2010). Minėtuose tyrimuose lietuviško vertimo skalės patikimumo rodikliai gana aukšti: Cronbach $\alpha=0,86$ (Jurėnė, 2010), metodika naudota matuoti motinų su kūdikiais iki metų tėvystės kompetenciją (panašiai kaip Gibaud-Wallston, Wandersman, 1978, cit. pgl. Johnston, Mash, 1989 tyrimu). Vėlesniu tyrimu (Motiejūnaitė, 2018) skalės lietuviškas vertimas buvo pritaikytas tiek motinų, tiek tėvų imčiai:

saviveiksmingumo skalės patikimumo Cronbach $\alpha=0,72$; pasitenkinimo tėvyste skalės – Cronbach $\alpha=0,59$. Lietuviško pakoreguoto (tiek motinoms, tiek tėvams pritaikyto) vertimo autorės, Miglės Motiejūnaitės, sutikimas naudoti instrumentą moksliniais tikslais gautas.

Iš literatūros žinoma, kad *tėvystės kompetencijos klausimynas* gali būti suskirstytas į dvi poskales (Ohan, Leung, Johnston, 2000; Johnston, Mash, 1989) arba į tris (Gilmore, Cuskelly, 2009; Rogers, Matthews, 2004). Lietuviška *Tėvystės kompetencijos skalė* buvo naudota (Motiejūnaitė, 2018) suskirsčius ją į dvi poskales, tačiau teiginių kiekis poskalėse skyrėsi nuo aukščiau minėtų autorių. Nuspręsta atlikti *Tėvystės kompetencijos skalės* (17 klausimų) faktorinę analizę su šio tyrimo duomenimis.

Faktorinės analizės prielaidos buvo bent iš dalies tenkinamos: nerasta daugiamačių išskirčių arba jos pašalintos (žiūrėti 1 priedo 1 lentelę); duomenų skirstinys artimas normaliajam (žiūrėti 1 priedo 2 lentelę); ryšys tiesinis; kintamieji ne multikolinearūs (pagrindinių komponentų metodo (*Principal Axis Factoring*), pirminės bendrystės mažesnės už 0,8). Imtis gana maža, tačiau atitiko reikalavimą, kad tiriamųjų skaičius (187) bent 5-10 kartų viršytų kintamųjų skaičių (17) (Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 113).

Faktorinei analizei pasirinktas pagrindinių komponentų metodas (*Principal Component Analysis*), naudotas ortogonalus *Varimax* sukinys (iš literatūros daryta prielaida, kad faktoriai koreliuoja; tačiau pasitelkus įstrižą *Promax* sukinį koreliacijos buvo mažesnės už 0,3). Abiejų matavimų *tėvystės kompetencijos* klausimyno duomenys buvo tinkami faktorinei analizei, visi kintamieji informatyvūs, t.y. kito pakankamai, jų šalinti nereikėjo (žiūrėti 2 priedo 1 lentelę). KMO koeficientai tinkami. Bartelo sferiškumo kriterijai rodė, kad koreliacinės matricos statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo vienetinių (nustatyta statistiškai reikšmingų kintamųjų ryšių), kintamieji koreliuoti (žiūrėti 2 priedo 2 lentelę). Analizuota visa kintamųjų dispersija, bendrumai pateikti 2 priedo 3 lentelėje.

Atlikta faktorinė analizė išskiriant du ir tris faktorius. Dviejų faktorių analizė paaiškino 35,43% dispersijos (žiūrėti 2 priedo 4 lentelę). Tokie palyginti nestiprūs faktoriai dažni psichologinių tyrimų duomenų analizėje (Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 123).

Kintamieji sukrito į du faktorius taip, kaip jie pateikiami literatūroje: *pasitenkinimo tėvyste* poskalė ir *tėvystės saviveiksmingumo* poskalė (Ohan, Leung, Johnston, 2000; Johnston, Mash, 1989). Kintamųjų svoriai pakankami: nuo 0,4 iki 0,7 (žiūrėti 2 priedo 5 lentelę). Moksliniuose tyrimuose pageidautina, kad faktorių svoriai būtų didesni negu 0,4 (Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 117; Raubenheimer, 2004). Faktorių koreliacijos koeficientai pakankami (žiūrėti 2 priedo 8 lentelę). Faktoriai atvirkščiai koreliuoti, taip nutinka, kai klausimyne naudojama teigiama ir neigiama klausimų formuluotė. Aštuonių skalės teiginių vertinimai yra priešingos reikšmės, t.y. dalyvių atsakymai turi būti perkoduojami pagal metodikos raktą (Gilmore, Cuskelly, 2009). Skalių

teiginiai vertinti įverčiais nuo 1 (visiškai sutinku) iki 6 (visiškai nesutinku). Aukštesni įverčiai demonstravo aukštesnę tėvystės kompetenciją, didesnę pasitenkinimą tėvyste bei efektyvesnę tėvystės saviveiksmingumą.

Dviejų faktorių *tėvystės kompetencijos skalės* vidinio suderinamumo analizė su pirmo matavimo duomenimis atskleidė (žiūrėti 2 priedo 9 lentelę), kad:

- bendras 17 teiginių klausimynas gana patikimai matavo *tėvystės kompetenciją* (Cronbach α lygi 0,74);
- *pasitenkinimo tėvyste* poskalė (9 teiginiai: frustracijos, nerimo, motyvacijos aspektai tėvystėje) taip pat atitiko reikalavimus - Cronbach α lygi 0,76;
- *tėvystės saviveiksmingumo* poskalė (8 teiginiai: gebėjimo spręsti problemas, įgalumo tėvystėje niuansai) pateikė kiek mažesnę Cronbach α – 0,69.

Buvo nuspręsta atlikti faktoriinę analizę (žiūrėti 2 priedo 6-8 lenteles) bei patikrinti klausimyno vidinį suderinamumą su antro matavimo duomenimis. Gauti aukštesni visų skalių Cronbach α koeficientų įverčiai (0,78; 0,80; 0,70; žiūrėti 2 priedo 9 lentelę).

Trijų faktorių klausimynas paaiškintų didesnę dispersijos dalį (palyginimui žiūrėti 2 priedo 10-12 lenteles; pateikti tik pirmo matavimo duomenys). Tačiau kintamųjų pasiskirstymas į poskales toks, kad atlikus vidinio suderinamumo ir patikimumo analizę (žiūrėti 2 priedo 13 lentelę) rodikliai netenkina moksliniams tyrimams tinkamų skalių reikalavimų (Pakalniškienė, 2012, p. 11-12).

Apibendrinimas: nuspręsta naudoti visą 17 klausimų *Tėvystės kompetencijos skalę* skirstant ją į dvi poskales: *Pasitenkinimas tėvyste* – 9 teiginiai; *Tėvystės saviveiksmingumas* – 8 teiginiai.

2.2.4. Tyrimo eiga ir procedūra

2019 m. pavasarį tiriamųjų paieška pradėta vykdyti pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktą savivaldybių, dalyvaujančių projekte pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“, sąrašą (nuoroda pateikiama literatūros sąrašė). Kiekviena savivaldybė pagal savo poreikius pasirinko, kokios įstaigos ir/ar nevyriausybinės organizacijos vykdė kompleksinės pagalbos paslaugų šeimai organizavimą bei koordinavimą. Projekto pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“ rėmuose įvairiose Lietuvos savivaldybėse buvo įsteigti bendruomeniniai šeimos namai, kuriuose vieno langelio principu teikiama kompleksinė pagalba šeimai, įskaitant ir pozityvios tėvystės mokymus.

Peržvelgus Lietuvos savivaldybėse tyrimo metu organizuotų pozityvios tėvystės kursų pasiūlą (atlikus internetinę paiešką), kursų pavadinimai varijavo nuo *tėvystės įgūdžių mokymai*; *pozityvios tėvystės mokymai*; *pozityvios tėvystės kursai*; *pozityvios tėvystės įgūdžių užsiėmimai*; *tėvystės gebėjimų ugdymo ir stiprinimo užsiėmimai*; *kursai tėvams „Pozityvi tėvystė“* iki *drąsios tėvystės įgūdžių programa*; *sėkmingos tėvystės programa*, *efektyvios tėvystės mokymai*; *STEP*

efektyvios tėvystės įgūdžių ugdymo grupės. Skaidrės Račkauskienės (2018) pastebėjimu, tokią situaciją galėjo sąlygoti bendros politikos tėvystės įgūdžių formavimo klausimu nebuvimas. Arba tėvystės kursų įvairovė buvo natūraliai atliepanti projekte dalyvaujančių organizatorių bei šiuolaikinių tėvų norą/galimybę rinktis. Informacijos apie vykdomus pozityvios tėvystės kursus atskirose savivaldybėse paieška papildyta raktiniais žodžiais „bendruomeniniai šeimos namai“, susisiekti su daugeliu psichologinių pedagoginių tarnybų, visuomenės sveikatos bei socialinės paramos centrais, kai kuriomis mokyklomis; stebėta informacijos sklaida socialinėse medijose.

2019 metų gegužės-spalio mėnesiais buvo išsiųsta virš 200 užklausų įstaigoms, organizuojančioms pozityvios tėvystės kursus. Gauti atsakymai pasiskirstė į tokias grupes: (1) sutikimas bendradarbiauti dėl pozityvios tėvystės kursų dalyvių ir lektorių apklausos; (2) sutikimas bendradarbiauti, bet užklausos metu grupės nevyko arba į kursus (paskelbta data) nesusirinko reikiamas dalyvių skaičius (grupės rinkimas buvo atidėtas vėlesniam laikui); (3) visi, pagal projektą numatyti, pozityvios tėvystės kursai jau buvo įvykę; (4) atsisakymas dalyvauti tokiaime tyrime. Daug įstaigų nepateikė jokio atsakymo arba jų kontaktai buvo negaliojantys. Paskambinus telefonu, kai kurių įstaigų atstovai apsvaistė galimybę bendradarbiauti ir sutiko, kad būtų vykdoma pozityvios tėvystės kursų dalyvių ir kursus vedančiųjų apklausa.

Tyrime sutiko dalyvauti trylika įstaigų iš aštuonių Lietuvos savivaldybių. Gavus universiteto, psichologijos katedros, vedėjos pritarimą elektroniniu paštu gauti įstaigų atstovų patvirtinimai laikomi įstaigos sutikimu dalyvauti tyrime. Vienos įstaigos vadovas prašė, kad būtų pateiktas raštas iš universiteto apie tokį vykdomą tyrimą.

Įstaigose, kurių atstovai sutiko bendradarbiauti dėl pozityvios tėvystės kursų efektyvumo tyrimo, lektorių ir dalyvių apklausa buvo vykdoma *popieriaus ir pieštuko* principu išdalinant popierinius klausimynus bei rašiklius; dalyviai klausimynus pildė savarankiškai. Pirmiausia lektoriams skirtą klausimyną pildė kursų vedantysis. Tik tada klausimynai išdalinti kursų dalyviams. Dalyviai informuoti, kad tyrimas vykdomas du kartus: prieš prasidedant pozityvios tėvystės kursams (pirmo pozityvios tėvystės kursų susitikimo metu) ir pasibaigus pozityvios tėvystės kursams (po paskutinio pozityvios tėvystės kursų susitikimo). Dalyviai buvo kviečiami dalyvauti tyrime primenant, jog dalyvavimas savanoriškas, dalyviai pasitraukti iš tyrimo galėjo bet kuriame tyrimo etape. Renkami duomenys buvo anoniminiai (analizuoti tik apibendrintai), jiems galiojo duomenų apsauga. Klausimynai buvo koduojami, kad būtų galima susieti dalyvių atsakymus prieš kursus ir po jų. Dėl šalyje paskelbto visuotinio karantino ir sustabdytų veiklų trijų grupių antro etapo dalyvių duomenys surinkti nuotoliniu būdu.

2.2.5. Duomenų analizės metodai

Duomenų analizė pradėta trūkstančių reikšmių paieška. Siekiant išvengti trūkstančių reikšmių klausimynai buvo peržiūrimi tik juos užpildžius; pastebėjus, kad kažko trūksta, dalyvių buvo prašoma atsakymą įrašyti/pažymėti.

Duomenų analizė atlikta SPSS (Statistiniu paketu socialiniams mokslams) programine įranga, naudojant 26 jos versiją.

Priklausomų kintamųjų duomenims atlikta vienmačių išskirčių analizė. Rasta, kad buvo sąlyginių vienmačių išskirčių. Tikėtina, kad taip nutiko dėl labai žemų ar dėl labai aukštų tam tikrų konstrukto vertinimų. Pozityvios tėvystės kursuose, kuriuose buvo atliekamas tyrimas, dalyviai dalyvavo ir savo noru, ir tie, kuriems šie kursai buvo privalomi pagal įstatymą, tad vertinimų pasitaikė įvairių. Pozityvios tėvystės kursuose dalyvavo ir kūdikių tėvai (jų vertinimai visuose konstruktuose palankiausi), tad jų atsakymai taip pat galėjo demonstruoti išskirtis. Nuspręsta sąlyginių išskirčių nešalinti.

Kintamųjų skirstinių normalumui patikrinti naudotas Shapiro-Wilk kriterijus, nes imtys buvo ganėtina mažos (Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 11). Dalyvių pykčio kontrolės bei kursų naudingumo vertinimų skirstiniai statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo normalių; asimetrijos bei eksceso koeficientai buvo didesni už ± 1 (žiūrėti 1 priedo 3 lentelę). Šiems duomenims nuspręsta taikyti neparametrinius skaičiavimus.

Vaikų elgesio vertinimo skirstinys statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo normaliojo, tačiau asimetrijos bei eksceso koeficientai buvo mažesni už ± 1 (žiūrėti 1 priedo 3 lentelę). Šiems duomenims nuspręsta taikyti parametrinius skaičiavimus.

Tėvystės kompetencijos klausimyno duomenims buvo atlikta daugiamačių išskirčių analizė (žiūrėti 1 priedo 1 lentelę). Pašalinus daugiamačių išskirtis skirstiniai pagal Shapiro-Wilk kriterijų statistiškai reikšmingai nesiskyrė nuo normalių (žiūrėti 1 priedo 2 lentelę). Tai patvirtino asimetrijos bei eksceso koeficientų reikšmės (jos papuolė į intervalą ± 1). Šiems duomenims buvo taikyti parametriniai skaičiavimai.

- Ieškant skirtumų tarp grupių naudoti parametrinis *Stjudento t* kriterijus nepriklausomoms ir priklausomoms imtims; neparametrinis *Mann-Whitney U* kriterijus nepriklausomoms ir *Wilcoxon* kriterijus priklausomoms imtims.
- Ryšių tarp veiksnių analizei pasitelkti *Pearson* ir *Spearman* koreliacijos koeficientai.
- Vienfaktorinė dispersinė analizė (*One-Way ANOVA*) buvo naudojama kintamųjų su daugiau nei dviem kategorijom analizei. Neparametrinis *Kruskal-Wallis* testas naudotas patikrinti normaliojo skirstinio neatitinkantiems kintamiesiems su daugiau nei dviem kategorijom.
- Kintamųjų prognostinė galia tikrinta taikant tiesinę regresinę analizę (*Linear Regression*) bei dvejetainės logistinės regresijos (*Binary Logistics*) modelius.

3. TYRIMO REZULTATAI

Šio tyrimo tikslas buvo ištirti Lietuvos savivaldybėse nuo 2019 metų rudens iki 2020 metų pavasario organizuotų tėvystės kursų efektyvumą, dalyvių patiriamą subjektyviai. Žemiau esančioje lentelėje pateikta priklausomų kintamųjų informacija prieš kursus ir po jų bei atskirai pagal lytį.

3 lentelė

Priklausomų kintamųjų aprašomoji statistika prieš kursus, po kursų ir pagal lytį bei vidurkių palyginimų statistika

Vertinimai	Prieš kursus (<i>n</i> =185)				Po kursų (<i>n</i> =185)				<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>Vid.</i>	<i>SN</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>Vid.</i>	<i>SN</i>		
Pasitenkinimas tėvyste	16	53	33,47	7,20	16	52	35,77	6,90	0,68	0,00**
Tėvystės saviveiksmingumas	17	46	30,99	7,07	19	48	35,49	6,57	0,56	0,00**
Vaikų elgesio vertinimas	3	10	7,01	1,61	3	10	7,52	1,39	0,67	0,00**
									<i>Z</i>	<i>p</i>
Pykčio kontrolė	1	10	6,85	1,67	1	10	7,67	1,51	-7,87	0,00**
Kursų naudingumas					4	10	9,04	1,35	-	-

Vertinimai	Moterys (<i>n</i> =136)				Vyrai (<i>n</i> =49)				<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>Vid.</i>	<i>SN</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>Vid.</i>	<i>SN</i>		
Pasitenkinimas tėvyste	16,50	51,50	34,83	6,17	17,50	49,50	34,03	7,27	0,74	0,46
Tėvystės saviveiksmingumas	21,50	47,00	33,67	6,02	21,00	43,00	32,04	5,98	1,63	0,11
Vaikų elgesio vertinimas	4	10	7,34	1,37	4,50	10	7,05	1,38	1,26	0,21
									<i>U</i>	<i>p</i>
Pykčio kontrolė	2,50	10	7,39	1,32	1	10	6,89	1,73	2858	0,14
Kursų naudingumas	5	10	9,23	1,20	4	10	8,53	1,58	2454	0,00*

**p<0,001

*p<0,05

3.1. Pozityvios tėvystės kursų subjektyviai suvoktas efektyvumas

3.1.1. Subjektyviai suvokiamos tėvystės kompetencijos pokyčiai

Analizuoti 185 dalyvių duomenys, surinkti prieš pozityvios tėvystės kursus ir jiems pasibaigus (po paskutinio užsiėmimo). Skirtumams tos pačios grupės viduje nustatyti buvo naudojamas vidurkių palyginimas. Kaip ir tikėtasi, gauti statistiškai reikšmingi rezultatai (žiūrėti 3 lentelę; *t*=0,68 ir *t*=0,56; *p*<0,001). Išklausę pozityvios tėvystės kursus tėvai subjektyviai jautė didesnę pasitenkinimą būdami tėvais, jų tėvystės saviveiksmingumas subjektyviai buvo efektyvesnis, tad bendra tėvystės kompetencija – aukštesnė.

3.1.2. Vaikų elgesio subjektyvaus vertinimo pokyčiai

Vaikų elgesio vertinimas – subjektyvus dalykas. Skirtingi tėvai panašų vaikų elgesį interpretuoja labai skirtingai. Literatūroje nurodoma, kad daugiau žinių apie tėvystę turintys tėvai palankiau vertina savo vaikus bei jų elgesį. Tyrimo metu tikrinta prielaida, kad ir į šį tyrimą įtrauktus pozityvios tėvystės kursus išklausę dalyviai po kursų pastebėjo daugiau pageidaujamo, tinkamo vaikų elgesio. Skirtumams tos pačios grupės viduje nustatyti buvo naudojamas vidurkių palyginimas. Gauti rezultatai: skirtumai buvo statistiškai reikšmingi (žiūrėti 3 lentelę; *t*=0,67;

$p < 0,001$). Tėvai, išklaušę pozityvios tėvystės kursus, savo vaikų elgesį subjektyviai vertino palankiau.

3.1.3. Subjektyvaus tėvų pykčio vertinimo pokyčiai

Kasdienybė auginant vaikus būna pripildyta tiek teigiamų, tiek mažiau malonių jausmų. Vienas iš tų mažiau malonių jausmų – tai pyktis. Šio tyrimo metu pozityvios tėvystės kursų dalyvių buvo klausta, kaip jiems sekėsi kontroliuoti savo pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio. Skirtumams tos pačios grupės viduje nustatyti buvo naudojamas vidurkių palyginimas.

Analizės rezultatai parodė: bendra tendencija tokia, jog dalyviai po pozityvios tėvystės kursų jautė didesnę savo pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, kontrolę (žiūrėti 3 lentelę; $Z = -7,87$; $p < 0,001$). Vis dėlto atskirų dalyvių pojūtis buvo skirtingas: 113 dalyvių (61,1%) patyrė teigiamus pokyčius; 52 dalyviai (28,1%) savo pykčio kontrolę vertino panašiai prieš kursus ir po jų; 20 dalyvis (10,8%) nurodė, kad jiems po kursų prasčiau sekėsi kontroliuoti pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio.

3.1.4. Subjektyvus kursų naudingumo vertinimas

Dauguma (164; 88,6%) pozityvios tėvystės kursų dalyvių kursus vertino kaip labai naudingus (įverčių intervalas 8-10, vid. 9,42, SN 0,81). 20 dalyvių (10,8%) pažymėjo vidutinišką kursų naudingumo įvertinimą (įverčių intervalas 5-7, vid. 6,20, SN 0,95). 1 dalyvis (0,5%) nurodė, kad kursai buvo mažai naudingi (kursus įvertino 4 balais iš 10 galimų).

Moterų ir vyrų subjektyviai suvoktas kursų naudingumas skyrėsi statistiškai reikšmingai (žiūrėti 3 lentelę; $U = 2454,00$; $p < 0,05$). Moterys kursus vertino kaip labiau naudingus.

Dalyviai, kurie norėjo (134; 71,7%), pateikė ir kokybinį grįžtamąjį ryšį apie, jų manymu, naudingiausius pozityvios tėvystės kursuose išgirstus, išmokus, sužinotus dalykus. Lektorių aiškus, struktūruotas žinių perteikimas bei pasidalijimas sava patirtimi buvo minimi kiekvienoje grupėje. Dalyviams patiko išgirsti kitų tėvų mintis, situacijas ir kaip jie jas sprendė. Dalyviai sužinojo daug dalykų, susijusių su vaiko raida, elgesiu; kai kurie žinias atnaujino, pasikartojo arba pasitvirtino, kad elgėsi teisingai. Įrašų pavyzdžiai: „*Žinios. Kitų žmonių patirtys, perlipimas per savo principus, pakartojimai girdėtų dalykų ir jų patvirtinimas teoriškai.*“; „*Daug sužinojau, kaip elgtis su vaiku, kad nebarti, kad ir neatstumti, kai pyksta, ir pan. Atsisėsti ir kalbėtis.*“; „*Išmokti paprasčiau žiūrėti į vaiko elgesį, spręsti problemas, rasti išeitį, įvesti namų taisykles.*“; „*Viskas labai nuosekliai išdėstyta, daug praktinių patarimų ir asmeninių įvykių analizės.*“; „*Vaiko ir savo jausmų pažinimas, tvarkymas.*“; „*Bendravimo tema, jausmų tema, taisyklių ir disciplinos temos.*“; „*Naudingiausia buvo išbandyti teorines žinias praktiškai.*“.

3.2. Pozityvios tėvystės kursų efektyvumo sąsajos su skirtingais kursų, jų vedančiųjų ir dalyvių kintamaisiais

3.2.1. Kursų ypatybių ir subjektyviai suvokiamo kursų efektyvumo sąsajos

Kursų trukmė

Pozityvios tėvystės kursai buvo suskirstyti į dvi grupes: trumpesnės trukmės (4-6 susitikimai; analizuoti 11 grupių duomenys) ir ilgesnės (8-12 susitikimų; analizuoti 11 grupių duomenys). Skirtumams tarp grupių nustatyti buvo naudojamas vidurkių palyginimas. Imčių dydis pagal dalyvių skaičių buvo apylygis: trumpesnės trukmės kursus lankė 97 dalyviai (51,9%), ilgesnės trukmės – 90 (48,1%). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupių vertinimų neužfiksuota (žiūrėti 4 lentelę).

4 lentelė

Dalyvių, dalyvavusių skirtingos trukmės kursuose, vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t ir Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	4-6 susitikimai (n=96)			8-12 susitikimų (n=89)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F ir p	p	
Pasitenkinimas tėvyste	33,80	6,35	-	35,51	6,52	-	0,01	0,94	0,07
Tėvystės saviveiksmingumas	33,18	6,43	-	33,30	5,61	-	2,28	0,13	0,89
Vaikų elgesio vertinimas	7,20	1,26	-	7,33	1,49	-	2,44	0,12	0,55
							U		p
Pykčio kontrolė	7,08	1,51	87,56	7,44	1,37	98,87	3749,50		0,15
Kursų naudingumas	8,79	1,58	86,70	9,31	0,97	99,79	3667,50		0,07

Dalyvių pasitenkinimas tėvyste ir tėvystės saviveiksmingumas po pozityvios tėvystės kursų kito panašiai. Taip pat tiek trumpesnės, tiek ilgesnės trukmės kursų dalyviai patyrė panašius pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, pokyčius ir panašiai palankiau ėmė vertinti savo vaikų elgesį. Tiek vienos, tiek kitos grupės dalyviai pozityvios tėvystės kursus vertino kaip naudingus (vertinimas artimas 9 balams iš 10 galimų).

Kursų dalyvių skaičius

5 lentelė

Kursų dalyvių skaičiaus ir kursų efektyvumą matuojančių veiksmų Pearson ir Spearman's rho koreliacijų koeficientai (n=185)

Ryšiai tarp veiksmų	Pasitenk. tėvyste	Tėvystės saviveiksm.	Vaikų elg. Vertinimas	Pykčio kontrolė	Kursų nauding.
Dalyvių skaičius grupėje	-0,08 ^a p=0,27	-0,12 ^a p=0,10	0,05 ^a p=0,52	-0,10 ^b p=0,17	-0,09 ^b p=0,25

^aPearson; ^bSpearman

Literatūroje nurodomas optimalus dalyvių skaičius – 6-8. Tirtas dalyvių skaičiaus grupėje ir kursų efektyvumo ryšys. Statistiškai reikšmingų koreliacijų nerasta (žiūrėti 5 lentelę; p>0,05).

Statistiškai reikšmingų skirtumų negauta ir atlikus skirtumų tarp grupių analizę (*ANOVA* $p>0,05$; *Kruskal-Wallis* $p>0,05$; žiūrėti 3 priedo 1 ir 2 lenteles).

Namų darbai

Visuose pozityvios tėvystės kursuose, kurie įtraukti į tyrimą, dalyviams buvo skiriami namų darbai. Šio veiksnio, analizuojant kursų efektyvumą, nebuvo galimybės tyrinėti.

Dalijamoji medžiaga

112 dalyvių (59,9%) pozityvios tėvystės kursų metu gavo dalijamąją medžiagą; 75 (40,1%) papildoma medžiaga nebuvo dalijama. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupių vertinimų neužfiksuota (*Stjudento t* $p>0,05$; *Mann-Whitney U* $p>0,05$; žiūrėti 6 lentelę).

6 lentelė

Dalyvių vertinimų pagal gaunamą dalijamąją medžiagą aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t ir Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Taip, gauna (n=111)			Ne, negauna (n=74)			Levene F ir p	Stjudento t p	
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.			
Pasitenkinimas tėvyste	35,05	6,40	-	33,98	6,56	-	0,03	0,86	0,27
Tėvystės saviveiksmingumas	33,77	5,99	-	32,45	6,05	-	0,84	0,36	0,14
Vaikų elgesio vertinimas	7,36	1,47	-	7,11	1,20	-	4,14	0,04	0,23
							U		p
Pykčio kontrolė	7,37	1,51	98,87	7,09	1,41	86,73	3654,50		0,13
Kursų naudingumas	9,13	1,26	96,37	8,93	1,46	90,47	3935,00		0,42

Po kursų išduodamas pažymėjimas

147 dalyviai (78,6%) po kursų gavo pažymėjimą; 40 (21,4%) – pažymėjimo negavo. Tikrinta, ar buvo skirtumai tarp šių grupių. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupių vertinimų neužfiksuota (*Stjudento t* $p>0,05$; *Mann-Whitney U* $p>0,05$; žiūrėti 7 lentelę).

7 lentelė

Dalyvių vertinimų pagal gaunamą pažymėjimą aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Taip, gauna (n=145)			Ne, negauna (n=40)			Levene F ir p	Stjudento t p	
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.			
Pasitenkinimas tėvyste	34,61	6,65	-	34,64	5,85	-	0,20	0,66	0,98
Tėvystės saviveiksmingumas	33,01	6,09	-	34,09	5,81	-	0,90	0,34	0,32
Vaikų elgesio vertinimas	7,29	1,44	-	7,16	1,09	-	6,31	0,01	0,55
							U		p
Pykčio kontrolė	7,18	1,57	91,35	7,54	1,03	103,75	2550,00		0,20
Kursų naudingumas	9,00	1,35	91,46	9,23	1,31	103,33	2567,00		0,18

3.2.2. Vedančiųjų kvalifikacijos rodiklių sąsajos su subjektyviai suvokiamu kursų efektyvumu

Pozityvios tėvystės kursus vedė skirtingų profesijų lektoriai, turintys skirtingą išsilavinimą, profesinę bei asmeninę patirtį. Iš dvidešimties tyrime dalyvavusių lektorių visos buvo moterys, tad kursų vedančiųjų lyties veiksnio šio tyrimo rėmuose nebuvo galimybės analizuoti.

Lektorių profesija

44 dalyviams (23,5%) kursus vedė psichologės; 55 (29,4%) – socialinės darbuotojos; 6 (3,2%) – socialinės pedagogės; 67 (35,8%) – pedagogės/edukologės; 15 (8%) – psichologų ir kitų profesijų atstovų duetai. Dėl rezultatų aiškumo, nuspręsta pastarosios grupės duomenis pašalinti iš analizės.

8 lentelė

Lektorių profesijos vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=170)

Veiksniai	Lektorių profesija	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	Psichologė	35,22	5,41	44	1,05	0,37	0,019
	Soc.darbuotoja	33,06	6,99	53			
	Soc.pedagogė	33,83	6,42	6			
	Pedagogė/Edukologė	34,66	6,47	67			
					Scheffe p=0,80 Levene(3(166)=0,37 p=0,77		
Tėvystės saviveiksmingumas	Psichologė	33,09	5,68	44	0,01	1,00	0,000
	Soc.darbuotoja	33,07	6,46	53			
	Soc.pedagogė	32,75	4,93	6			
	Pedagogė/Edukologė	33,04	6,07	67			
					Scheffe p=1,00 Levene(3(166)=1,02 p=0,38		
Vaikų elgesio vertinimas	Psichologė	7,08	1,24	44	0,78	0,51	0,014
	Soc.darbuotoja	7,27	1,35	53			
	Soc.pedagogė	6,58	1,07	6			
	Pedagogė/Edukologė	7,34	1,52	67			
					Scheffe p=0,44 Levene(3(166)=1,88 p=0,13		

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,019$ ir koreguotas $R^2=0,001$.
Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,000$ ir koreguotas $R^2= -0,018$.
Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,014$ ir koreguotas $R^2= -0,004$.

9 lentelė

Lektorių profesijos ir dalyvių vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=172)

Veiksniai	Lektorių profesija	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	Psichologė	44	91,33	1,63	0,65
	Soc.darbuotoja	55	82,08		
	Soc.pedagogė	6	69,92		
	Pedagogė/Edukologė	67	88,44		
Kursų naudingumas	Psichologė	44	94,80	4,51	0,21
	Soc.darbuotoja	55	77,78		
	Soc.pedagogė	6	104,17		
	Pedagogė/Edukologė	67	86,63		

Vienfaktorine dispersine analize (*One-Way ANOVA*) statistiškai reikšmingų skirtumų tarp dalyvių po kursų patiriamų subjektyvių pokyčių, siejant juos su kursų vedančiųjų profesija, nenustatyta ($p > 0,05$); visos *Scheffé Post-hoc* kriterijaus reikšmės buvo $p > 0,05$ (žiūrėti 8 lentelę). Neparametriniu *Kruskal-Wallis* kriterijumi, skirtumų taip pat nerasta ($p > 0,05$; žiūrėti 9 lentelę).

Lektorių išsilavinimas

42 dalyviams (22,5%) kursus vedė bakalauro lygio išsilavinimą įgijusios lektorės; 133 (71,1%) – magistro mokslinį laipsnį turinčios kursų vedančiosios; 12 (6,4%) dalyvių kursus vedė dvi lektorės, kurių vienos išsilavinimas buvo magistro, o kitos bakalauro laipsnio. Iš duomenų nuspręsta pašalinti grupes, kurias vedė dvi lektorės su skirtingais moksliniais laipsniais.

10 lentelė

Lektorių išsilavinimo ir dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=174)

Vertinimai	Bakalauras (n=42)			Magistras (n=132)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F ir p	p	
Pasitenkinimas tėvyste	35,48	6,68	-	34,27	6,42	-	0,02	0,88	0,29
Tėvystės saviveiksmingumas	33,06	5,57	-	33,27	6,31	-	1,07	0,30	0,85
Vaikų elgesio vertinimas	7,61	1,48	-	7,21	1,31	-	0,82	0,37	0,10
							U		p
Pykčio kontrolė	7,49	1,39	92,54	7,24	1,50	86,57	2602,50		0,50
Kursų naudingumas	9,52	0,74	100,86	8,94	1,45	83,94	2253,00		0,04*

* $p < 0,05$

Gauti rezultatai rodė, kad tik dalyvių subjektyviai suvoktas kursų naudingumas skyrėsi statistiškai reikšmingai. Dalyviai pozityvios tėvystės kursus vertino kaip labiau naudingus, kai kursus vedė bakalauro išsilavinimą turinčios kursų lektorės; nei kai kursus vedė magistro laipsnį turinčios vedančiosios (*Mann-Whitney U* kriterijus: 2253,00; $p < 0,05$; $p = 0,04$; žiūrėti 10 lentelę).

Lektorių profesinė patirtis vedant pozityvios tėvystės kursus

11 lentelė

Lektorių profesinės patirties ir kursų efektyvumą matuojančių veiksnių Pearson ir Spearman's rho koreliacijų koeficientai (n=185)

Ryšiai tarp veiksnių	Pasitenk. tėvyste	Tėvystės saviveiksm.	Vaikų elg. Vertinimas	Pykčio kontrolė	Kursų nauding.
Profesinė patirtis vedant kursus	0,02 ^a p=0,76	-0,12 ^a p=0,11	-0,10 ^a p=0,20	-0,07 ^b p=0,32	-0,13 ^b p=0,07

^aPearson koreliacija; ^bSpearman

11 lentelėje nurodyta, kad lektorių profesinės patirties vedant kursus koreliacijos su dalyvių patiriamu kursų efektyvumu nebuvo užfiksuota. Tokia išvada tikrinta ieškant skirtumų tarp grupių. Lektorių profesinės patirties vedant pozityvios tėvystės kursus intervalas – nuo 2 mėnesių

iki 16 metų (patirties vid. 5,67 metų; SN 3,87; mediana 4,00 metai). Statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta (*Stjudento t* $p > 0,05$; *Mann-Whitney U* $p > 0,05$; žiūrėti 3 priedo 3 lentelę).

Lektorių skaičius

Lektorių skaičius konkrečiuose kursuose varijavo: buvo viena arba dvi lektorės. 155 dalyviams (82,9%) kursus vedė viena lektorė; 32 (17,1%) – dvi lektorės. Šių grupių dalyvių duomenys buvo palyginti tarpusavyje.

12 lentelė

Lektorių skaičiaus ir dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	1 lektorė (n=154)			2 lektorės (n=31)			Levene F ir p	Stjudento t p
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.		
Pasitenkinimas tėvyste	34,44	6,41	-	35,50	6,81	-	0,05 0,83	0,41
Tėvystės saviveiksmingumas	32,98	6,10	-	34,53	5,63	-	2,80 0,10	0,19
Vaikų elgesio vertinimas	7,28	1,37	-	7,18	1,39	-	0,03 0,57	0,71
							U	p
Pykčio kontrolė	7,23	1,50	93,22	7,41	1,33	97,80	2358,50	0,66
Kursų naudingumas	9,12	1,35	97,49	8,72	1,28	77,11	1939,50	0,03*

* $p < 0,05$

Gauti rezultatai: kai kursus vedė viena lektorė, dalyviai kursus vertino kaip labiau naudingus, nei tuomet, kai kursus vedė du lektoriai (*Mann-Whitney U* kriterijus: 1939,50; $p < 0,05$; $p = 0,03$; žiūrėti 12 lentelę). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių pagal kitus parametrus nenustatyta.

Lektorių asmeninė patirtis auginant vaikus

134 dalyviams (71,7%) kursus vedė lektorės turinčios vaikų ir su vaikų auginimu susijusios patirties; 53 (28,3%) – lektorės, kurios savų vaikų neturi. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių nerasta (*Stjudento t* $p > 0,05$; *Mann-Whitney U* $p > 0,05$; žiūrėti 13 lentelę).

13 lentelė

Lektorių asmeninės patirties ir dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Turi savų vaikų (n=133)			Vaikų neturi (n=52)			Levene F ir p	Stjudento t p
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.		
Pasitenkinimas tėvyste	34,34	6,53	-	35,34	6,30	-	0,14 0,71	0,35
Tėvystės saviveiksmingumas	33,69	6,24	-	32,10	5,37	-	1,06 0,30	0,11
Vaikų elgesio vertinimas	7,32	1,30	-	7,12	1,54	-	3,94 0,05	0,36
							U	p
Pykčio kontrolė	7,33	1,47	97,17	7,08	1,48	85,99	3126,50	0,20
Kursų naudingumas	8,92	1,47	90,75	9,38	0,86	102,22	3115,50	0,15

Lektorių amžius

14 lentelė

Lektorių amžiaus ir kursų efektyvumą matuojančių veiksnių Pearson ir Spearman's rho koreliacijų koeficientai (n=185)

Ryšiai tarp veiksnių	Pasitenk. tėvyste	Tėvystės saviveiksm.	Vaikų elg. vertinimas	Pykčio kontrolė	Kursų nauding.
Lektorių amžius	-0,00 ^a p=0,97	-0,00 ^a p=0,98	0,01 ^a p=0,84	-0,03 ^b p=0,67	-0,24^b p=0,00*

^aPearson koreliacija; ^bSpearman; *p<0,05

Atlikus koreliacijos patikrinimą nustatyta, kad lektorių amžius silpnai neigiamai siejosi su subjektyviai suvokiamu kursų naudingumu (žiūrėti 14 lentelę). Kursų vedančiųjų amžiaus intervalas – 26-58 metai (amžiaus vid. 42,68 metų; mediana – 46,00 metai). Papildomai dalyvių duomenys paskirstyti į dvi grupes: 92 dalyviams (49,2%) kursus vedė jaunesnės lektorės; 95 (50,8%) – vyresnės lektorės. Gauta, kad kursus, kuriuos vedė jaunesnės lektorės, dalyviai vertino kaip labiau naudingus; vyresnių lektorių vedami kursai buvo vertinami mažiau palankiai (*Mann-Whitney U* p<0,05; žiūrėti 3 priedo 4 lentelę).

3.2.3. Kursų dalyvių charakteristikų sąsajos su subjektyviai suvokiamu kursų efektyvumu

Pozityvios tėvystės kursų dalyviai skyrėsi pagal savo motyvaciją lankyti tokio pobūdžio mokymus; dalyvavo skirtingo amžiaus, išsilavinimo, užimtumo vyrai ir moterys, auginantys skirtingo amžiaus vaikus.

Asmeninės dalyvių charakteristikos (motyvacija, išitraukimas, ankstesnė tėvystės mokymų patirtis)

15 lentelė

Skirtingos motyvacijos dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Savo noru (n=149)			Ne, nukreipė (n=36)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F ir p	p	
Pasitenkinimas tėvyste	34,86	6,58	-	33,63	5,96	-	0,31	0,58	0,31
Tėvystės saviveiksmingumas	33,66	5,94	-	31,51	6,21	-	0,74	0,39	0,06
Vaikų elgesio vertinimas	7,33	1,37	-	6,97	1,37	-	0,16	0,69	0,16
							U		
Pykčio kontrolė	7,47	1,27	99,45	6,38	1,82	66,29	1720,50		0,00*
Kursų naudingumas	9,20	1,23	98,47	8,39	1,61	70,36	1867,00		0,00*

*p<0,05

149 dalyviai (79,7%) nurodė, kad atėjo savo noru; 38 (20,3%) – kad ne (nukreipė specialistai). Atliktas skirtumų tarp grupių palyginimas. Gauti rezultatai parodė, kad savo noru pozityvios tėvystės kursus lankę dalyviai po kursų jautė didesnę savo pykčio kontrolę, nei priverstinai kursus lankę dalyviai; subjektyviai vertinamas kursų naudingumas tarp skirtingos

motyvacijos tėvų grupių taip pat skyrėsi statistiškai reikšmingai (savo noru pozityvios tėvystės kursus lankę dalyviai kursus vertino kaip labiau naudingus, nei dalyviai, kuriuos nukreipė specialistai) (*Mann-Whitney U* $p < 0,05$; žiūrėti 15 lentelę).

Dalyviai gana skirtingai vertino savo įsitraukimą į pozityvios tėvystės kursus: 142 dalyviai (75,9%) žymėjo, kad buvo labai įsitraukę (įverčio vid. 9,49; SN 0,79); 40 (21,4%) – kad vidutiniškai (vid. 6,10; SN 0,87); 5 (2,7%) buvo mažai įsitraukę (vid. 3,00; SN 0,71). Moterys buvo labiau įsitraukusios (įverčio vid. rangas 101,10, vid. 8,87; SN 1,67), nei vyrai (įverčio vid. rangas 74,55; vid. 7,84; SN 2,13; *Mann-Whitney U* = 2452,50; $p = 0,00$; $p < 0,05$).

16 lentelė

Dalyvių įsitraukimo ir kursų efektyvumą matuojančių veiksnių Spearman's rho koreliacijų koeficientai (n=185)

Ryšiai tarp veiksnių	Pasitenk. tėvyste	Tėvystės saviveiksm.	Vaikų elg. Vertinimas	Pykčio kontrolė	Kursų nauding.
Dalyvių įsitraukimas	0,10 $p=0,17$	0,28 $p=0,00^{**}$	0,11 $p=0,15$	0,23 $p=0,00^{**}$	0,45 $p=0,00^{**}$

$^{**}p < 0,001$

Gauta (žiūrėti 16 lentelę), kad buvo statistiškai reikšmingų sąsajų ($p < 0,05$): dalyvių įsitraukimas buvo svarbus veiksnys, sąveikaujantis su dalyvių subjektyviai juntamu tėvystės saviveiksmingumu ir dalyvių pykčio kontrole (silpna teigiama koreliacija) bei subjektyviai patiriamu kursų naudingumu (vidutinio stiprumo teigiama koreliacija).

Ieškota skirtumų tarp grupių. Įverčio mediana – 10,00. Nuspręsta apjungti vidutiniškai ir mažai įsitraukusių dalyvių duomenis. Dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes: labai įsitraukę (142 dalyviai (75,9%)) ir vidutiniškai bei mažai įsitraukę (45 (24,1%)). Išvada patvirtinta: labai įsitraukę dalyviai patyrė didesnius tėvystės saviveiksmingumo pokyčius, geriau kontroliavo savo pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio, ir kursus vertino kaip labiau naudingus (skirtumai statistiškai reikšmingi, $p < 0,05$; žiūrėti 3 priedo 5 lentelę).

17 lentelė

Skirtingos patirties lankant su tėvyste susijusius mokymus turinčių dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Studento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Pirmi kursai (n=149)			Ne, jau lankė (n=36)			Levene F ir p	Studento t p	
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.			
Pasitenkinimas tėvyste	34,81	6,33	-	33,85	7,04	-	0,60	0,44	0,43
Tėvystės saviveiksmingumas	33,39	5,96	-	32,64	6,38	-	0,16	0,69	0,51
Vaikų elgesio vertinimas	7,31	1,37	-	7,08	1,37	-	0,28	0,59	0,38
							<i>U</i>		
Pykčio kontrolė	7,22	1,51	91,70	7,43	1,21	98,39	2488,00		0,50
Kursų naudingumas	9,03	1,34	92,15	9,08	1,40	96,50	2556,00		0,63

Dauguma dalyvių (150; 80,2%) į tyrimą įtrauktus pozityvios tėvystės kursus lankė pirmą kartą. 37 dalyviai (19,8%) nurodė, kad jau turi ankstesnės patirties lankant su tėvyste susijusius

mokymus. Iš literatūros apžvalgos kelta prielaida, jog tėvai, kurie jau buvo lankę su tėvyste susijusius mokymus, pozityvios tėvystės kursus turėtų vertinti kaip labiau naudingus.

Priešingai nei tikėtasi, statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių nenustatyta ($p > 0,05$). Tiek pirmą kartą pozityvios tėvystės kursus lankantys, tiek jau turintys su tokiais mokymais susijusios patirties patyrė panašius pasitenkinimo tėvyste, tėvystės saviveiksmingumo pokyčius. Tėvai panašiai kontroliavo pyktį ir savo vaikų elgesį vertino panašiai palankiai. Subjektyviai suvokiamas kursų naudingumas abiejose grupėse buvo vertinamas labai gerai (9 balai iš 10 galimų) (žiūrėti 17 lentelę).

Demografinės dalyvių charakteristikos (lytis, amžius, šeiminių padėtis)

Į tyrimą įtrauktus pozityvios tėvystės kursus lankė 137 moterys (73,3%) ir 50 vyrų (26,7%). Siekiant išsiaiškinti, kaip moterys ir vyrai vertino lankytus kursus ir kokius tėvystės kompetencijos pokyčius patyrė, buvo atlikta skirtumų tarp grupių analizė.

Gauti duomenys rodė (žiūrėti 3 lentelę, p. 33), jog tiek moterys, tiek vyrai pozityvios tėvystės kursų naudingumą vertino gana palankiai, tačiau moterys kursus vertino palankiau nei vyrai (vid. rangai ir vid. atitinkamai lygūs 99,46; 9,23; SN 1,20 ir 75,08; 8,53; SN 1,58; skirtumai statistiškai reikšmingi, $p < 0,05$). Tokie parametrai, kaip pasitenkinimas tėvyste, tėvystės saviveiksmingumas, pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, kontrolė ir vaikų elgesio vertinimas, kito panašiai abiejose grupėse.

18 lentelė

Dalyvių amžiaus ir kursų efektyvumą matuojančių veiksnių Pearson ir Spearman's rho koreliacijų koeficientai (n=185)

Veiksniai	Pasitenk. tėvyste	Tėvystės saviveiksm.	Vaikų elg. vertinimas	Pykčio kontrolė	Kursų nauding.
Dalyvių amžius	-0,14 ^a p=0,06	-0,19^a p=0,01*	-0,10 ^a p=0,20	-0,18^b p=0,01*	-0,16^b p=0,03*

^aPearson koreliacija; ^bSpearman; * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Pozityvios tėvystės kursus lankė įvairaus amžiaus žmonės (nuo 17 iki 52 m., amžiaus vid. 35,64 metai). Analizuota, kaip amžiaus veiksnys susijęs su subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu. Dalyvių amžius silpnai neigiamai buvo susijęs su tėvystės saviveiksmingumu, pykčio, kylančio dėl vaikų elgesio, kontrole ir subjektyviai patiriamu kursų naudingumu (žiūrėti 18 lentelę).

Papildomai tikrinta, ar buvo skirtumų tarp jaunesnių ir vyresnių tėvų grupių. Dalyvių amžiaus mediana – 35 metai. Dalyviai suskirstyti į dvi grupes: jaunesni tėvai (iki 35 metų (82; 43,9%)) ir vyresni tėvai (nuo 35 metų (105; 56,1%)). Rezultatai parodė, kad buvo statistiškai reikšmingų skirtumų: jaunesni dalyviai patyrė didesnių tėvystės saviveiksmingumo pokyčių; labiau

gebėjo kontroliuoti savo pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio; kursus vertino kaip labiau naudingus (žiūrėti 3 priedo 6 lentelę).

19 lentelė

Dalyvių pagal šeiminių statusą vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Turi partnerį (n=132)			Partnerio nėra (n=53)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F ir p	p	
Pasitenkinimas tėvyste	34,27	6,53	-	35,49	6,29	-	0,46	0,50	0,25
Tėvystės saviveiksmingumas	32,93	6,13	-	34,01	5,77	-	0,08	0,77	0,27
Vaikų elgesio vertinimas	7,14	1,33	-	7,56	1,45	-	0,10	0,76	0,06
							U		p
Pykčio kontrolė	7,31	1,32	94,18	7,12	1,75	90,07	3342,50		0,63
Kursų naudingumas	9,04	1,37	93,17	9,06	1,29	92,58	3475,50		0,94

Dauguma pozityvios tėvystės kursų dalyvių (133 (71,1%)) nurodė vienokį ar kitokį partnerystės ryšį šeimoje: gyvenantys santuokoje (97 (51,9%)), partnerystėje, šeimoje be santuokos (35 (18,7%)), artimiausiu metu planuojama santuoka (1 (0,5%)). Daryta prielaida, jog vaikų auginime dalyvavo bent du suaugę. Kiti dalyviai žymėjo, jog buvo išsiskyrę (39 (20,9%)), vieniši tėvai (13 (7,0%)) ar našliai (2 (1,1%)); daryta prielaida, jog vaikus augino be pirminio partnerio. Nutarta patikrinti skirtumus tarp grupių. Dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes: turintys partnerį tėvystėje ir tėvai, vaikus auginantys vieni. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių neaptikta ($p>0,05$; žiūrėti 19 lentelę).

Socioekonominės dalyvių charakteristikos (išsilavinimas, užimtumas, darbo valandos, pajamos)

Pozityvios tėvystės kursų dalyvių išsilavinimas buvo įvairus: pradinis (12; 6,4%), vidurinis (43; 23,0%), profesinis (28; 15,0%), aukštesnysis (10; 5,3%), aukštasis (92; 49,2%), kita (pavyzdžiui, šiuo metu studijuoja (2; 1,1%)). Nuspręsta dalyvius suskirstyti į dvi grupes pagal jų įgytą išsilavinimą: 83 dalyviai (44,4%) sudarė žemesnio išsilavinimo grupę; 104 dalyviai (55,6%) atstovavo aukštesnį išsilavinimą turinčiųjų grupę.

20 lentelė

Dalyvių pagal išsilavinimą vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Žemesnis išsilavinimas (n=81)			Aukštesnis išsilavinimas (n=104)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F ir p	p	
Pasitenkinimas tėvyste	33,60	6,38	-	35,41	6,46	-	0,21	0,65	0,06
Tėvystės saviveiksmingumas	34,33	6,03	-	32,39	5,93	-	0,01	0,92	0,03*
Vaikų elgesio vertinimas	7,25	1,50	-	7,27	1,27	-	3,32	0,07	0,89
							U		p
Pykčio kontrolė	7,15	1,63	88,35	7,35	1,30	96,62	3835,50		0,29
Kursų naudingumas	9,00	1,46	93,93	9,08	1,26	92,28	4137,00		0,82

Gauta, jog esminių skirtumų tarp grupių nebuvo, tik tėvystės saviveiksmingumo skalės vertinimai skyrėsi statistiškai reikšmingai: t.y. žemesnio išsilavinimo dalyviai patyrė didesnius tėvystės saviveiksmingumo pokyčius ($p < 0,05$; žiūrėti 20 lentelę).

Dalyviai pagal užimtumą pasiskirstė į septynias kategorijas: 38 (20,3%) buvo bedarbiai; 45 (24,1%) – darbininkai; 68 (36,4%) – specialistai; 13 (7,0%) – laisvai samdomi; 10 (5,3%) – vidutinės grandies vadovai; 5 (2,7%) – aukšto lygio vadovai; 8 (4,3%) nurodė kitą užimtumo pobūdį, dažniausiai – motinystės atostogas. Siekiant patikrinti galimus skirtumus tarp grupių buvo atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė (*One-Way ANOVA*).

21 lentelė

Dalyvių užimtumo vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=185)

Veiksniai	Dalyvių užimtumas	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	Bedarbė(-is)	34,70	6,79	38	2,51	0,02*	0,078
	Darbininkė(-as)	32,06	7,05	43			
	Specialistė(-as)	34,77	5,62	68	Scheffe p=0,29		
	Laisvai samdoma(-s)	36,50	6,10	13	Levene(6(178)=0,48 p=0,82		
	Vid.grand.vadovė(-as)	36,20	6,37	10			
	Aukš.grand.vadovė(-as)	38,90	5,68	5			
	Kita	39,00	5,94	8			
Tėvystės saviveiksmingumas	Bedarbė(-is)	34,29	5,98	38	0,69	0,66	0,023
	Darbininkė(-as)	32,35	5,80	43			
	Specialistė(-as)	32,71	6,22	68	Scheffe p=0,97		
	Laisvai samdoma(-s)	34,69	6,52	13	Levene(6(178)=0,42 p=0,86		
	Vid.grand.vadovė(-as)	33,30	6,08	10			
	Aukš.grand.vadovė(-as)	33,10	7,21	5			
	Kita	35,19	4,88	8			
Vaikų elgesio vertinimas	Bedarbė(-is)	7,38	1,50	38	1,63	0,14	0,052
	Darbininkė(-as)	6,99	1,49	43			
	Specialistė(-as)	7,07	1,28	68	Scheffe p=0,79		
	Laisvai samdoma(-s)	7,96	1,15	13	Levene(6(178)=1,11 p=0,36		
	Vid.grand.vadovė(-as)	7,70	0,95	10			
	Aukš.grand.vadovė(-as)	7,60	1,47	5			
	Kita	7,88	1,19	8			

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,078$ ir koreguotas $R^2=0,047$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,023$ ir koreguotas $R^2=0,010$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,052$ ir koreguotas $R^2=0,020$.

* $p < 0,05$

Levene testo kriterijus rodė (žiūrėti 21 lentelę), kad paklaidos dispersijos populiacijose nesiskyrė, t.y. grupių dispersijos lygios. Remiantis *F* kriterijaus statistika (2,51; $p < 0,05$): tik *Pasitenkinimo tėvyste* skalėje buvo statistiškai reikšmingų populiacijų vidurkių skirtumų. Tačiau *Scheffe Post-hoc* kriterijus tokių skirtumų neatskleidė ($p > 0,05$; žiūrėti 21 ir 3 priedo 7 lenteles).

22 lentelė

Dalyvių grupių pagal užimtumą vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi ($n=187$)

Veiksniai	Dalyvių užimtumas	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	Bedarbė(-is)	38	96,93	2,60	0,86
	Darbininkė(-as)	45	86,93		
	Specialistė(-as)	68	91,31		
	Laisvai samdoma(-s)	13	107,65		
	Vid.grand.vadovė(-as)	10	101,40		
	Aukš.grand.vadovė(-as)	5	104,60		
	Kita	8	104,63		
Kursų naudingumas	Bedarbė(-is)	38	111,50	10,24	0,11
	Darbininkė(-as)	45	87,79		
	Specialistė(-as)	68	89,01		
	Laisvai samdoma(-s)	13	81,12		
	Vid.grand.vadovė(-as)	10	96,45		
	Aukš.grand.vadovė(-as)	5	72,80		
	Kita	8	119,38		

Kruskal-Wallis testu tikrintos dalyvių pykčio kontrolės ir kursų naudingumo vertinimų skirtumai tarp grupių pagal dalyvių užimtumą, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta ($p>0,05$; žiūrėti 22 lentelę).

23 lentelė

Dalyvių darbo valandų vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė ($n=185$)

Veiksniai	Darbo valandos	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	20 (pusė etato)	36,31	1,94	8	0,48	0,69	0,008
	40 (etatas)	34,23	6,33	112			
	50-60 (pusantro etato)	34,53	8,91	17			
	Kita	35,28	6,34	48			
					Scheffe $p=0,81$		
					Levene(3(181))=3,51 $p=0,02^1$		
Tėvystės saviveiksmingumas	20 (pusė etato)	30,94	2,34	8	0,82	0,49	0,013
	40 (etatas)	33,07	6,20	112			
	50-60 (pusantro etato)	32,85	6,50	17			
	Kita	34,17	5,88	48			
					Scheffe $p=0,45$		
					Levene(3(181))=2,56 $p=0,06$		
Vaikų elgesio vertinimas	20 (pusė etato)	7,50	1,58	8	0,38	0,77	0,006
	40 (etatas)	7,26	1,35	112			
	50-60 (pusantro etato)	6,97	1,41	17			
	Kita	7,33	1,41	48			
					Scheffe $p=0,71$		
					Levene(3(181))=0,09 $p=0,97$		

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,008$ ir koreguotas $R^2= -0,008$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,013$ ir koreguotas $R^2= -0,003$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,006$ ir koreguotas $R^2= -0,010$.

¹Vieno faktoriaus dispersinė analizė remiasi prielaida, jog imčių (grupių) dispersijos lygios; Levene testo reikšmingumo lygmuo $p \geq 0,05$. Didžiausios ir mažiausios dispersijos santykis neturėtų viršyti 3 (Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 50). Metodas gali būti naudojamas ir pažeidus dispersijų lygybės sąlygą, bet didžiausios ir mažiausios dispersijų skirtumas neturėtų viršyti 1,5 (grupės turi būti tolygios) (Stevens, 1996). Pasitenkinimas tėvyste: 36,31/34,23=**1,06**.

Dalyvių buvo klausiama, kiek darbo valandų per mėnesį jie dirba. Dauguma pozityvios tėvystės kursus lankiusių moterų ir vyrų (112; 59,9%) dirbo 40 valandų per mėnesį (etata). 10 (5,3%) dalyvių nurodė, kad dirbo 20 valandų per mėnesį (pusė etato). 17 (9,1%) – 50-60 valandų

per mėnesį (pusantro etato). 48 (25,7%) dalyviai pažymėjo KITA; dažniausiai šį punktą rinkosi tuo metu nedirbę asmenys, kai kurios motinystės atostogose buvusios moterys. Siekiant patikrinti galimus grupių skirtumus buvo atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė (*One-Way ANOVA*).

Remiantis *Levene* testo kriterijumi, paklaidos dispersijos populiacijose nesiskyrė, t.y. grupių dispersijos lygios. *F* kriterijaus statistika rodė, kad statistiškai reikšmingų populiacijų vidurkių skirtumų nerasta. *Scheffe post-hoc* kriterijus šią išvadą patvirtino ($p > 0,05$; žiūrėti 23 lentelę).

Kruskal-Wallis testu gauti rezultatai (žiūrėti 24 lentelę), jog grupės statistiškai reikšmingai skyrėsi pagal subjektyviai patiriamą kursų naudingumą ($p < 0,05$). *Mann-Whitney U* kriterijumi nustatyta, jog statistiškai reikšmingai skyrėsi 40 val./mėn. (etata) dirbusių ir tuo metu nedirbusių dalyvių kursų naudingumo vertinimas ($p < 0,05$, žiūrėti 3 priedo 8 lentelę).

24 lentelė

Dalyvių pagal darbo valandas grupių vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=187)

Veiksniai	Darbo valandos	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	20 (pusė etato)	8	70,55	2,08	0,56
	40 (etatas)	112	94,57		
	50-60 (pusantro etato)	17	97,79		
	Kita	48	96,21		
Kursų naudingumas	20 (pusė etato)	8	116,25	10,07	0,02*
	40 (etatas)	112	86,43		
	50-60 (pusantro etato)	17	86,32		
	Kita	48	109,75		

* $p < 0,05$

25 lentelė

Dalyvių grupių pagal gaunamas pajamas vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=172)

Veiksniai	Gaunamos pajamos	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	Iki 400 eur/mėn.	40	91,40	8,92	0,18
	401-600 eur/mėn.	33	86,27		
	601-800 eur/mėn.	35	115,09		
	801-1000 eur/mėn.	32	87,14		
	1001-1200 eur/mėn.	22	98,18		
	1201-1400 eur/mėn.	8	71,25		
	1401 ir daugiau eur/mėn.	15	96,30		
Kursų naudingumas	Iki 400 eur/mėn.	40	111,77	9,60	0,14
	401-600 eur/mėn.	33	93,56		
	601-800 eur/mėn.	35	87,89		
	801-1000 eur/mėn.	32	79,05		
	1001-1200 eur/mėn.	22	93,07		
	1201-1400 eur/mėn.	8	82,63		
	1401 ir daugiau eur/mėn.	15	98,80		

Siekiant patikrinti socioekonominio statuso sąsajas su pozityvios tėvystės kursų efektyvumu dalyvių buvo prašoma nurodyti ir gaunamas pajamas, buvo siūloma pasirinkti jų situaciją geriausiai atspindinčią pajamų kategoriją (iš viso 7 kategorijos). 42 (22,5%) dalyviai nurodė gaunantys pajamas iki 400 eur/mėn.; 33 (17,6%) - 401-600 eur/mėn.; 35 (18,7%) - 601-800 eur/mėn.; 32 (17,1%) - 801-1000 eur/mėn.; 22 (11,8%) - 1001-1200 eur/mėn.; 8 (4,3%) - 1201-1400 eur/mėn.; 15 (8,0%) - 1401 ir daugiau eur/mėn.

26 lentelė

Dalyvių pagal gaunamas pajamas vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=185)

Veiksniai	Dalyvių grupės pagal gaunamas pajamas	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	Iki 400 eur/mėn.	35,23	5,64	40	1,33	0,25	0,043
	401-600 eur/mėn.	33,18	6,48	33			
	601-800 eur/mėn.	33,59	7,12	35	Scheffe p=0,40		
	801-1000 eur/mėn.	34,45	6,20	32			
	1001-1200 eur/mėn.	35,14	7,30	22	Levene(6(178)=0,26 p=0,96		
	1201-1400 eur/mėn.	34,38	5,79	8			
	1401 ir daugiau eur/mėn.	38,30	6,05	15			
Tėvystės saviveiksmingumas	Iki 400 eur/mėn.	33,79	5,73	40	0,89	0,50	0,029
	401-600 eur/mėn.	33,45	6,27	33			
	601-800 eur/mėn.	34,60	6,79	35	Scheffe p=0,87		
	801-1000 eur/mėn.	31,59	5,43	32			
	1001-1200 eur/mėn.	32,41	5,61	22	Levene(6(178)=0,46 p=0,84		
	1201-1400 eur/mėn.	31,94	6,16	8			
	1401 ir daugiau eur/mėn.	33,57	6,29	15			
Vaikų elgesio vertinimas	Iki 400 eur/mėn.	7,39	1,45	40	0,77	0,59	0,025
	401-600 eur/mėn.	6,92	1,47	33			
	601-800 eur/mėn.	7,47	1,52	35	Scheffe p=0,87		
	801-1000 eur/mėn.	7,17	1,15	32			
	1001-1200 eur/mėn.	7,27	1,15	22	Levene(6(178)=0,93 p=0,48		
	1201-1400 eur/mėn.	6,88	1,09	8			
	1401 ir daugiau eur/mėn.	7,57	1,45	15			

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,043$ ir koreguotas $R^2=0,011$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,029$ ir koreguotas $R^2=-0,004$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,025$ ir koreguotas $R^2=-0,007$.

Vienfaktorinės dispersinės analizės (*One-Way ANOVA*), *Scheffe post-hoc* bei *Kruskal-Wallis kriterijais* skirtumų tarp grupių neaptikta (žiūrėti 25 ir 26 lenteles).

Dalyvių auginamų vaikų skaičiaus, jų lyties, amžiaus, sąsajos su kursų efektyvumu

Pusė pozityvios tėvystės kursų dalyvių augino vieną vaiką (93; 49,7%). Du vaikus augino 67 kursų dalyviai (35,8%). Tris – 25 (13,4%). Keturis ir daugiau vaikų – 2 (1,1%). Atlikta vienfaktorinės dispersinė analizė (*One-Way ANOVA*).

27 lentelė

Dalyvių grupių pagal auginamų vaikų skaičių vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=185)

Veiksniai	Dalyvių grupės pagal vaikų skaičių	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	1 vaikas	35,16	6,41	91	0,73	0,54	0,012
	2 vaikai	34,13	7,05	67			
	3 vaikai	34,36	4,97	25			
	4 ir daugiau vaikų	29,75	5,30	2			
						Scheffe p=0,48	
						Levene(3(181)=1,15 p=0,33	
Tėvystės saviveiksmingumas	1 vaikas	33,20	6,26	91	0,69	0,56	0,011
	2 vaikai	33,84	5,83	67			
	3 vaikai	32,02	5,87	25			
	4 ir daugiau vaikų	30,50	4,95	2			
						Scheffe p=0,78	
						Levene(3(181)=0,27 p=0,85	
Vaikų elgesio vertinimas	1 vaikas	7,60	1,44	91	4,81	0,00*	0,074
	2 vaikai	6,87	1,29	67			
	3 vaikai	7,18	1,00	25			
	4 ir daugiau vaikų	5,75	0,35	2			
						Scheffe p=0,08	
						Levene(3(181)=2,09 p=0,10	

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,012$ ir koreguotas $R^2= -0,004$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,011$ ir koreguotas $R^2= -0,005$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,074$ ir koreguotas $R^2=0,058$.

*p<0,05

Levene testo kriterijaus duomenimis (žiūrėti 27 lentelę), paklaidos dispersijos populiacijose nesiskyrė, t.y. grupių dispersijos buvo lygios. Remiantis *F* kriterijaus statistika (4,81; p<0,05): tik *Vaikų elgesio* kriterijuje buvo statistiškai reikšmingų populiacijų vidurkių skirtumų. Determinacijos koeficientas R^2 rodė, kad *Vaikų skaičiaus* faktorius paaiškino 7,4% *Vaikų elgesio vertinimo* dispersijos imtyje; paaiškinamos dispersijos populiacijoje įvertis buvo 5,8%.

Scheffe Post-Hoc kriterijumi nustatyta (žiūrėti 28 lentelę), jog pozityvios tėvystės kursų dalyviai, auginantys vieną vaiką, statistiškai reikšmingai (p<0,05) palankiau vertino savo vaiko elgesį (vid. 7,60, SN 1,44), nei auginantys du vaikus (įverčio vid. 6,87, SN 1,29).

28 lentelė

Dalyvių, pagal auginamų vaikų skaičių, grupių daugialypiai palyginimai Scheffe post-hoc kriterijumi Vaikų elgesio vertinimui (n=185)

	2. Du vaikai	3. Trys vaikai	4. Keturi ir daugiau vaikų
1. Vienas vaikas	p=0,01*	p=0,57	p=0,29
2. Du vaikai		p=0,81	p=0,71
3. Trys vaikai			p=0,55

*p<0,05

Kruskal-Wallis kriterijaus analizė skirtumų tarp grupių nepateikė (žiūrėti 29 lentelę).

29 lentelė

Dalyvių grupių pagal auginamų vaikų skaičių vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=187)

Veiksniai	Darbo valandos	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	1 vaikas	91	99,31	2,06	0,56
	2 vaikai	67	88,43		
	3 vaikai	25	90,98		
	4 ir daugiau vaikų	2	71,50		
Kursų naudingumas	1 vaikas	91	97,42	2,37	0,50
	2 vaikai	67	93,19		
	3 vaikai	25	86,66		
	4 ir daugiau vaikų	2	53,75		

Vaikų lytis galėjo būti susijusi su tuo, kaip tėvai vertino savo vaikų elgesį. Siekiant patikrinti šį teiginį, dalyvių buvo prašoma nurodyti, kokios lyties vaiką(-us) augina. 71 (38,0%) dalyvio šeimoje augo tik berniukai; 65 (34,8%) augino tik mergaites; 51 (27,3%) dalyvis nurodė, kad turi ir dukrą(-as), ir sūnų(-us). Analizuojant skirtumus tarp grupių taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė (*One-Way ANOVA*).

Levene testo kriterijaus duomenimis (žiūrėti 30 lentelę), paklaidos dispersijos populiacijose nesiskyrė, t.y. grupių dispersijos buvo lygios. Remiantis *F* kriterijaus statistika (3,23; $p < 0,05$): tik *Vaikų elgesio* kriterijuje buvo statistiškai reikšmingų populiacijų vidurkių skirtumų. Determinacijos koeficientas R^2 rodė, kad *Vaikų lyties* faktorius paaiškino 3,4% *Vaikų elgesio vertinimo* dispersijos imtyje; paaiškinamos dispersijos populiacijoje įvertis buvo 2,4%.

30 lentelė

Dalyvių grupių pagal auginamų vaikų lytį vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=185)

Veiksniai	Dalyvių grupės pagal vaikų lytį	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	Tik berniukai	35,54	6,99	69	0,15	0,86	0,002
	Tik mergaitės	34,38	6,39	65			
	Abiejų lyčių	35,03	5,91	51			
					Scheffe $p=0,86$ Levene(2(182))=0,24 $p=0,79$		
Tėvystės saviveiksmingumas	Tik berniukai	33,25	6,17	69	0,00	1,00	0,000
	Tik mergaitės	33,26	5,96	65			
	Abiejų lyčių	33,21	6,06	51			
					Scheffe $p=1,00$ Levene(2(182))=0,04 $p=0,96$		
Vaikų elgesio vertinimas	Tik berniukai	7,26	1,47	69	3,23	0,04*	0,034
	Tik mergaitės	7,55	1,35	65			
	Abiejų lyčių	6,90	1,20	51			
					Scheffe $p=0,35$ ir $0,51$ Levene(2(182))=1,47 $p=0,23$		

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,002$ ir koreguotas $R^2=-0,009$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,000$ ir koreguotas $R^2=-0,011$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,034$ ir koreguotas $R^2=0,024$.

* $p < 0,05$

Scheffe Post-Hoc kriterijumi nustatyta (žiūrėti 31 lentelę), jog pozityvios tėvystės kursų dalyviai, auginantys tik mergaites, statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) palankiau vertino savo vaikų elgesį (vid. 7,55, SN 1,35), nei auginantys abiejų lyčių vaikus (įverčio vid. 6,90, SN 1,20).

31 lentelė

Dalyvių, pagal auginamų vaikų lytį, grupių daugialypiai palyginimai Scheffe post-hoc kriterijumi Vaikų elgesio vertinimui (n=185)

	2. Tik mergaitės	3. Abiejų lyčių vaikai
1. Tik berniukai	p=0,48	p=0,36
3. Tik mergaitės		p=0,04*

* $p < 0,05$

32 lentelė

Dalyvių grupių pagal auginamų vaikų lytį vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=187)

Veiksniai	Dalyvių grupės pagal vaikų lytį	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	Tik berniukai	69	93,56	0,35	p=0,84
	Tik mergaitės	65	96,85		
	Abiejų lyčių	51	90,97		
Kursų naudingumas	Tik berniukai	69	95,76	0,40	p=0,82
	Tik mergaitės	65	94,95		
	Abiejų lyčių	51	90,33		

Neparametrinių kintamųjų analizė *Kruskal-Wallis kriterijumi* skirtumų tarp grupių nepateikė (žiūrėti 32 lentelę).

33 lentelė

Dalyvių pagal auginamų vaikų amžių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=154)

Vertinimai	Vaikų amžius 0-5 m. (n=77)			Vaikų amžius 6-18 m. (n=77)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F	p	p
Pasitenkinimas tėvyste	35,08	6,39	-	33,70	6,53	-	0,02	0,89	0,19
Tėvystės saviveiksmingumas	33,60	5,55	-	32,55	6,20	-	1,82	0,18	0,27
Vaikų elgesio vertinimas	7,53	1,32	-	7,13	1,47	-	2,29	0,13	0,08
							<i>U</i>		
Pykčio kontrolė	7,46	1,29	83,65	7,18	1,39	73,21	2634,50		0,15
Kursų naudingumas	9,43	0,96	88,23	8,81	1,38	68,51	2271,50		0,00*

* $p < 0,05$

Vaikų amžius svyravo nuo kelių mėnesių iki 21 metų. Pozityvios tėvystės kursuose dalyvavo šeimos turinčios tik ikimokyklinio amžiaus vaikų (79 dalyviai; 42,2%). 77 (41,2%) dalyviai nurodė turintys mokyklinio amžiaus nuo 6 iki 18 metų ir suaugusių vaikų. Kiti dalyviai (31; 16,6%) nurodė auginantys vaikus nuo 0 iki 18 metų ir suaugusius. Nuspręsta palyginti dviejų grupių duomenis: dalyvių, auginančių vaikus iki 6 metų (79 (42,2%) dalyvių duomenys) ir turinčių

mokyklinio amžiaus ir suaugusius vaikus (77 (41,2%) dalyvių duomenys). Dalyvių, turinčių įvairaus amžiaus vaikų, duomenys iš šios analizės buvo pašalinti. Užfiksuota (žiūrėti 33 lentelę), kad jaunesnių vaikų tėvai jautė didesnę pozityvios tėvystės kursų naudingumą, nei vyresnių vaikų tėvai (skirtumai statistiškai reikšmingi, *Mann-Whitney U* $p < 0,05$).

3.3. Veiksniai, turėję stipriausią prognostinę kursų efektyvumo galią

Subjektyvius tėvystės kompetencijos pokyčius prognozuojantys veiksniai

Peržvelgus rezultatus gauta, kad dalyvių subjektyvius *Pasitenkinimo tėvyste* pokyčius statistiškai reikšmingai sąlygojo tik vienas – *dalyvių užimtumo* – veiksnys. Bet *Scheffe Post-hoc* kriterijus skirtumų tarp grupių nepatvirtino. Šio tyrimo metu nebuvo galimybės atskleisti, kas geriausiai prognozuotų *Pasitenkinimą tėvyste*.

Tėvystės saviveiksmingumo regresijos modelis

Subjektyviai patiriamas *Tėvystės saviveiksmingumas* buvo susijęs su dalyvių įsitraukimu, dalyvių amžiumi, išsilavinimu. Atsižvelgiant į kintamųjų savybes buvo sudarytas dvejetainės logistinės regresijos (*Binary Logistics*) modelis. Priklausomas *Tėvystės saviveiksmingumo* kintamasis buvo perkeistas į dvinarį kintamąjį. Tėvystės saviveiksmingumo įverčių mediana – 33,50. Dalyvių duomenys paskirstyti į dvi grupes: turinčių žemesnę tėvystės saviveiksmingumą ir turinčių aukštesnę tėvystės saviveiksmingumą.

34 lentelė

Tėvystės saviveiksmingumo dvejetainės logistinės regresijos modelio tinkamumo ir prognostiniai koeficientai (n=185)

	χ^2 ir p	Hosmer-Lemeshow	Cox-Snell R ²	Nagelkerke R ²	Klasifikavimo tikslumas
Tėvystės saviveiksmingumo prognozavimo modelis	$\chi^2=28,04$ (3), p=0,00**	$\chi^2=5,08$ (7), p=0,65	0,14	0,19	61,6%

**p<0,001

Dvejetainės logistinės regresijos modelis geras (modelio χ^2 $p < 0,001$), tačiau prognostinis stiprumas nebuvo didelis (Cox-Snell=0,14; Nagelkerke=0,19). Modelis su duomenimis suderintas (Hosmer-Lemeshow $p > 0,05$). Gauta (žiūrėti 35 lentelę), kad subjektyvų tėvystės saviveiksmingumą geriausiai prognozavo dalyvių įsitraukimas į kursus (Exp(B)=1,36, $p < 0,05$) ir dalyvių išsilavinimas (Exp(B)=0,27, $p < 0,001$). Dalyvių įsitraukimo įverčiui padidėjus vienetu, galimybė sustiprinti subjektyvų tėvystės saviveiksmingumą padidėjo 1,36 karto. Kintamajam *dalyvių išsilavinimas* padidėjus vienetu (kuo aukštesnis dalyvių išsilavinimas), galimybė sustiprinti tėvystės saviveiksmingumą pakito 0,27. Dalyvių amžius nebuvo statistiškai reikšmingai svarbus prognozuojant subjektyviai juntamą tėvystės saviveiksmingumą.

35 lentelė

Prognostinių kintamųjų koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas naudojant Wald kriterijų (n=185)

Prognostiniai kintamieji	Wald	p	Exp(B)
Dalyvių įsitraukimas	10,31	0,00*	1,36
Dalyvių amžius	1,26	0,26	0,97
Dalyvių išsilavinimas	15,16	0,00**	0,27

*p<0,05; **p<0,001

Iš 89 dalyvių (60+29), papuolusių į žemesnio tėvystės saviveiksmingumo grupę, 60 teisingai priskirti šiai kategorijai, o 29 – neteisingai priskirti aukštesniojo grupei. Prognozavimo tikslumas – 67,4%. Iš 96 dalyvių (42+54), turinčių aukštesnį tėvystės saviveiksmingumą, 42 neteisingai buvo priskirta žemesnio saviveiksmingumo grupei, o 54 – teisingai priskirti aukštesniojo grupei. Prognozavimo tikslumas – 56,3%. Bendras logistinės regresijos modelio prognozavimo tikslumas buvo 61,6%.

Subjektyvų vaikų elgesio vertinimą prognozuojantys veiksniai

Subjektyvus vaikų elgesio vertinimas statistiškai reikšmingai siejosi su auginamų vaikų skaičiumi ir jų lytimi. Remiantis kintamųjų savybėmis buvo sudarytas tiesinės regresijos (*Linear Regression*) modelis.

Regresijos modelis statistiškai reikšmingas ($F(2,184)=3,257$; $p=0,041$ ($p<0,05$); žiūrėti 36 lentelę). Vaikų elgesio vertinimo modelį sudarė abu nepriklausomi kintamieji, tačiau tik kintamojo *vaikų skaičius* regresijos koeficientai skyrėsi nuo 0 statistiškai reikšmingai, $p<0,05$; *auginamų vaikų lytis* nebuvo statistiškai reikšminga (žiūrėti 37 lentelę).

36 lentelė

Tiesinės regresijos modelio tinkamumo ir prognostiniai koeficientai (n=187)

	F ir p	df	Durbin-Watson	R ²	R _k ²
Vaikų elgesio vertinimo modelis	3,26 p=0,04*	2 184	1,94	0,034	0,024

*p<0,05

37 lentelė

Kintamųjų koeficientai (n=187)

Prognostiniai kintamieji	β	p	VIF
Vaikų skaičius	-0,20	0,02*	1,27
Auginamų vaikų lytis	0,03	0,76	1,27

*p<0,05

Kintamieji nebuvo multikolinearūs, kintamųjų dispersijos mažėjimo daugiklis VIF buvo mažesnis už 4. Determinacijos koeficientas R^2 rodė, kad nepriklausomi kintamieji paaiškino 3,4% priklausomo kintamojo – *Vaikų elgesio vertinimas* – dispersijos. Koreguotas determinacijos koeficientas R_k^2 paaiškino 2,4% priklausomo kintamojo dispersijos. *Durbin-Watson* statistikos reikšmė lygi 1,938 (artima 2), tai rodė, kad liekamosios paklaidos nebuvo priklausomos. Rezultatai parodė, kad *vaikų elgesio vertinimas* statistiškai reikšmingai susijęs su kintamuoju *vaikų skaičius*. Subjektyviai suvokiamą vaikų elgesio vertinimą neigiamai veikia vaikų skaičius ($\beta=-0,20$; $p<0,05$). Šeimoje atsiradus antram vaikui, vaikų elgesys vertinamas prasčiau.

Subjektyvią pykčio kontrolę prognozuojantys veiksniai

Subjektyvius pykčio kontrolės pokyčius statistiškai reikšmingai sąlygojo dalyvių motyvacija lankyti pozityvios tėvystės kursas, jų įsitraukimas ir amžius. Įvertinus kintamųjų savybes buvo sudarytas dvejetainės logistinės regresijos (*Binary Logistics*) modelis.

Priklausomas *Pykčio kontrolės* kintamasis buvo perkeistas į dvinarį kintamąjį. Pykčio kontrolės įverčių mediana – 7,50. Dalyvių duomenys paskirstyti į dvi grupes: prasčiau kontroliuojančių savo pyktį ir geriau kontroliuojančiųjų.

38 lentelė

Pykčio kontrolės dvejetainės logistinės regresijos modelio tinkamumo ir prognostiniai koeficientai (n=185)

	χ^2 ir p	Hosmer-Lemeshow	Cox-Snell R^2	Nagelkerke R^2	Klasifikavimo tikslumas
Pykčio kontrolės prognozavimo modelis	$\chi^2=10,71$ (3), p=0,01*	$\chi^2=5,03$ (7), p=0,66	0,06	0,08	62,2%

*p<0,05

Dvejetainės logistinės regresijos modelis geras (modelio $\chi^2(3)=10,71$; $p<0,05$), tačiau prognostinis stiprumas mažas (Cox-Snell=0,06; Nagelkerke=0,08). Modelis su duomenimis suderintas (Hosmer-Lemeshow $p>0,05$). Gauta (žiūrėti 39 lentelę), kad prognozuojant subjektyvią pykčio kontrolę nė vienas kintamasis nebuvo svarbus ($p>0,05$).

39 lentelė

Prognostinių kintamųjų koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas naudojant Wald kriterijų (n=185)

Prognostiniai kintamieji	Wald	p	Exp(B)
Dalyvių motyvacija	2,72	0,10	0,46
Dalyvių įsitraukimas	0,40	0,53	1,07
Dalyvių amžius	3,03	0,08	0,96

Iš 83 dalyvių (31+52), papuolusių į prasčiau pyktį kontroliavusių grupę, 31 teisingai priskirtas šiai kategorijai, o 52 – neteisingai priskirti geriau kontroliavusiųjų grupei. Prognozavimo tikslumas – 37,3%. Iš 102 dalyvių (18+84), geriau kontroliuojančių savo pyktį, 18 neteisingai buvo priskirta prasčiau kontroliavusiųjų grupei, o 84 – teisingai priskirti geriau kontroliuojančiųjų grupei. Prognozavimo tikslumas – 82,4%. Bendras logistinės regresijos modelio prognozavimo tikslumas buvo 62,2%.

Subjektyvų kursų naudingumą prognozuojantys veiksniai

Subjektyvų kursų naudingumą statistiškai reikšmingai sąlygojo kursų vedančiųjų išsilavinimas (analizuotos dvi grupės: bakalauro ir magistro išsilavinimą turinčių; dalyvių duomenys, kai kursus vedė dvi lektorės su skirtingu išsilavinimu, buvo pašalinti), jų skaičius ir amžius; taip pat dalyvių motyvacija, įsitraukimas į kursus, dalyvių lytis, amžius, jų darbo valandos (analizuotos dvi grupės: dirbantys ir tuo metu nedirbę) bei vaikų amžius (analizuotos dvi grupės pagal vaikų amžių: 0-5 metai ir 6-18 metų ir suaugę; dalyvių, auginusių vaikus nuo 0 iki 18 metų ir suaugusių duomenys pašalinti). Siekiant patikrinti prognozinę šių veiksnių galią buvo sudarytas dvejetainės logistinės regresijos (*Binary Logistics*) modelis.

Priklausomas *Kursų naudingumo* kintamasis buvo perkeistas į dvinarį kintamąjį. Kursų naudingumo įverčių mediana – 10, tad nuspręsta apjungti vidutiniškai ir prastai kursus vertinusiųjų duomenis. Dalyvių duomenys paskirstyti į dvi grupes: prasčiau vertinusių kursų (14 dalyvių; 9,6%; įverčio vid.) ir geriau vertinusiųjų (132; 90,4%; įverčio vid.).

40 lentelė

Kursų naudingumo dvejetainės logistinės regresijos modelio tinkamumo ir prognostiniai koeficientai (n=146)

	χ^2 ir p	Hosmer-Lemeshow	Cox-Snell R ²	Nagelkerke R ²	Klasifikavimo tikslumas
Kursų naudingumo prognozavimo modelis	$\chi^2=24,15$ (9), p=0,00*	$\chi^2=4,73$ (8), p=0,79	0,15	0,33	91,8%

*p<0,05

Dvejetainės logistinės regresijos modelis geras (modelio $\chi^2(9)=24,15$; p<0,05), tačiau prognostinis stiprumas nebuvo stiprus (Cox-Snell=0,15; Nagelkerke=0,33). Modelis su duomenimis suderintas (Hosmer-Lemeshow p>0,05). Gauta (žiūrėti 41 lentelę), kad subjektyviai patiriamą kursų naudingumą geriausiai prognozavo tik dalyvių įsitraukimas į kursus (Exp(B)=0,61, p<0,05). Kintamajam *dalyvių įsitraukimas* padidėjus vienetu (kuo labiau įsitraukęs), galimybė sustiprinti subjektyviai patiriamą kursų naudingumą pakito 0,61 karto. *Lektorių išsilavinimas, lektorių skaičius, lektorių amžius, dalyvių motyvacija, dalyvių lytis, dalyvių amžius, dalyvių darbo valandos ir vaikų amžius* nebuvo statistiškai reikšmingai svarbūs prognozuojant subjektyviai patiriamą kursų naudingumą.

Prognostiniai kintamieji	Wald	p	Exp(B)
Lektorių išsilavinimas	0,00	1,00	0,00
Lektorių skaičius	0,30	0,58	1,57
Lektorių amžius	0,05	0,83	0,98
Dalyvių motyvacija	3,16	0,08	0,21
Dalyvių įsitraukimas	7,10	0,01*	0,61
Dalyvių lytis	0,81	0,37	1,92
Dalyvių amžius	0,93	0,34	0,95
Dalyvių darbo valandos	0,00	0,95	1,06
Vaikų amžius	3,52	0,06	5,77

*p<0,05

Iš 132 dalyvių (131+1), papuolusių į kursus labai gerai vertinusiųjų grupę, 131 teisingai priskirti šiai kategorijai, o 1 – neteisingai priskirtas prasčiau vertinusiųjų grupei. Prognozavimo tikslumas – 99,2%. Iš 14 dalyvių (11+3), prasčiau vertinusių kursų naudingumą, 11 neteisingai buvo priskirti geriau vertinusiųjų grupei, o 3 – teisingai priskirti prasčiau vertinusiems. Prognozavimo tikslumas – 21,4%. Bendras logistinės regresijos modelio prognozavimo tikslumas buvo 91,8%.

Apibendrinimas

Subjektyvų tėvystės saviveiksmingumą geriausiai prognozavo *dalyvių įsitraukimas* į kursus ir *dalyvių išsilavinimas*; *dalyvių amžius* nebuvo svarbus prognozuojant subjektyviai patiriamą tėvystės saviveiksmingumą. *Subjektyvų vaikų elgesio vertinimą* geriausiai prognozavo *vaikų skaičius*; kintamasis *vaikų lytis* nebuvo statistiškai reikšmingas prognozuojant *subjektyvų vaikų elgesio vertinimą*. Prognozuojant *subjektyvią pykčio kontrolę* nė vienas kintamasis nebuvo statistiškai reikšmingai svarbus. *Subjektyviai patiriamą kursų naudingumą* geriausiai prognozavo *dalyvių įsitraukimas* į kursus; tokie veiksniai, kaip *lektorių išsilavinimas*, *lektorių skaičius*, *lektorių amžius*, *dalyvių motyvacija*, *dalyvių lytis*, *dalyvių amžius*, *dalyvių darbo valandos* ir *vaikų amžius*, nebuvo statistiškai reikšmingai svarbūs prognozuojant subjektyviai patiriamą kursų naudingumą.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Pozityvios tėvystės kursai organizuojami su tikslu, kad dalyviai įgytų reikiamų su tėvyste susijusių žinių, įgūdžių; gautų padaršinimų, patarimų; kad sustiprėtų jų pasitikėjimas savimi kaip tėvais. Literatūroje nurodoma, kad grupiniai užsiėmimai – puikus būdas šių tikslų pasiekti (Ponzetti, 2015, p. 3; Bloomfield, Kendall, 2012; Gilmore, Cuskelly, 2009; Sanders, Wooley 2005). Tyrimo metu buvo kelta prielaida, kuri ir pasitvirtino, kad ir į tyrimą įtrauktų pozityvios tėvystės kursų metu gauta informacija padėjo dalyviams keisti turimą tėvystės kompetenciją teigiama linkme: padidinti tėvystės saviveiksmingumą, sustiprinti pasitenkinimą tėvyste. Kaip minėta (Coleman, Karraker, 1997, cit. pgl. Rogers, Matthews, 2004), šie du reiškiniai tarpusavyje, nes geresni gebėjimai kelia pasitenkinimą veikla, o mėgiama veikla skatina didinti kompetenciją.

Geresni tėvystės įgūdžiai (pavyzdžiui, efektyvesnė pykčio kontrolė) po pozityvios tėvystės kursų, įgytos su tėvyste susijusis žinios keičia, kaip tėvai mato savo vaikus (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2019; Pilkionienė, Jonynienė, 2016; Burvytė, 2013; Liobikienė, 2013). Ir šio tyrimo metu gauta, kad dalyviai po kursų palankiau vertino savo vaikų elgesį. Toks tėvų supratimo pokytis tampa puikia terpe gerinti santykius su savo vaiku, tinkamai, su meile atliepti vaiko poreikius. Vaikai palankiai reaguodami į tėvų reakcijų, elgesio pasikeitimus dar labiau pastiprina kursuose įgytus įgūdžius rinkdamiesi dažniau elgtis tinkamai, gerai. Tai galėtų užtikrinti ilgalaikį pozityvios tėvystės kursų efektą (Sandler et al., 2015). Poveikio ilgalaikiškumas, kuo efektyvesnių tėvystės įrankių naudojimas yra svarbūs užtikrinant visapusišką vaiko gerovę. Taip sukuriama galimybė vaikui sklandžiau pereiti iš šeimos aplinkos į platesnį sociumą – darželį, mokyklą. Tyrimais patvirtinta, kad vaikai, augantys šeimose su atliepiančiais, nuosekliais, savo reakcijas adekvačiais būdais reiškiančiais tėvais, įvidina tėvų vertybes, geba tvarkytis su savo nerimu ir/ar emocijomis, yra labiau empatiški, atsakingi, padedantys suaugusiems ir bendraamžiams, pažangiau mokosi bei ateityje pasiekia didesnę akademinę sėkmę (Akçınar, 2013; Brennan et al., 2013). Panašių išvadų prieita Miglės Motiejūnaitės (2018) Mokyklinės psichologijos magistro baigiamajame darbe, kur teigiama, kad antros klasės mokinių socialiniai įgūdžiai kontroliuoti savo elgesį, spręsti kasdienes situacijas ir/ar konfliktus su bendraamžiais glaudžiai siejosi su aukštesniu tėvų tėvystės saviveiksmingumu ir bendrai aukštesne tėvystės kompetencija.

Tyrimo metu analizuoti pozityvios tėvystės kursai buvo įvairūs tiek teoriniu pagrindu, tiek savo trukme, tiek dalyvių skaičiumi, tiek pagal kitus parametrus. Manoma, kad tai sąlygojo bendros politikos tėvystės ugdymo klausimais nebuvimas (Račkauskienė, 2018). Kita vertus, pasaulyje taip pat egzistuoja pozityvios tėvystės kursų įvairovė ir tyrimais patvirtinamas jų efektyvumas (Almeida et al., 2012; Thomas, Zimmer-Gembeck, 2007). Lietuvoje žinomi STEP programos efektyvumo tyrimai (Pilkionienė, Jonynienė, 2016; Jonynienė, 2012). Šio tyrimo metu antroji tyrimo hipotezė

nepasitvirtino: kursų ypatybės nebuvo susiję su subjektyviai dalyvių patiriamu kursų efektyvumu. Nustatyta, jog pozityvios tėvystės kursai buvo efektyvūs nepriklausomai nuo jų trukmės ar skirtingo teorinio pagrindo.

Literatūroje nurodoma, kad optimalus grupinio darbo dalyvių skaičius yra 6-8 žmonės (Vyšniauskytės-Rimkienės, Matulevičiūtė, 2016). Į tyrimą įtrauktų kursų grupės buvo ir labai mažos, ir gana didelės (tyrimo rezultatai rodė, kad kursai buvo efektyvūs nepriklausomai nuo grupės dydžio). Taip galėjo atsitikti dėl netolydžių imčių: rekomenduoto dydžio grupes lankė vos 27 dalyviai, tuo tarpu labai didelės grupės – 90. Būtų prasminga šią išvadą analizuoti kituose tyrimuose, kur imtys pagal dalyvių skaičių grupėje būtų panašaus dydžio.

Į tyrimą įtrauktuose pozityvios tėvystės kursuose dalyviai ugdė, gilino savo pozityvios tėvystės įgūdžius tiek kursuose, tiek namuose. Visuose kursuose buvo skiriami namų darbai, tad hipotezės 2C nebuvo kaip patikrinti. Galime tik apibendrinti, kad praktika – geriausia mokytoja ir tai tinka kalbant ir apie tėvystės įgūdžių įtvirtinimą (Oryan, Gastil, 2013; Davidson, Wood, 2004). Nepasitvirtino ir hipotezė apie dalijamąją medžiagą, ji papildomo teigiamo efekto nesukūrė. Tolesniuose tyrimuose vertėtų atidžiau analizuoti, kaip ir kokia dalijamoji medžiaga pateikiama ir pan.; gal net lyginti tokio pobūdžio kursus su tokiais kaip STEP ar PET (*Parent Effectiveness Training*). Pastaruosiuose dalijamoji medžiaga yra susisteminta ir tėvai ją įsigyja kaip parankinę knygą (Dinkmeyer, McKay, Dinkmeyer, 2016; Gordon, 2009).

Tiek gavę pažymėjimą (147 (78,6%)), liudijanti, kad kursai buvo išklaustyti, tiek jo negavę (40 (21,4%)) patyrė pozityvius pokyčius po kursų ir kursus vertino kaip naudingus. Pažymėjimas papildomo teigiamo efekto neturėjo. Vėlgai gali būti imčių netolydumo problema. Antra vertus, peržvelgus dalyvių duomenis, visi 40 dalyvių, kurie negavo pažymėjimo, pozityvios tėvystės kursus lankė savo noru. Taip pat absoliuti dauguma (37) dalyvių buvo labai įsitraukę. Šio tyrimo metu nustatyta, kad savo noru kursus lankė ir labiau į kursų procesą įsitraukę dalyviai patyrė didesnę kursų efektyvumą. Iš 147 gavusių pažymėjimą, 38 dalyvavo ne savo noru (t.y. juos nukreipė specialistai). Matome, kad ir gavusių pažymėjimą grupėje dauguma dalyvių buvo motyvuoti dalyvauti kursuose. Tad tolesniuose tyrimuose būtų svarbu užtikrinti, kad tiek tarp tų, kurie gavo pažymėjimą, tiek tarp tų, kurie jo negavo, būtų panašiai motyvuotų, įsitraukusių ir nemotyvuotų, mažiau įsitraukusių dalyvių; tada būtų galima aiškiau vertinti, kiek šis veiksnys svarbus subjektyviai patiriamam kursų efektyvumui.

Trečioji hipotezė apie kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodiklius iš dalies pasitvirtino. Pozityvios tėvystės kursų vedančiųjų profesinės kvalifikacijos rodikliai šio tyrimo metu nebuvo svarbūs prognozuojant subjektyviai dalyvių patiriamą kursų efektyvumą. Kaip ir tikėtasi iš literatūros apžvalgos (Ralph, Dittman, 2018; Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016; Gudžinskienė, Burvytė, 2018), skirtingų profesijų lektoriai vedė efektyvius pozityvios tėvystės

kursus. Profesinė (kiek metų veda kursus) ir/ar asmeninė (turi savų vaikų ar ne) lektorių patirtis kursų efektyvumui reikšmės neturėjo. Pastarieji rezultatai ir vėl gali būti susiję su šio tyrimo dalyvių imties ypatumais. 53 dalyviams kursus vedė savo vaikų neturinčios lektorės, bet net 39 iš 53 dalyvių pozityvios tėvystės kursus vedė ankstyvojo ugdymo pedagogė, kuri savo kasdieniame darbe daug laiko praleidžia su ikimokyklinio amžiaus vaikais, tad ir asmeninės patirties yra sukaupusi apščiai. Lektorių išsilavinimo ir amžiaus veiksnių statistiniai reikšmingumai taip pat atskleidė labiau tyrimo ribotumus nei tikrąsias sąsajas. Viena lektorė, kuri atitiko jaunesnio amžiaus ir bakalauro išsilavinimą turinčių lektorių kategoriją vedė pozityvios tėvystės kursų grupes, kurių dalyviai sudarė 35,8% visų dalyvių imties. Tolesniuose moksliniuose tyrimuose rekomenduojama užtikrinti kuo labiau proporcingą dalyvių ir lektorių imčių pasiskirstymą, kad rezultatai būtų reprezentatyvūs.

Priešingai nei tikėtasi, kursų vedančiųjų skaičius buvo svarbus dalyvių subjektyviai vertinamam kursų naudingumui. Literatūroje nurodoma, kad du lektoriai lyg ir turėtų būti geresnis pasirinkimas, nes sudaroma galimybė jiems pasitarti, padėti vienas kitam ir pan. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad kursai, kuriuos vedė viena lektorė, dalyvių buvo vertinami kaip labiau naudingi; kiti efektyvumo vertinimo parametrai kito panašiai abiejose grupėse. Dvi lektorės kursus vedė tik 32 dalyviams (17,1% visų dalyvių). Šią išvadą reikėtų tikrinti didesnėse tiriamųjų imtyse.

Ketvirtoji hipotezė buvo iš dalies patvirtinta: gauti rezultatai parodė, kad kai kurios dalyvių sociodemografinės savybės buvo susijusios su dalyvių subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu. Dalyvių motyvacija dalyvauti tokiuose mokymuose ir noras įsitraukti į procesą po kursų buvo susiję su subjektyviai didesniu tėvystės saviveiksmingumu, geresne pykčio kontrole ir patiriamu kursų naudingumu (šio tyrimo išvada artima ankstesniuose tyrimuose pateikiamiems duomenims (Whittaker, Cowley, 2012; Nix, Bierman, McMahon, 2009)). Kuo labiau dalyviai buvo motyvuoti, kuo labiau norėjo įsitraukti, tuo didesnę naudą gavo iš pozityvios tėvystės kursų. Moterys buvo labiau įsitraukusios nei vyrai. Viename klausimyne dalyvis vyras paliko atsiliepimą, kad jo noras įsitraukti ir aktyviai dalyvauti kursuose sustiprėjo po kelių užsiėmimų; kai išgirdo kitus dalyvius dalijantis savo iššūkiams, kai klausydamas lektorių dėstomą teoriją, gyvus atsakymus į kitų žmonių užduodamus klausimus gavo atsakymus ir į savuosius; dalyvio apibendrinimas „Patiko! Rekomenduoju!“. Tolesniuose tyrimuose būtų pravartu perklausti dalyvių, kaip jau po kursų jie vertintų, kiek įsitraukę jie buvo viso proceso metu.

Priešingai nei tikėtasi, tiek dalyviai, kurie atėjo atnaujinti, pagilinti žinias, tiek tie, kurie dalyvavo pirmą kartą patyrė panašius pokyčius ir kursus vertino, kaip labai naudingus. Iš 37 dalyvių, kurie jau turėjo ankstesnės patirties lankant su tėvyste susijusius mokymus, 7 (18,9%) dalyviai dalyvavo ne savo noru ir net 10 (27,0%) nurodė, kad buvo vidutiniškai ar mažai įsitraukę. Gali būti, kad dėl pasikartojančių iššūkių tėvystėje specialistų buvo nukreipti ugdyti pozityvios

tėvystės įgūdžius. Bet kaip minėta, dalyviai turi patys norėti gauti pagalbą, be jų prisidėjimo net ir daugkartinis kursų lankymas mažai ką gali pagelbėti (Alifanovienė, Tautkutė, 2006). Jeigu problemos tęsiasi, rekomenduojama tokiems tėvams teikti individualias konsultacijas, atvejo vadybą (Barlow et al., 2006; Lundahl et al., 2005; Peterson, Tremblay, Ewigman, Saldana, 2003).

Kaip ir tikėtasi, didesnė pozityvios tėvystės kursų dalyvių dalis buvo moterys (73,2%). Verta pasidžiaugti, kad palyginus su kitais tyrimais (Bloomfield, Kendall, 2012; Jonynienė, 2012; Nix, Bierman, McMahon, 2009) vyrų imtis didėja (26,7%). Tai yra teigiamas pokytis visuomenėje, rodantis didesnę tėvo įsitraukimą į rūpinimąsi vaikais ir bendrą šeimos gerovės kūrimą (Gage, Kirk, 2016). Šiame tyrime tiek moterys, tiek vyrai po kursų jautė didesnę pasitenkinimą būdami tėvais, tėvystės saviveiksmingumą subjektyviai vertino kaip didesnę, geriau kontroliavo savo pyktį ir palankiau vertino savo vaikų elgesį. Tik subjektyviai patiriamą kursų naudingumą moterys vertino kiek palankiau nei vyrai (nors ir vyrų įverčio vid. buvo gana aukštas 8,53 balai iš 10 galimų).

Psichologijos katedroje 2010 metais Jolanta Jurėnė atliko įdomų tyrimą apie vyrų tėvystės patyrimo bei gyvenimo kokybės pokyčius pirmaisiais metais po kūdikio gimimo. Vyrai, kurių partnerės turėjo geresnius motinystės įgūdžius, taip pat tie, kurie siekė tėvystės, jai ruošėsi, lankė tėvystės mokymus, dalyvavo gimdyne bei ankstyvoje vaiko priežiūroje, patyrė daugiau teigiamų gyvenimo kokybės pokyčių. Panašūs rezultatai apie ankstyvojo tėvystės saviveiksmingumo motinų imtyje svarbą minimi Susan Mc. Reece (1992) darbe. Longitudiniuose tyrimuose pravartu diskutuoti apie pozityvios tėvystės mokymą jauname amžiuje, kol dar tik formuojamas jauno žmogaus supratimas apie tėvystę ir nėra grėsmės realiam kūdikiui (Norkūnienė ir kt., 2017; Burvytė, 2015; Anastasiow, 1988). Tėvystės žinios ankstyvame amžiuje nurodomos kaip saugos veiksnys (Akçınar, 2013; Knerr, Gardner, Cluver, 2013; De Montigny, Lacharité, 2005). Šio tyrimo rezultatai antrina turimus duomenis: jaunesni tėvai (iki 35 metų) patyrė didesnių tėvystės saviveiksmingumo, pykčio kontrolės pokyčių ir, jų subjektyviu manymu, dažniau kursus vertino kaip labai naudingus. Taip pat kol kas vieną vaiką turintys tėvai kursus vertino kaip labai naudingus ir po kursų palankiau vertino savo vaikų elgesį. Gali būti, kad tai susiję su vaikų amžiumi: kol vaikai maži, problemų dar nėra arba jos tik pradėjusios skleistis, tad pokyčiai tėvų elgesyje labai greitai gali sukelti pokytį ir vaikų elgesyje (ikimokyklinukų tėvai kursus vertino kaip labai naudingus, įverčio vid. 9,43 iš 10 galimų). Du vaikus auginusių tyrimo dalyvių duomenys atskleidė, kad būtent perėjimas nuo vieno vaiko šeimoje iki dviejų vaikų gali būti krizinis laikotarpis, kai šeimai reikalingas papildomas palaikymas ir patarimai, kaip spręsti naujus iššūkius. Jau tris, keturis vaikus auginę tėvai vaikų elgesį vertino palankiau.

Tyrimo metu buvo kelta prielaida, kad vaikų lytis galėtų būti susijusi su vaikų elgesio vertinimu. Gauti rezultatai atskleidė, kad tik mergaites auginę tėvai vaikų elgesį vertino palankiau nei abiejų lyčių vaikų turintys tėvai. Taip galėjo nutikti dėl galimai gyvų su lytimi susijusių elgesio

stereotipų arba gal kursuose dalyvavo dalis tėvų, turinčių vaikų su elgesio sunkumais ar sutrikimais. Tėvystės kursai būna naudingi ir probleminio elgesio vaikų turinčiose šeimose (Sandler et al., 2015; Bloomfield, Kendall, 2012). Tolesniais tyrimais galima būtų analizuoti tėvų subjektyviai vertinamą vaikų elgesį vertinimus siejant su vaikų lytimi, kokiais kriterijais ar nuostatomis jie vadovaujasi ir pan.

Literatūroje nurodoma, kad šeiminė tėvų padėtis, t.y. pirminio partnerio tėvystėje buvimas, sukuria socialinio palaikymo mechanizmą (Bogenschneider, Small, Tsay, 1997). Šio pozityvios tėvystės kursų efektyvumo tyrimo kontekste partnerystės veiksnys nebuvo svarbus. Tiek tėvai, kurie nurodė turintys partnerystės ryšį, tiek vaikus auginantys vieni po kursų patyrė teigiamų pokyčių. Iš tų, kurie vaikus augino vieni (iš viso 54 dalyviai), 36 (66,7%) dalyvavo savo noru ir buvo labai įsitraukę į procesą pozityvios tėvystės kursų metu, tad, gali būti, kad ir kursų naudą jie gavo didesnę, net jei namuose nebuvo palaikančio partnerio. Dar daugiau: siekiant geriausių rezultatų šeimai rekomenduojama, kad pozityvios tėvystės kursus lankytų abu partneriai (vienoje grupėje ar atskirai) (Panter-Brick, Burgess, Eggerman, McAllister, Pruett, Leckman, 2014; Kang, Kim, 2013; Slagt, Deković, de Haan, van den Akker, Prinzie, 2012; De Montigny, Lacharité, 2005). Tokiu būdu yra suvienodinami abiejų, ir motinos, ir tėvo, supratimas, įsivaizdavimas, kaip turėtų būti auginami vaikai.

Panašūs rezultatai gauti ir kalbant apie socioekonominį dalyvių statusą. Iš literatūros apžvalgos buvo stebimos dvi tendencijos: (1) kad socioekonominis statusas svarbus prognozuojant kursų efektyvumą; ypač žemo ekonominio statuso dalyviams bendro pobūdžio kursai nurodomi kaip neefektyvūs (Akçınar, 2013; Lundahl, Risser, Lovejoy, 2006); (2) naujesni tyrimai tokių sąsajų nepatvirtino (McTaggart, Sanders, 2016). Šio tyrimo duomenys papildė naujesnių tyrimų išvadas: esminių socioekonominio statuso sąsajų su subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu neužfiksuota. Aptikti tik pavieniai reikšmingumai: žemesnio išsilavinimo dalyviai patyrė didesnius tėvystės saviveiksmingumo pokyčius; kursų lankymo metu nedirbę asmenys kursus vertino kaip labiau naudingus palyginus su kursų lankymo metu dirbusiais 40 val./mėn. Taigi tiek aukštesnio, tiek žemesnio socioekonominio statuso pozityvios tėvystės kursų dalyviai subjektyviai patyrė teigiamus su kursų efektyvumu siejamus pokyčius.

Iš aptartų rezultatų matėme, kad svarbiausi veiksniai, siejant juos su subjektyviai patiriamu kursų efektyvumu, buvo dalyvių ir jų šeimų charakteristikos. Penktoji šio tyrimo hipotezė buvo patvirtinta. Organizuojami pozityvios tėvystės kursai ir turimi žmogiškieji ištekliai tiems kursams įgyvendinti buvo tinkami bei leidžiantys teikti efektyvią pagalbą šeimai. Dalyvių noras gauti žinių, įgyti ir/ar pagilinti pozityvios tėvystės įgūdžius buvo kiekvieno dalyvio asmeninis apsisprendimas, bet kuomet dalyviai buvo labiau įsitraukę ir motyvuoti, tuo efektyvesni jiems buvo šie kursai. Tėvams, kuriems tokio pobūdžio mokymai yra rekomenduojami pakartotinai dėl besikartojančių tėvystės

problemų, būtų gerai teikti ir individualią kompleksinę pagalbą, stiprinti jų motyvaciją siekiant galimų pokyčių.

Apibendrinus gautus rezultatus, pastebėta, kad tiriamųjų imties surinkimas tapo vienu didesnių tyrimo iššūkių, pareikalavusių daug laiko ir kitų resursų sąnaudų. Tiriamųjų imtį gana stipriai pakoregavo visuotinis Lietuvos gyventojų karantinas dėl Koronaviruso, kai dalis pozityvios tėvystės grupių, turėjusių pasibaigti kovo mėnesio pabaigoje, buvo sustabdytos. Panašioms pozityvios tėvystės kursų efektyvumo tyrimams rekomenduojama numatyti galimybę duomenis rinkti ilgesnį laiką, nes atskirų pozityvios tėvystės grupių trukmė yra 10 ar net 12 savaičių.

5. IŠVADOS

1. Į tyrimą įtraukti pozityvios tėvystės kursai buvo efektyvūs.
  - A. Pozityvios tėvystės kursuose dalyviai patyrė teigiamus subjektyvius tėvystės kompetencijos pokyčius. T.y. jų tėvystės saviveiksmingumas po kursų buvo didesnis, jie gebėjo efektyviau spręsti kasdienes, su vaikų auginimu susijusias situacijas ir jautė didesnę pasitenkinimą būdami tėvais savo vaikams.
  - B. Tėvai, išklaušę pozityvios tėvystės kursus, po kursų pastebėjo daugiau pageidaujamo, tinkamo vaikų elgesio ir elgesį subjektyviai vertino palankiau.
  - C. Dauguma tėvų, išklaušę pozityvios tėvystės kursus, subjektyviai vertinant geriau kontroliavo savo pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio.
  - D. Tėvai pozityvios tėvystės kursus subjektyviai vertino kaip labai naudingus. Pateiktame grįžtamajame ryšyje dalijosi, kad sužinojo daug naujo; pasitvirtino tai, ką jau žinojo; gavo padrąsinimo ir palaikymo.
2. Kursų efektyvumas nebuvo susijęs su pačių kursų ypatybėmis.
  - A. Tiek trumpesnės trukmės, tiek ilgesnės trukmės pozityvios tėvystės kursai buvo efektyvūs. Dalyviai patyrė panašius pokyčius ir kursus vertino kaip naudingus.
  - B. Grupės dydis nebuvo svarbus dalyvių subjektyviai patiriamam kursų efektyvumui: tiek mažesnėse, tiek didesnėse grupėse dalyviai patyrė teigiamų pokyčių.
  - C. Namų darbų veiksnio šiame tyrime nebuvo galimybės analizuoti. Visiems dalyviams buvo skiriami namų darbai, kad būtų gilinami su pozityvia tėvyste susiję įgūdžiai.
  - D. Dalijamoji medžiaga nebuvo svarbi dalyvių subjektyviai patiriamam kursų efektyvumui: tiek gavę dalijamąją medžiagą, tiek jos negavę, subjektyviai vertinant, patyrė teigiamų pokyčių.
  - E. Po kursų išduodamas pažymėjimas nebuvo svarbus veiksnys kursų efektyvumui.
3. Kursų efektyvumas buvo iš dalies susijęs su kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodikliais.
  - A. Kursų vedančiųjų profesija ir profesinė patirtis vedant pozityvios tėvystės kursus nebuvo svarbūs veiksniai subjektyviai dalyvių patiriamam kursų efektyvumui. Tiek psichologų, tiek kitų profesijų atstovų vedamuose kursuose dalyviai patyrė teigiamus tėvystės kompetencijos pokyčius, po kursų geriau kontroliavo savo pyktį ir pastebėjo daugiau gero vaikų elgesio. Tik lektorių, turinčių bakalauro mokslinį laipsnį, vedamus kursus dalyviai vertino, kaip labiau naudingus.
  - B. Kursų vedančiųjų asmeninė patirtis auginant vaikus nebuvo svarbi dalyvių subjektyviai patiriamam kursų efektyvumui.

- C. Kursų vedančiųjų skaičius pasirodė svarbus. Kursus, kuriuos vedė viena lektorė, dalyviai vertino kaip labiau naudingus. Kiti su kursų efektyvumu susiję parametrai kito panašiai.
- D. Visus į tyrimą įtrauktus kursus vedė lektorės moterys; lektorių lyties veiksnio subjektyviai suvokto kursų efektyvumo kontekste nebuvo galimybės analizuoti. Kursų vedančiųjų amžius buvo svarbus dalyvių subjektyviai patiriamam kursų naudingumui: jaunesnių lektorių kursus dalyviai vertino kaip labiau naudingus. Kiti parametrai kito panašiai.
4. Kursų efektyvumas buvo iš dalies susijęs su dalyvių, jų šeimų kintamaisiais.
- A. Savo noru dalyvavę ir į kursus labiau įsitraukę tėvai kursus vertino, kaip labiau naudingus ir patyrė didesnius pykčio kontrolės pokyčius. Taip pat tie tėvai, kurie buvo labiau įsitraukę į kursus, labiau sustiprino savo tėvystės kompetenciją. Moterys buvo labiau įsitraukusios į pozityvios tėvystės kursų procesą nei dalyviai vyrai.
- B. Tiek pirmą kartą pozityvios tėvystės kursus lankiusiems tėvams, tiek jau turintiems ankstesnės su tėvyste susijusios mokymų patirties kursai buvo efektyvūs.
- C. Tiek moterų, tiek vyrų tėvystės kompetencija, pykčio kontrolė ir vaikų elgesio vertinimas po kursų pakito teigiamai. Tik moterys pozityvios tėvystės kursus subjektyviai vertino kaip labiau naudingus.
- D. Jaunesni dalyviai patyrė didesnius tėvystės saviveiksmingumo, pykčio kontrolės pokyčius ir kursus subjektyviai vertino kaip labiau naudingus.
- E. Dalyvių šeiminis statusas nebuvo svarbus veiksnys subjektyviai patiriamam kursų efektyvumui. Tiek turintys pirminį partnerį tėvystėje, tiek jo neturintys po kursų jautėsi sustiprinę tėvystės kompetenciją, geriau kontroliavo savo pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio, ir palankiau vertino savo vaikų elgesį.
- F. Socioekonominės dalyvių charakteristikos iš esmės nebuvo svarbios subjektyviai suvoktam kursų efektyvumui. Tik žemesnio išsilavinimo dalyviai patyrė didesnius asmeninius tėvystės saviveiksmingumo pokyčius (t.y. po kursų jautėsi galintys geriau tvarkytis kasdienėse situacijose augindami vaikus nei tai darė iki kursų) ir kursų lankymo metu nedirbę asmenys kursus vertino kaip labiau naudingus.
- G. Auginamų vaikų skaičius, jų lytis, amžius iš dalies buvo susijęs su kursų efektyvumu. Dalyviai auginantys vieną vaiką palankiau vertino vaikų elgesį, nei dalyviai turintys du vaikus. Tik mergaites auginantys tėvai savo vaikų elgesį vertino kaip tinkamesnį, palyginus su abiejų lyčių vaikus auginusiųjų vertinimais. Jaunesnių vaikų (ikimokyklinukų) tėvai kursus vertino kaip labiau naudingus. Bet nepriklausomai nuo vaikų skaičiaus, lyties ir amžiaus po kursų visi tėvai jautė didesnę tėvystės kompetenciją ir savo pykčio kontrolę.
5. Dalyvių ir jų šeimų charakteristikos buvo stipriau susiję su subjektyviai patiriamu pozityvios tėvystės kursų efektyvumu nei kursų vedančiųjų kvalifikacijos rodikliai ar pačių kursų ypatybės.

6. REKOMENDACIJOS

1. Įstaigoms, organizuojančioms pozityvios tėvystės kursus rekomenduojama tęsti veiklas su turimais resursais, nes tyrimu įrodyta, kad po kursų tėvai subjektyviai jaučia tokių kursų teigiamą poveikį: sustiprėja tėvų tėvystės kompetencija; tėvai geriau kontroliuoja savo pyktį ir dažniau pastebi tinkamą vaikų elgesį.
2. Tėvams siūloma savo noru ieškoti atsakymų į su vaikų auklėjimu susijusius klausimus bei lankyti pozityvios tėvystės kursus kuo jaunesniame amžiuje ir kol vaikas(-ai) dar maži; tyrimu įrodyta, kad tada kursai būna naudingesni.
3. Ugdymo įstaigų specialistai gali remtis šio tyrimo duomenimis rekomenduodami pozityvios tėvystės kursus ugdytinių tėvams: pozityvios tėvystės kursai yra efektyvus būdas sustiprinti tėvystės kompetenciją, norint geriau kontroliuoti pyktį, kylantį dėl vaikų elgesio, palankiau vertinti savo vaikų elgesį.
4. Planuojant panašius tėvystės kursų efektyvumo tyrimus rekomenduojama suburti tyrėjų komandą, kuri užtikrintų sklandžią savalaikę informacijos apie tyrimą sklaidą; efektyvią komunikaciją su potencialių įstaigų atstovais; tinkamą dalyvių apklausą prieš kursus ir po jų, kad būtų surinkta pakankama tiriamųjų imtis ir duomenys būtų reprezentatyvūs.

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Pozityvi tėvystė – vaikų auginimo filosofija, kai tėvai koncentruojasi į vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymą, kad užaugęs jis galėtų visiškai save realizuoti (Burvytė, 2016) ir tuo pat metu taikomas tinkamas drausminimas, nustatomos ribos, skatinamas tinkamas vaiko elgesys (Liobikienė, 2009).

Pozityvios tėvystės kursai – tai grupiniai užsiėmimai, kurių metu tėvai turi galimybę (1) gauti su tėvyste susijusių žinių, (2) formuoti ir/arba gilinti pozityvius vaikų auklėjimo įgūdžius, (3) išgirsti kitų tėvų patirtį, (4) dalintis savo išgyvenimais, (5) gauti palaikymą (Bloomfield, Kendall, 2012).

Prevenција – priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksnių (tokių kaip skurdas, nepriežiūra, smurtas, psichologinė, fizinė, seksualinė prievarta, nusikaltimai, priklausomybės) formavimuisi (Snieskienė, Kuksėnaitė, 2008).

Smurtas – smurtu laikoma visa, kas daro asmeniui psichologinę, fizinę, dvasinę, seksualinę žalą ir sukelia kančią, taip pat grasinimai, bandymai apriboti asmens laisvę (Diršienė, Ušackienė, Mainelytė, Kriugždaitė, 2007).

Tėvystės kompetencija – tėvų subjektyvus savo gebėjimų auklėti vaiką vertinimas atsižvelgiant į iš aplinkinių gaunamą grįžtamąjį ryšį (De Montigny, Lacharité, 2005).

Tėvystės saviveiksmingumas – tai tėvo/motinos pasitikėjimas savo gebėjimais efektyviai atlikti su tėvyste susijusias užduotis bei spręsti kasdienes tėvystės situacijas (Sanders, Wooley, 2005).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Akçınar, B. (2013). The predictors of school adaptation in early childhood. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 93, 1099-1104.
2. Alifanovienė, D., Tautkutė, A. (2006). Laikinosios vaikų globos plėtros galimybės: darbo su biologine šeima aspektas. *Specialusis ugdymas*, (2), 99-108.
3. Almeida, A., Abreu-Lima, I., Cruz, O., Gaspar, M. F., Brandão, T., Alarcão, M., Milice, R. S., Machado, J. C. (2012). Parent education interventions: Results from a national study in Portugal. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(1), 135-149.
4. Anastasiow, N. (1988). Should Parenting Education Be Mandatory?. *Topics in Early Childhood Special Education*, 8(1), 60-72.
5. Baleišienė, R., Barkauskienė, R. (2015). Asocialaus elgesio ir saitų su mokykla sąsajos paauglystėje. *Socialinis darbas*, 6(2), 124-133.
6. Barlow, J., Johnston, I., Kendrick, D., Polnay, L., Stewart-Brown, S., (2006). Individual and Group-based Parenting Programmes for the Treatment of Physical Child Abuse and Neglect. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (3).
7. Bloomfield, L., Kendall, S. (2007). Testing a Parenting Programme Evaluation Tool as a Pre-and Post-Course Measure of Parenting Self-Efficacy. *Journal of Advanced Nursing*, 60(5), 487-493.
8. Bloomfield, L., Kendall, S. (2012). Parenting Self-efficacy, Parenting Stress and Child Behaviour Before and After a Parenting Programme. *Primary Health Care Research & Development*, 13(4), 364-372.
9. Bogenschneider, K., Small, S. A., Tsay, J. C. (1997). Child, parent, and contextual influences on perceived parenting competence among parents of adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 345-362.
10. Brennan, L. M., Shelleby, E. C., Shaw, D. S., Gardner, F., Dishion, T. J., Wilson, M. (2013). Indirect effects of the family check-up on school-age academic achievement through improvements in parenting in early childhood. *Journal of educational psychology*, 105(3), 762.
11. Burvytė, S. (2013). Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimas: pozityviosios tėvystės skatinimo aspektas. *Socialinis Ugdymas*, 3(35), 122-136.
12. Burvytė, S. (2015). Jaunų žmonių pasirengimas tėvystei ir motinystei. *Socialinis ugdymas*, 41(2).
13. Burvytė, S. (2016). Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. *Socialinis ugdymas*, 44(3), 36-57.
14. Burvytė, S., Ralys, K. (2011). Early life experience of first-formers as an emotional factor in getting adapted to school environment. *Socialinis ugdymas*, 16 (27), 32-44.
15. Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., Furniss, T., (2006). Preventing Child Maltreatment: a Guide to Taking Action and Generating Evidence. Geneva: World Health Organization.

16. Butkus, G. (2018). Psichologinių ir klinikinių ypatumų, susijusių su tėvystės įgūdžiais, vertinimo perspektyva. *Sveikatos mokslai*, 28(4), 38-42.
17. Cambridge Dictionary. Prieiga internete: <https://dictionary.cambridge.org/> [žr. 2020.05.30].
18. Cochran, M., Niego, S. (2002). Parenting and social networks. *Handbook of Parenting Volume 4 Social Conditions and Applied Parenting*, 122.
19. Coleman, P. K., Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49(1), 13-24.
20. Coleman, P. K., Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 24(2), 126-148.
21. Collins, C. L., Fetsch, R. J. (2012). A review and critique of 16 major parent education programs. *Journal of Extension*, 50(4), n4.
22. Cowan, P. A., Cowan, C. P., Ablow, J. C., Johnson, V. K., Measelle, J. R. (Eds.). (2005). *The Family Context of Parenting in Children's Adaptation to Elementary School*. Routledge.
23. Davidson, J., Wood, C. (2004). A conflict resolution model. *Theory into practice*, 43(1), 6-13.
24. De Montigny, F., Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of advanced nursing*, 49(4), 387-396.
25. Didžiokienė, A., Žemaitienė, N. (2005). Smurtą patiriančių rizikos grupės vaikų psichologinė savijauta. *Medicina*, 41(1), 59-66.
26. Dinkmeyer, D., McKay, G. D., Dinkmeyer, D. Jr. (2016). Tėvų knyga. Struktūruotas tėvystės įgūdžių tobulinimas. STEP Publishers.
27. Dirsienė, N., Ušackienė, K., Mainelytė, I., Kriugždaitė, R. (2007). Metodinės rekomendacijos skirtos prieglobstį smurto šeimoje aukoms teikiančių organizacijų darbuotojams ir savanoriams. http://www.sppd.lt/media/mce_filebrowser/2014/11/04/Methodines_rekomendacijos_priegl_smurt_s_eim_2007_1_xvzxv9i.pdf. Prieiga per internetą [žiūrėta 2020.05.30].
28. Dretzke, J., Davenport, C., Frew, E., Barlow, J., Stewart-Brown, S., Bayliss, S., ... Hyde, C. (2009). The clinical effectiveness of different parenting programmes for children with conduct problems: a systematic review of randomised controlled trials. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 3(1), 7.
29. Dretzke, J., Frew, E., Davenport, C., Barlow, J., Stewart-Brown, S., Sandercock, J., ... Taylor, R. (2005). The effectiveness and cost-effectiveness of parent training/education programmes for the treatment of conduct disorder, including oppositional defiant disorder, in children. In *NIHR Health Technology Assessment programme: Executive Summaries*. NIHR Journals Library.
30. Drobelenė, G. (2016). Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos. *Švietimo problemos analizė*, gegužė, 6(149), 1-12.

31. Durrant, J. M. (2012). Stiprių santykių tarp tėvų ir vaiko kūrimo vadovas: teigiamas vaiko teisių nuostatomis pagrįstas požiūris. *Vilnius: Baltijos kopija*.
32. Edwards, R. T., Cécilleachair, A., Bywater, T., Hughes, D. A., Hutchings, J. (2007). Parenting programme for parents of children at risk of developing conduct disorder: cost effectiveness analysis. *Bmj*, 334(7595), 682.
33. Forehand, R., Kotchick, B. A. (1996). Cultural diversity: A wake-up call for parent training. *Behavior therapy*, 27, 187-206.
34. Forehand, R., McKinney, B. (1993). Historical overview of child discipline in the United States: Implications for mental health clinicians and researchers. *Journal of Child and Family Studies*, 2(3), 221-228.
35. Gage, J. D., Kirk, R. (2016). First-time fathers: perceptions of preparedness for fatherhood. *Canadian Journal of Nursing Research Archive*, 34(4).
36. Gailienė, I., Kuklinskaitė, K. (2004). Prievara prieš vaikus: pradinių klasių mokinių patirties ir elgesio analizė. *Ugdymo psichologija*, (11), 109-118.
37. Gilmore, L., Cuskelly, M. (2009). Factor structure of the parenting sense of competence scale using a normative sample. *Child: care, health and development*, 35(1), 48-55.
38. Gordon, T. (2009). Kaip tapti gerais tėvais: vaikų atsakomybės ugdymo programa. Vilnius: Presvika.
39. Gudžinskienė, V., Burvytė, S. (2018). Mentorystės patirtys padedant tėvams ugdytis pozityviosios tėvystės įgūdžius vaikų dienos centruose. *Pedagogy Studies/Pedagogika*, 130(2).
40. Jarvis, J., Graham, S., Hamilton, P., Tyler, D. (2004). The role of parenting classes for young fathers in prison: A case study. *Probation Journal*, 51(1), 21-33.
41. Johnston, C., Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of clinical child psychology*, 18(2), 167-175.
42. Jonynienė, J. (2010). Tėvystės įgūdžių lavinimo programų efektyvumo veiksnių apžvalga. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*, (5), 119-137.
43. Jonynienė, J. (2012). Gyvenimo stilius ir tėvų mokymo programos STEP efektyvumas auklėjimo stiliui ir suvokimui apie vaiko elgesį (Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas).
44. Jonyniene, J., Kern, R. M., Gfroerer, K. P. (2015). Efficacy of Lithuanian Systematic Training for Effective Parenting (STEP) on parenting style and perception of child behavior. *The Family Journal*, 23(4), 392-406.
45. Jurėnė, J. (2010). Vyrų tėvystės patyrimo ir retrospektyviai vertinamų su sveikata susijusios gyvenimo kokybės pokyčių sąsajos pirmaisiais metais po kūdikio gimimo. Magistro darbas, Vytauto didžiojo universitetas.

46. Kaminski, J. W., Valle, L. A., Filene, J. H., Boyle, C. L. (2008). A meta-analytic review of components associated with parent training program effectiveness. *Journal of abnormal child psychology*, 36(4), 567-589.
47. Kang, S. K., Kim, H. J. (2013). Effects of parent effectiveness training program on family communication and flexibility of Korean parents. *Asian Social Work and Policy Review*, 7(3), 213-227.
48. Kanotra, S., D'Angelo, D., Phares, T. M., Morrow, B., Barfield, W. D., Lansky, A. (2007). Challenges faced by new mothers in the early postpartum period: an analysis of comment data from the 2000 Pregnancy Risk Assessment Monitoring System (PRAMS) survey. *Maternal and child health journal*, 11(6), 549-558.
49. Kerulienė, I. (2009). Tėvų požiūris į vaiko teisių apsaugą Lietuvoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (1), 109-113.
50. Knerr, W., Gardner, F., Cluver, L. (2013). Improving positive parenting skills and reducing harsh and abusive parenting in low-and middle-income countries: A systematic review. *Prevention science*, 14(4), 352-363.
51. Kotchick, B. A., Shaffer, A., Dorsey, S., Forehand, R. (2004). Parenting antisocial children and adolescents. *Handbook of parenting: Theory and research for practice*, 256-275.
52. Kurienė, A. (2007). Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam. *Vilnius: ŠAC*.
53. L.R. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Savivaldybių, dalyvaujančių projekte pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“, sąrašas: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/kompleksines-paslaugos-seimai> [žr. 2020.05.30]
54. L.R.S. (1995). Įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo. *Valstybės žinios*, (60-1501).
55. Labanauskienė, J., Siaurusaitis, B. (2008). Smurto prieš vaikus būklė ir problemos Lietuvoje. *Neurologijos seminarai*, 12(38), 199-203.
56. Lemmens, M. (2011). Parent effectiveness training. *Issues in mental health nursing*, 32(2), 137-139.
57. Liobikienė, T. N. (2009). Sistemine pozityvios tėvystės raiškos ir ugdymo perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2009, nr. 4 (2), p. 107-123.
58. Liobikienė, T. N. (2013). Vaikystėje patirtų drausminimo būdų kritinė refleksija. *Socialinis ugdymas*, 3 (35), p. 137-143.
59. Lundahl, B., Risser, H. J., Lovejoy, M. C. (2006). A meta-analysis of parent training: Moderators and follow-up effects. *Clinical psychology review*, 26(1), 86-104.
60. Maughan, B., Rutter, M. (2001). Antisocial children grown up. In J. Hill, B. Maughan (Eds.), *Cambridge child and adolescent psychiatry. Conduct disorders in childhood and adolescence*. New York, NY, US: Cambridge University Press. 507-552.

61. Mažulytė, E., Skerytė-Kazlauskienė, M. (2015). Šeimos stiprybė: istorinių traumų patirties poveikis vėlesnėms kartoms. *Gyvenimas po lūžio. Kultūrinių traumų psichologiniai padariniai*. Sud. Gailienė, D. Vilnius: Eugrimas.
62. McTaggart, P., Sanders, M. (2007). Mediators and moderators of change in dysfunctional parenting in a school-based universal application of the Triple-P Positive Parenting Programme. *Journal of Children's Services*, 2(1), 4-17.
63. Morgan, E., Kuykendall, C. (2002). Ko reikia kiekvienai mamai. Patenkink pagrindinius savo poreikius ir būk geresnė mama. Vilnius: Dialogo kultūros institutas.
64. Motiejūnaitė, M. (2018). Subjektyviai suvokiamos tėvystės kompetencijos sąsajos su pradinio mokyklinio amžiaus vaikų socialiniais įgūdžiais bei šių įgūdžių formavimo galimybės intervencijos metu. Magistro darbas, Vytauto didžiojo universitetas.
65. Mulsow, M., Caldera, Y. M., Pursley, M., Reifman, A., Huston, A. C. (2002). Multilevel factors influencing maternal stress during the first three years. *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 944-956.
66. Nedzinskas, E., Janušauskas, A. (2008). Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aktualijos Lietuvoje. *Vadyba: mokslo tiriamieji darbai*, (2), 107-110.
67. Nix, R. L., Bierman, K. L., McMahon, R. J. (2009). How attendance and quality of participation affect treatment response to parent management training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(3), 429.
68. Norkūnienė, Z., Drąsutė, V., Koršunovė, U., Gudaitienė, L., Jakonienė, A., Strolienė, E., Gundert-Waldforst, I., Schmitt, H., Erbaşı, H., Sikora, A., Gradkowska, A., Parisi, R., Cordaro, L. (2017). Mokykime pozityvios tėvystės. Metodinė knyga specialistams, dirbantiems su paaugliais. Vilnius: VšĮ Mano šeimos akademija. http://positiveproject.eu/wp-content/uploads/2018/02/Positive-parenting_LT.pdf. Prieiga per internetą [žiūrėta 2020.05.30].
69. Ohan, J. L., Leung, D. W., Johnston, C. (2000). The Parenting Sense of Competence scale: Evidence of a stable factor structure and validity. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 32(4), 251
70. Oryan, S., Gastil, J. (2013). Democratic parenting: paradoxical messages in democratic parent education theories. *International Review of Education*, 59(1), 113-129.
71. Pakalniškienė, V. (2012). Tyrimo ir įvertinimo priemonių patikimumo ir validumo nustatymas. *Metodinė priemonė*. Vilnius: VU leidykla.
72. Palavinskienė, B. (2001). Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis. *Jurisprudencija*, (20), 59-67.
73. Panter-Brick, C., Burgess, A., Eggerman, M., McAllister, F., Pruett, K., Leckman, J. F. (2014). Practitioner Review: Engaging Fathers – Recommendations for a Game Change in Parenting Interventions Based on a Systematic Review of the Global Evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(11), 1187-1212.

74. Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., Ramsey, E. (2017). A developmental perspective on antisocial behavior. In *Developmental and Life-course Criminological Theories*. Routledge. 29-35.
75. Peterson, L., Tremblay, G., Ewigman, B., Saldana, L. (2003). Multilevel selected primary prevention of child maltreatment. *Journal of consulting and clinical psychology*, 71(3), 601.
76. Petrylienė, N., Smilgienė, J. (2013). Drausminimas - vienas iš ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymo būdų. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (1), 56-62.
77. Pilkionienė, I., Jonynienė, J. (2016). Tėvystės įgūdžių ugdymas: STEP programos dalyvių (tėvų) patiriami auklėjimo sunkumai ir jų kaita. *Lietuvos psichologų kongresas*. Kaunas.
78. Ponzetti Jr, J. J. (Ed.). (2015). *Evidence-based parenting education: A global perspective*. Routledge.
79. Račkauskienė, S. (2018). Tėvų, patiriančių socialinę riziką, patirtys po pozityvios tėvystės mokymų. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 14, 87-97.
80. Ralph, A., Dittman, C. K. (2018). Training a workforce to implement evidence-based parenting programs. *The power of positive parenting: Transforming the lives of children, parents, and communities using the triple P system*, 370-382.
81. Raubenheimer, J. (2004). An item selection procedure to maximize scale reliability and validity. *SA Journal of Industrial Psychology*, 30(4), 59-64.
82. Reece, S. M. (1992). The parent expectations survey: a measure of perceived self-efficacy. *Clinical Nursing Research*, 1(4), 336-346.
83. Roberts, M. W. (2008). Parent training. *Handbook of clinical psychology*, 2, 653-693.
84. Rogers, H., Matthews, J. (2004). The parenting sense of competence scale: Investigation of the factor structure, reliability, and validity for an Australian sample. *Australian Psychologist*, 39(1), 88-96.
85. Sajienė, L., Norkutė, O. (2007). Jaunuolių rengimo šeimos kūrimui ir gyvenimui šeimoje tendencijos Lietuvoje. *Soter*, 22(50), p. 111-128.
86. Sakalauskas, G., Ūselė, L. (2007). Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2(56), 7-54.
87. Sanders, M. R. (1999). Triple P-Positive Parenting Program: Towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behavior and emotional problems in children. *Clinical child and family psychology review*, 2(2), 71-90.
88. Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., Day, J. J. (2014). The Triple P-Positive Parenting Program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. *Clinical psychology review*, 34(4), 337-357.
89. Sanders, M. R., Wooley, M. L. (2005). The Relationship between Maternal Self-Efficacy and Parenting Practices: Implications for Parenting Training. *Childcare, Health and Development*, 31(1), 65-73.

90. Sandler, I., Ingram, A., Wolchik, S., Tein, J. Y., Winslow, E. (2015). Long-term Effects of Parenting-focused preventive Interventions to promote Resilience of Children and Adolescents. *Child Development Perspectives*, 9 (3), 164-171.
91. Scott, S., Knapp, M., Henderson, J., Maughan, B. (2001). Financial cost of social exclusion: follow up study of antisocial children into adulthood. *Bmj*, 323(7306), 191-195.
92. Shaffer, A., Kotchick, B. A., Dorsey, S., Forehand, R. (2001). The past, present, and future of behavioral parent training: Interventions for child and adolescent problem behavior. *The Behavior Analyst Today*, 2(2), 91-105.
93. Simons, R. L., Johnson, C. (1996). The impact of marital and social network support on quality of parenting. In *Handbook of social support and the family* (pp. 269-287). Springer, Boston, MA.
94. Snieškienė, D., Kuksėnaitė, A. (2008). Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos galimybės Lietuvoje. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, (1), 35-52.
95. Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenys. Prieiga per internetą <http://vaikoteises.lt/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemas-pertvarka/> [žiūrėta 2020.05.30]
96. Stewart, S. M., Bond, M. H. (2002). A critical look at parenting research from the mainstream: Problems uncovered while adapting Western research to non-Western cultures. *British Journal of Developmental Psychology*, 20(3), 379-392.
97. Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R., van Ijzendoorn, M. H. (2015). The Prevalence of Child Maltreatment Across the Globe: Review of a series of Meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37-50.
98. Svolkeniūtė, K. (2013). Besilaukiančių ir neseniai pagimdžiusių moterų nuomonė apie nėščiųjų sveikatos mokymų kursų efektyvumą. Magistro darbas. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas.
99. Tamutienė, I. (2004). Sistemos prievarta prieš vaikus: sąvoka, apraiškos veiksniai, priežastys ir prevencija. *Filosofija. Sociologija*, (2), 52-57.
100. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(1), 24-37.
101. Taylor, C. A., Manganello, J. A., Lee, S. J., Rice, J. C. (2010). Maternal Use of Corporal Punishment for 3-year-old Children and Subsequent Risk for Child Aggressive Behavior. *Pediatrics*, 125(5), e1057.
102. Thomas, R., Zimmer-Gembeck, M. J. (2007). Behavioral outcomes of parent-child interaction therapy and Triple P—Positive Parenting Program: A review and meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 35(3), 475-495.
103. Turner, K. M., Nicholson, J. M., Sanders, M. R. (2011). The role of practitioner self-efficacy, training, program and workplace factors on the implementation of an evidence-based parenting intervention in primary care. *The Journal of Primary Prevention*, 32(2), 95-112.

104. Umbrasienė, N., Narkauskaitė, L. (2010). Psichosocialiniai veiksniai, lemiantys vaikų rizikingą elgesį. *Visuomenės sveikata*, 3(50), 24-29.
105. Vaitkevičius, R., Saudargienė, A. (2010). Psichologinių tyrimų duomenų analizė: praktikos darbai. Kaunas: VDU leidykla.
106. Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2019). Mindfulness in Parenting Adolescents: Love breeds Love, Hate breeds Hate. *Social Work with Groups*, 42(4), 323-333.
107. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Liobikienė, N. T. (2012). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje (tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas)[elektroninis išteklius]: mokomoji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
108. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Matulevičiūtė, D. (2016). Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2016, nr. 18 (2), p. 77-91.
109. Weger Jr, H., Castle Bell, G., Minei, E. M., Robinson, M. C. (2014). The relative effectiveness of active listening in initial interactions. *International Journal of Listening*, 28(1), 13-31.
110. Weger Jr, H., Castle, G. R., Emmett, M. C. (2010). Active listening in peer interviews: The influence of message paraphrasing on perceptions of listening skill. *The Intl. Journal of Listening*, 24(1), 34-49.
111. Whittaker, K. A., Cowley, S. (2012). An effective programme is not enough: a review of factors associated with poor attendance and engagement with parenting support programmes. *Children & Society*, 26(2), 138-149.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Priklausomų kintamųjų duomenų skirstinių analizė

1 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno daugiamačių išskirčių analizė (n=187 ir n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas		Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Vid.	SN
Visi turimi duomenys	Mahalanobio atstumas Tėvystės kompetencija (prieš kursus)	5,98	38,01	16,91	6,10
	Mahalanobio atstumas Tėvystės kompetencija (po kursų)	3,18	60,15*	16,91	8,30
Pašalintos daugiamatės išskirtys	Mahalanobio atstumas Tėvystės kompetencija (prieš kursus)	5,98	38,01	16,90	6,13
	Mahalanobio atstumas Tėvystės kompetencija (po kursų)	3,18	39,19	16,52	7,39

*Kai yra 17 kintamųjų, M_kritinis – 40,79 (patikimumo lygmuo p<0,001).

2 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno duomenų asimetrijos, eksceso koeficientai bei Shapiro-Wilk kriterijaus reikšmė ir reikšmingumo lygmuo (n=185)

Kintamieji		Asimetrija	Ekscesas	Shapiro-Wilk	p
Tėvystės kompetencija	Prieš kursus	0,29	-0,03	0,99	p=0,27
	Po kursų	-0,08	-0,14	0,99	p=0,64

3 lentelė

Kintamųjų duomenų asimetrijos, eksceso koeficientai bei Shapiro-Wilk kriterijaus reikšmė ir reikšmingumo lygmuo (n=185)

Kintamieji		Asimetrija	Ekscesas	Shapiro-Wilk	p
Pykčio kontrolė	Prieš kursus	-0,52	0,31	0,95	p=0,00**
	Po kursų	-1,19	2,60	0,89	p=0,00**
Vaikų elgesio vertinimas	Prieš kursus	0,00	-0,70	0,94	p=0,00**
	Po kursų	-0,46	-0,02	0,92	p=0,00**
Kursų naudingumas	Po kursų	-1,55	2,08	0,73	p=0,00**

**p<0,001

2 PRIEDAS. Tėvystės kompetencijos klausimyno faktorinė analizė ir vidinis suderinamumas

1 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno faktorinės analizės kintamųjų aprašomoji statistika (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis		2 matavimo įvertis	
	Vidurkis	Stand.nuokr.	Vidurkis	Stand.nuokr.
Patiriu įtampą	2,96	1,36	3,31	1,38
Nieko nespėju	3,92	1,43	4,23	1,25
Manimi manipuluoju	3,43	1,35	3,79	1,29
Mano tėvai buvo geriau pasiruošę tėvystei	4,43	1,41	4,69	1,07
Nežinau, ar elgiuosi teisingai	2,71	1,20	2,76	1,15
Nieko nepadarau	3,39	1,38	3,72	1,29
Mano gabumai ar interesai kitur nei tėvystė	4,04	1,27	4,29	1,18
Būčiau labiau motyvuotas, jei būtų įdomiau	4,35	1,51	4,53	1,29
Tėvystė kelia įtampą	4,24	1,36	4,44	1,24
Problemos tėvystėje išsprendžiamos	4,59	1,58	5,02	1,28
Galiu būti geras tėvystės pavyzdys	3,08	1,43	3,72	1,58
Tėvystėje daug kas kontroliuojama	3,74	1,64	4,24	1,54
Sugebu rūpintis vaikais	3,14	1,50	4,01	1,54
Suprantu savo vaikus	3,37	1,60	3,89	1,65
Su tėvystės vaidmeniu susigyvenusi(-ęs)	4,26	1,63	4,84	1,29
Turiu gebėjimus tėvystei	4,11	1,63	4,55	1,49
Tėvystė yra maloni	4,69	1,56	5,23	1,12

2 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno KMO imties tinkamumo koeficientas ir Bartelo sferiškumo kriterijaus rezultatai (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis (Prieš kursus)	2 matavimo įvertis (Po kursų)
KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) imties tinkamumo koeficientas	0,75	0,78
Bartelo sferiškumo kriterijus	p=0,00**	p=0,00**

**p<0,001

3 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno kintamųjų bendrumai (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis (Prieš kursus)		2 matavimo įvertis (Po kursų)	
	Tikrinės reikšmės	Bendrumai po ištraukimo	Tikrinės reikšmės	Bendrumai po ištraukimo
Patiriu įtampą	1,00	0,41	1,00	0,46
Nieko nespėju	1,00	0,47	1,00	0,43
Manimi manipuluoju	1,00	0,43	1,00	0,49
Mano tėvai buvo geriau pasiruošę tėvystei	1,00	0,37	1,00	0,31
Nežinau, ar elgiuosi teisingai	1,00	0,21	1,00	0,27
Nieko nepadarau	1,00	0,50	1,00	0,50
Mano gabumai ar interesai kitur nei tėvystė	1,00	0,30	1,00	0,41
Būčiau labiau motyvuotas, jei būtų įdomiau	1,00	0,23	1,00	0,30
Tėvystė kelia įtampą	1,00	0,49	1,00	0,45
Problemos tėvystėje išsprendžiamos	1,00	0,16	1,00	0,30
Galiu būti geras tėvystės pavyzdys	1,00	0,30	1,00	0,29
Tėvystėje daug kas kontroliuojama	1,00	0,46	1,00	0,48
Sugebu rūpintis vaikais	1,00	0,30	1,00	0,41
Suprantu savo vaikus	1,00	0,23	1,00	0,24
Su tėvystės vaidmeniu susigyvenusi(-ęs)	1,00	0,37	1,00	0,32
Turiu gebėjimus tėvystei	1,00	0,47	1,00	0,38
Tėvystė yra maloni	1,00	0,33	1,00	0,25

Ištraukimo metodas: pagrindinių komponentių metodas (angl. *Principal Component Analysis*).

4 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno 1 matavimo duomenų sutrumpinta faktorių lentelė: pirmi šeši ir paskutinis, kai tikrinamas 2 faktorių skaičius ($n=185$)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	Pradinės tikrinės reikšmės			Reikšmės po ištraukimo		
	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %
1	3,58	21,05	21,05	3,58	21,05	21,05
2	2,44	14,38	35,43	2,44	14,38	35,43
3	1,57	9,25	44,68			
4	1,17	6,86	51,54			
5	1,02	6,02	57,56			
6	0,97	5,71	63,26			
...						
17	0,36	2,09	100,00			

5 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno faktoriinės analizės kintamųjų faktorių koeficientų lentelė, išskyrus 2 faktorius ($n=185$)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis	
	1 faktorius	2 faktorius
Nieko nepadarau	0,71	
Nieko nespėju	0,68	
Manimi manipuluoju	0,64	
Tėvystė kelia įtampą	0,61	
Patiriu įtampą	0,57	
Mano tėvai buvo geriau pasiruošę tėvystei	0,55	
Mano gabumai ar interesai kitur nei tėvystė	0,54	
Būčiau labiau motyvuotas, jei būtų įdomiau	0,47	
Nežinau, ar elgiuosi teisingai	0,45	
Tėvystėje daug kas kontroliuojama		0,68
Turiu gebėjimus tėvystei		0,68
Su tėvystės vaidmeniu susigyvenusi(-ęs)		0,57
Galiu būti geras tėvystės pavyzdys		0,55
Sugebu rūpintis vaikais		0,54
Tėvystė yra maloni		0,53
Suprantu savo vaikus		0,47
Problemos tėvystėje išsprendžiamos		0,39

Ištraukimo metodas: pagrindinių komponentių metodas (angl. *Principal Component Analysis*).

Sukinio metodas: *Varimax*.

6 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno 2 matavimo duomenų sutrumpinta faktorių lentelė: pirmi šeši ir paskutinis, kai tikrinamas 2 faktorių skaičius ($n=185$)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	Pradinės tikrinės reikšmės			Reikšmės po ištraukimo		
	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %
1	4,04	23,78	23,78	4,04	23,78	23,78
2	2,22	13,07	36,85	2,22	13,07	36,85
3	1,35	7,92	44,77			
4	1,06	6,26	51,03			
5	1,00	5,87	56,89			
6	0,91	5,37	62,26			
...						
17	0,33	1,97	100,00			

7 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno faktoriinės analizės kintamųjų faktorių koeficientų lentelė, išskyrus 2 faktorius (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	2 matavimo įvertis	
	1 faktorius	2 faktorius
Nieko nepadarau	0,71	
Manimi manipuluoja	0,69	
Patiriu įtampą	0,66	
Nieko nespėju	0,64	
Tėvystė kelia įtampą	0,62	
Mano gabumai ar interesai kitur nei tėvystė	0,57	
Mano tėvai buvo geriau pasiruošę tėvystei	0,56	
Būčiau labiau motyvuotas, jei būtų įdomiau	0,54	
Nežinau, ar elgiuosi teisingai	0,48	
Tėvystėje daug kas kontroliuojama		0,69
Sugebu rūpintis vaikais		0,62
Turiu gebėjimus tėvystei		0,60
Problemos tėvystėje išsprendžiamos		0,54
Su tėvystės vaidmeniu susigyvenusi(-ęs)		0,53
Galiu būti geras tėvystės pavyzdys		0,53
Suprantu savo vaikus		0,49
Tėvystė yra maloni		0,44

Ištraukimo metodas: pagrindinių komponentių metodas (angl. *Principal Component Analysis*).

Sukinio metodas: *Varimax*.

8 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno 2 faktorių koreliacijos matrica – *Varimax* sukiny (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis		2 matavimo įvertis	
	1 faktorius	2 faktorius	1 faktorius	2 faktorius
1 faktorius	0,84	0,55	0,84	0,54
2 faktorius	-0,55	0,84	-0,54	0,84

9 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno bendras 17 teiginių ir dviejų subskalių vidinis suderinamumas (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	Klausimų skaičius	1 matavimo	2 matavimo
		Cronbach α	Cronbach α
Tėvystės kompetencija	17	0,74	0,78
Pasitenkinimas tėvyste	9	0,76	0,80
Tėvystės saviveiksmingumas	8	0,69	0,70

Cronbach alpha turėtų siekti 0,60, dar geriau, kad būtų didesnė už 0,70 (Pakalniškienė, 2012, p. 11; Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 104).

10 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno 1 matavimo duomenų sutrumpinta faktorių lentelė: pirmi keturi ir paskutinytis, kai tikrinamas 3 faktorių skaičius (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	Pradinės tikrinės reikšmės			Reikšmės po ištraukimo		
	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %	Tikrinės reikšmės	Paaiškinamos dispersijos % pagal kintamąjį	Bendras paaiškinamos dispersijos %
1	3,58	21,05	21,05	3,58	21,05	21,05
2	2,44	14,38	35,43	2,44	14,38	35,43
3	1,57	9,25	44,68	1,57	9,25	44,68
4	1,17	6,86	51,54			
...						
17	0,36	2,09	100,00			

11 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno faktorinės analizės kintamųjų faktorių koeficientų lentelė išskyrus 3 faktorius (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 matavimo įvertis		
	1 faktorius	2 faktorius	3 faktorius
Nieko nespėju	0,73		
Nieko nepadarau	0,71		
Tėvystė kelia įtampą	0,65		
Patiriu įtampą	0,62		
Manimi manipuluoja	0,60		
Nežinau, ar elgiuosi teisingai	0,53		
Mano gabumai ar interesai kitur nei tėvystė	0,51		
Tėvystėje daug kas kontroliuojama		0,68	
Turiu gebėjimus tėvystei		0,64	
Su tėvystės vaidmeniu susigyvenusi(-ęs)		0,62	
Problemos tėvystėje išsprendžiamos		0,57	
Tėvystė yra maloni		0,55	
Suprantu savo vaikus		0,48	
Galiu būti geras tėvystės pavyzdys			0,73
Būčiau labiau motyvuotas, jei būtų įdomiau			-0,61
Mano tėvai buvo geriau pasiruošę tėvystei			-0,57
Sugebu rūpintis vaikais			0,54

12 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno 3 faktorių koreliacijos matrica – Varimax sukiny (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	1 faktorius	2 faktorius	3 faktorius
1 faktorius	0,87	0,50	-0,00
2 faktorius	-0,43	0,75	0,51
3 faktorius	-0,26	0,45	-0,86

13 lentelė

Tėvystės kompetencijos klausimyno bendras 17 teiginių ir trijų subskalių vidinis suderinamumas (n=185)

Tėvystės kompetencijos klausimynas	Klausimų skaičius	1 matavimo įvertis
		Cronbach α
Bendras	17	0,74
Pasitenkinimas tėvyste	7	0,75
Tėvystės saviveiksmingumas	6	0,67
Domėjimasis tėvyste	4	0,06

Cronbach alpha turėtų siekti 0,60, dar geriau, kad būtų didesnė už 0,70 (Pakalniškienė, 2012, p. 11; Vaitkevičius, Saudargienė, 2010, p. 104).

3 PRIEDAS. Papildomi tyrimo rezultatai

1 lentelė

Dalyvių, lankusių skirtingo dydžio grupės (pagal dalyvių skaičių), vieno faktoriaus dispersinės analizės aprašomoji statistika ir vidurkių dispersinė analizė (n=185)

Veiksniai	Dalyvių skaičius	Vid.	SN	N	Vidurkių skirtumo dispersinė analizė		
					F	p	η^2
Pasitenkinimas tėvyste	1-5 dalyviai	34,91	6,25	16	0,93	0,43	0,015
	6-8 dalyviai	35,19	5,28	27			
	9-12 dalyvių	35,61	6,18	52			
	13 ir daugiau dalyvių	33,83	6,97	90			
					Scheffe p=0,76 Levene(3(181))=0,56 p=0,64		
Tėvystės saviveiksmingumas	1-5 dalyviai	36,53	3,52	16	1,89	0,13	0,030
	6-8 dalyviai	32,65	5,47	27			
	9-12 dalyvių	33,36	5,81	52			
	13 ir daugiau dalyvių	32,77	6,54	90			
					Scheffe p=0,09 Levene(3(181))=3,63 p=0,01 ¹		
Vaikų elgesio vertinimas	1-5 dalyviai	7,28	1,55	16	0,35	0,79	0,006
	6-8 dalyviai	7,02	1,27	27			
	9-12 dalyvių	7,27	1,33	52			
	13 ir daugiau dalyvių	7,33	1,40	90			
					Scheffe p=0,86 Levene(3(181))=0,26 p=0,85		

Pasitenkinimo tėvyste $R^2=0,015$ ir koreguotas $R^2=-0,001$.

Tėvystės saviveiksmingumo $R^2=0,030$ ir koreguotas $R^2=0,014$.

Vaikų elgesio vertinimo $R^2=0,006$ ir koreguotas $R^2=-0,011$.

¹Vieno faktoriaus dispersinė analizė remiasi prielaida, jog imčių (grupių) dispersijos lygios; Levene testo reikšmingumo lygmuo $p \geq 0,05$. Metodas gali būti naudojamas ir pažeidus dispersijų lygybės sąlygą, bet didžiausios ir mažiausios dispersijų skirtumas neturėtų viršyti 1,5 (grupės turi būti tolygios) (Stevens, 1996). *Tėvystės saviveiksmingumas*: 36,53/32,65=1,12.

2 lentelė

Dalyvių, lankusių skirtingo dydžio grupės (pagal dalyvių skaičių), vertinimų vidurkių daugialypiai palyginimai Kruskal-Wallis kriterijumi (n=185)

Veiksniai	Dalyvių skaičius	N	Kruskal-Wallis H		
			Vid. rangas	H	p
Pykčio kontrolė	1-5 dalyviai	17	96,94	2,32	0,51
	6-8 dalyviai	27	93,63		
	9-12 dalyvių	52	102,67		
	13 ir daugiau dalyvių	91	88,60		
Kursų naudingumas	1-5 dalyviai	17	103,06	1,23	0,75
	6-8 dalyviai	27	99,30		
	9-12 dalyvių	52	93,49		
	13 ir daugiau dalyvių	91	91,03		

3 lentelė

Lektorių profesinės patirties ir dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Lektorių patirtis iki 4 m. (n=43)			Lektorių patirtis daugiau nei 4 m. (n=142)			Levene F ir p	Stjudento t p	
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.			
Pasitenkinimas tėvyste	34,21	6,32	-	34,74	6,53	-	0,10	0,76	0,64
Tėvystės saviveiksmingumas	34,21	5,02	-	32,95	6,30	-	6,36	0,01	0,18
Vaikų elgesio vertinimas	7,15	1,42	-	7,30	1,36	-	0,01	0,93	0,55
U									
Pykčio kontrolė	7,47	1,34	99,98	7,20	1,51	92,16	2883,00		0,40
Kursų naudingumas	9,20	1,23	99,45	9,00	1,37	92,32	2906,00		0,40

4 lentelė

Lektorių amžiaus ir dalyvių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai

Vertinimai	Jaunesnės lektorės (iki 46m.) (n=91)			Vyresnės lektorės (virš 46m.) (n=94)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F	p	p
Pasitenkinimas tėvyste	35,36	6,30	-	33,90	6,59	-	0,19	0,66	0,13
Tėvystės saviveiksmingumas	33,30	5,76	-	33,18	6,32	-	0,87	0,35	0,89
Vaikų elgesio vertinimas	7,27	1,46	-	7,25	1,29	-	1,69	0,20	0,90
							U		p
Pykčio kontrolė	7,38	1,33	96,29	7,14	1,56	89,81	3977,50		0,41
Kursų naudingumas	9,38	0,97	103,87	8,71	1,56	82,48	3288,00		0,00*

*p<0,05

5 lentelė

Dalyvių pagal įsitraukimą Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai (n=185)

Vertinimai	Labai įsitraukę (n=142)			Mažiau įsitraukę (n=43)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F	p	p
Pasitenkinimas tėvyste	35,05	6,59	-	33,19	5,91	-	0,58	0,45	0,10
Tėvystės saviveiksmingumas	33,95	5,85	-	30,88	6,08	-	0,32	0,57	0,00*
Vaikų elgesio vertinimas	7,33	1,34	-	7,02	1,47	-	1,15	0,28	0,19
							U		p
Pykčio kontrolė	7,46	1,25	98,76	6,60	1,85	73,99	2235,50		0,01*
Kursų naudingumas	9,28	1,16	101,25	8,26	1,62	65,76	1881,50		0,00**

*p<0,05; **p<0,001

6 lentelė

Dalyvių pagal amžių vertinimų aprašomoji statistika; Levene testo, Stjudento t, Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika ir rezultatai

Vertinimai	Jaunesni dalyviai (iki 35m.) (n=81)			Vyresni dalyviai (virš 35m.) (n=104)			Levene		Stjudento t
	Vid.	SN	Vid.rang.	Vid.	SN	Vid.rang.	F	p	p
Pasitenkinimas tėvyste	35,25	6,27	-	34,13	6,60	-	0,11	0,74	0,24
Tėvystės saviveiksmingumas	34,25	6,03	-	32,45	5,95	-	0,03	0,85	0,04*
Vaikų elgesio vertinimas	7,42	1,40	-	7,14	1,34	-	0,00	0,95	0,17
							U		p
Pykčio kontrolė	7,48	1,48	104,28	7,09	1,45	85,97	3462,00		0,02*
Kursų naudingumas	9,24	1,26	102,31	8,90	1,39	87,51	3623,50		0,04*

*p<0,05

7 lentelė

Dalyvių užimtumo grupių vidurkių daugialypiai palyginimai Scheffe Post-hoc kriterijumi Pasitenkinimo tėvyste vertinimui (n=185)

	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Bedarbė(-is)	p=0,74	p=1,00	p=0,99	p=1,00	p=0,92	p=0,80
2. Darbininkė(-as)		p=0,56	p=0,55	p=0,74	p=0,51	p=0,23
3. Specialistė(-as)			p=0,99	p=1,00	p=0,92	p=0,78
4. Laisvai samdoma(-s)				p=1,00	p=1,00	p=0,99
5. Vid.grand.vadovė(-as)					p=1,00	p=0,99
6. Aukš.gran.vadovė(-as)						p=1,00

8 lentelė

Dalyvių pagal darbo valandas vertinimų aprašomoji statistika ir Mann-Whitney U kriterijaus rangų statistika bei kriterijaus rezultatai (40(etatas) n=112, nedirba n=48)

Vertinimai	Dalyviai pagal darbo valandas	Vid.	SN	Mann-Whitney U	
				Vid. rangas	p
Kursų naudingumas	40 (etatas)	8,91	1,31	74,41	2006,00
	Kita (nedirba)	9,44	1,07	94,71	p=0,01*

*p<0,05